

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

International Relations,
Public Communications
and Regional Studies

№ 1 (12)

*Спецвипуск за матеріалами I Міжнародної міждисциплінарної
науково-практичної конференції «Публічна дипломатія в дії»,
м. Луцьк, 25 січня 2022 р.*

Луцьк–2022

*Рекомендовано до друку вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 8 від 28 червня 2022 року)*

Редакційна колегія

Шуляк Антоніна – доктор політичних наук, доцент, декан факультету міжнародних відносин, Волинський національний університет імені Лесі Українки (Україна, м. Луцьк) (*головний редактор*).

Вознюк Євгенія – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та регіональних студій, Волинський національний університет імені Лесі Українки (Україна, м. Луцьк) (*відповідальний секретар*).

Бояр Андрій – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин, Волинський національний університет імені Лесі Українки (Україна, м. Луцьк).

Вавринюк Анджей Антоні – доктор габлітований у галузі гуманітарних наук, професор кафедри міжнародних відносин, Вища професійна державна школа (Польща, м. Хелм).

Васюта Ольга – доктор політичних наук, професор, директор Інституту наук про безпеку Педагогічного університету імені Комісії народної освіти в Кракові (Польща, м. Краків).

Вояковський Даріуш – доктор габлітований у галузі гуманітарних наук, професор Департаменту центральноєвропейських досліджень, Інститут соціології Жешувського університету (Польща, м. Жешув).

Івасечко Ольга – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та міжнародних відносин Інституту гуманітарних та соціальних наук, Національний університет «Львівська політехніка» (Україна, м. Львів).

Карпчук Наталія – доктор політичних наук, професор, в. о. завідувача кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу, Волинський національний університет імені Лесі Українки (Україна, м. Луцьк).

Качка Катажина – доктор габлітований у галузі гуманітарних наук, заступник декана з питань розвитку та організації, факультет політики та наук про безпеку, Університет Ніколая Коперніка в Торуні (Польща, м. Торунь).

Клепка Рафал – кандидат політичних наук, ад'юнкт (доцент) кафедри інформаційної і медіальної безпеки, Інститут наук про безпеку Педагогічного університету ім. Комісії народної освіти в Кракові, (Польща, м. Краків).

Копець Рафал – кандидат політичних наук, ад'юнкт (доцент) кафедри інформаційної і медіальної безпеки, Інститут наук про безпеку Педагогічного університету ім. Комісії народної освіти в Кракові (Польща, м. Краків).

Кузьмич Олена – кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри комп'ютерної інженерії та кібербезпеки, Луцький національний політехнічний університет (Україна, м. Луцьк).

Лендзел Мирослава – доктор політичних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи, ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Україна, м. Ужгород).

Лютак Олена – доктор економічних наук, професор кафедри міжнародних економічних відносин, Луцький національний технічний університет (Україна, м. Ужгород).

Пехов'як-Лампарська Джоанна – доктор політичних наук, кафедра історії міжнародних відносин, Університет Ніколая Коперніка в Торуні, (Польща, м. Торунь).

Піпченко Наталія – доктор політичних наук, професор кафедри міжнародної інформації, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Україна, м. Київ).

Прокоп Мар'яна – доктор політичних наук, кафедра країни Північної Європи, Університет ім. Яна Кохановського (Польща, м. Кельце).

Сидорук Тетяна – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин, Національний університет «Острозька академія» (Україна, м. Острог).

Тищенко Дмитро – доктор філософії з соціальних наук (міжнародні відносини), Університет Лісабону (Португалія, м. Лісабон)

Трач Ольга – кандидат технічних наук, асистент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка» (Україна, м. Львів).

Турчин Ярина – доктор політичних наук, професор кафедри політології та міжнародних відносин, директор Інституту гуманітарних та соціальних наук, Національний університет «Львівська політехніка» (Україна, м. Львів).

Хворост Христина – кандидат психологічних наук, доцент, фахівець відділу міжнародних зв'язків, Луцький національний технічний університет (Україна, м. Луцьк).

Ціпка Сергій – доктор філософії, заступник директора, Канадський інститут українських студій при Альбертському університеті (м. Едмонтон, Канада).

Шульська Наталія – кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальних комунікацій, Волинський національний університет імені Лесі Українки (Україна, м. Луцьк).

Яковлев Максим – кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних відносин, керівник науково-освітнього центру «Школа політичної аналітики», Національний університет «Києво-Могилянська академія» (Україна, м. Київ).

Журнал є науковим фаховим виданням України, у якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора філософії та доктора наук за спеціальностями 052 Політологія, 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії, 292 Міжнародні економічні відносини (Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.09.2020 № 1188). Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 22739-126398 від 24.04.2017 р.

ISSN 2524-2679 (Online), ISSN 2522-1663 (Print) Інтернет-сторінка видання – <https://relint.vnu.edu.ua>

Редактор і коректор Г. О. Дробот. Технічний редактор: О.Фесик. Наклад 100 пр. Зам. 360. Адреса редакції: 43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13, каб. 208, Волинський національний університет імені Лесі Українки. Ел. адреса: antonina.mytko@vnu.edu.ua. Засновник – Волинський національний університет імені Лесі Українки (43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13). Виготовлювач – Вежа-Друк (м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. (0332) 29-90-65). Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України ДК № 4607 від 30.08.2013 р. Обсяг 20,78 обл. вид. арк., 20,92 ум.-друк. арк.

© Гончарова В. О. (обкладинка), 2022

© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022

*Міжнародні
відносини, суспільні
комунікації
та регіональні студії*

*Журнал заснований у 2017 році
Періодичність 2 рази на рік*

№ 1 (12)

2022

ЗМІСТ

CONTENT

**РОЗДІЛ I
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ**

**SECTION I
INTERNATIONAL RELATIONS**

Кулик Сергій, Єлова Тетяна

Особливості спортивно-політичних контактів ексбаскетболіста «Chicago Bulls» Денніса Родмана з «верховним вождем» КНДР Кім Чен Іном5

Романюк Наталія

Кулінарна дипломатія як інструмент міжнародної взаємодії30

Kulyk Serhii, Yelova Tetiana

Peculiarities of Sports and Political Contacts of a Former «Chicago Bulls» Basketball Player Dennis Rodman with the DPRK «Supreme Leader» Kim Jong Un5

Romaniuk Nataliya

Culinary Diplomacy as a Tool of International Interaction30

**РОЗДІЛ II
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ
ТА МОВНІ УНІВЕРСАЛІЇ**

**SECTION II
PUBLIC COMMUNICATIONS
AND LANGUAGE UNIVERSALS**

Ніколаєнко Наталія

Інформаційний фронт російсько-української гібридної війни45

Сакалюк Олена

Кроскультурна підготовка майбутнього викладача вищої школи як чинник публічної дипломатії55

Павлюх Марія

Коломийський політичний часопис «Жіноча доля» (1925–1939): формування образу жінки-громадянки 65

Nikolaienko Nataliya

Russian-Ukrainian Hybrid War Information Front45

Sakaliuk Olena

Cross-Cultural Training of the Future Teacher of Higher Education as a Factor of Public Diplomacy55

Pavlyuh Maria

Kolomy Political Magazine «Zhinocha Dolia» (1925–1939): Formation of the Image of a Citizen Woman65

РОЗДІЛ III РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ

SECTION III REGIONAL STUDIES

*Коцан Наталія, Коцан Роман,
Мазурець Роман*

Проект туристичного маршруту Францією «Французька феєрія»76

Kotsan Nataliia, Kotsan Roman, Mazurets Roman

Project of a Tourist Route in France «French Extravaganza»76

Пальоха Наталія

Упровадження інтеркультурної політики в Луцькій міській територіальній громаді ...85

**РОЗДІЛ IV
ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ
ТА ПРОЦЕСИ**

Євченко Олександр

Елементи публічної дипломатії в політиці громад95

Коцан Наталія, Коцан Роман

Напрями діяльності Інституту Польщі Волинського національного університету імені Лесі Українки109

Kotsiuba Vladlena

Elementy Kluczowe Strategii Dyplomacji Publicznej Ukrainy123

Пікулик Оксана, Балак Ілона

Особливості публічної дипломатії Туреччини.....139

Шуляк Антоніна, Павліха Наталія, Ярош Ярослав

Політизація ісламу як соціально-політична загроза світу152

РОЗДІЛ V РЕЦЕНЗІЇ

Дерев'янюк Сергій, Марчук Василь

Рецензія на монографію Матвієнків С. М. «Регіональні ЗМІ: функціональні особливості та вплив на інформаційний простір держави (досвід Івано-Франківщини)» .. 161

Palokha Nataliia

Implementation of Intercultural Policy in Lutsk City Territorial Community.....85

**SECTION IV
POLITICAL INSTITUTIONS
AND PROCESSES**

Yevchenko Oleksandr

The Elements of Public Diplomacy in Community Policy95

Kotsan Nataliia, Kotsan Roman

Directions of Activity of the Institute of Poland of Lesya Ukrainka Volyn National University.....109

Kotsiuba Vladlena

Elementy Kluczowe Strategii Dyplomacji Publicznej Ukrainy123

Pikulyk Oksana, Balak Ilona

Public Diplomacy Features of Turkey.....139

Shuliak Antonina, Nataliia Pavlikha, Yarosh Yaroslav

Politicization of Islam as a Socio-political Threat to the World.....152

SECTION V REVIEWS

Derevianko Serhii, Marchuk Vasyl

Review of the Monograph by S. M. Matvienkiv «Regional Mass Media: Functional Features and Influence on the Information Space of the State (Experience of Ivano-Frankivsk Region)»..... 161

РОЗДІЛ І. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

УДК 327(519.3):796.323.2

Сергій Кулик,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин та регіональних студій,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

Kulyk.Serhij@vnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0001-7520-7426

Тетяна Єлова,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

yelova.tetiana@vnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-1059-5795

DOI

**ОСОБЛИВОСТІ СПОРТИВНО-ПОЛІТИЧНИХ КОНТАКТІВ
ЕКСБАСКЕТБОЛІСТА «CHICAGO BULLS» ДЕННІСА
РОДМАНА З «ВЕРХОВНИМ ВОЖДЕМ» КНДР КІМ ЧЕН ІНОМ**

США й країни Заходу характеризують Північну Корею як «комуністичну, ізольовану, закриту, репресивну, таємну тоталітарну» державу. Між США та КНДР відсутні дипломатичні відносини, а Державний департамент США рекомендував громадянам країни не здійснювати поїздок до КНДР із міркувань власної безпеки або взагалі забороняв їх. Тому поїздка у 2013 р. до Пхеньяну на особисте запрошення Кім Чен Іна, відомого в минулому баскетболіста Д. Родмана, одноклубника легендарного М. Джордана по «Chicago Bulls», викликали велику зацікавленість і суспільний резонанс у США. Світова громадськість сподівалася, що любов Кіма до баскетболу, його захоплення «Bulls», з одного боку, і зусилля «зірки» НБА – із другого, зможуть допомогти у вирішенні проблемних питань у двосторонніх відносинах – звільнення американських громадян, дотримання прав людини, припинення Пн. Кореєю ракетно-ядерних випробувань – і налагодять ще один неофіційний канал зв'язку між цими країнами. Його перші поїздки до

Пн. Кореї в американській пресі називали «баскетбольною дипломатією». Спортсмен, за його словами, намагався закликати президента США Б. Обаму «підняти трубку й зателефонувати» Кіму, підкресливши, що обидва лідери обох країн люблять баскетбол, пропонував свої послуги президенту США Д. Трампу як посередника в переговорах із Пн. Кореєю. Однак, як з'ясувалося згодом, поведінка Д. Родмана протягом п'яти візитів до північнокорейського лідера, непередбачуваний характер спортсмена, його «дружба на все життя з Кімом» не мають нічого спільного з «великою політикою». Доводиться, що заяви Д. Родмана про «Верховного вождя» та КНДР лише певним чином політизують його приватно-спортивні контакти, дають йому змогу залишатися відомою медійною персоною й підтверджують власні слова Денніса: «я не політик, я просто баскетбольний посол».

Ключові слова: ядерна програма КНДР; відносини між КНДР і США; права людини; «баскетбольна дипломатія»; товариські матчі; посередництво; «Амбасадор Родман»; Нобелівська премія миру.

Serhii Kulyk,

Lesya Ukrainka Volyn National University,
ORCID ID: 0000-0001-7520-7426

Tetiana Yelova,

Lesya Ukrainka Volyn National University,
ORCID ID: 0000-0002-1059-5795

PECULIARITIES OF SPORTS AND POLITICAL CONTACTS OF A FORMER «CHICAGO BULLS» BASKETBALL PLAYER DENNIS RODMAN WITH THE DPRK «SUPREME LEADER» KIM JONG UN

The United States and Western countries characterize North Korea as a «communist, isolated, closed, repressive, secret totalitarian state». There are no diplomatic relations between the United States and the Democratic People's Republic of Korea, and the US State Department advised its citizens not to travel to the DPRK for their own safety, or banned travels altogether. Therefore, in 2013 a trip of a well-known former basketball player D. Rodman, a teammate of the legendary M. Jordan in the «Chicago Bulls», to Pyongyang at the personal invitation of Kim Jong Un aroused great interest and public response in the United States. The world community hoped that Kim's love of basketball, his fascination with the Bulls, on the one hand, and the NBA star's efforts, on the other, could help resolve issues in bilateral relations, namely, the release of American citizens, human rights, and the

end of North Korea's nuclear missile tests, and will establish another unofficial channel of communication between the countries. His first trips to North Korea were called «basketball diplomacy» in the American press. The athlete said, he had tried to urge the US President Obama to «pick up the phone and call» Kim, emphasizing that both countries' leaders loved basketball, and he offered his services to the US President Trump as a mediator in negotiations with North Korea. However, as it turned out, Rodman's behavior during his five visits to the North Korean leader, the unpredictable nature of the athlete, his «lifelong friendship with Kim» had nothing to do with «big politics». The author of the article argues that D. Rodman's statements about the «Supreme Leader» and the DPRK politicize his private sports contacts only in some way, allow him to remain a well-known media personality, and confirm Dennis's own words: «I'm not a politician, I'm just a basketball ambassador».

Key words: DPRK nuclear programme; DPRK – USA relations; human rights; «basketball diplomacy»; friendly matches; mediation; «Ambassador Rodman»; Nobel Peace Prize.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Лідери недемократичних держав світу, слідуючи своїм спортивним захопленням або з метою підвищення власного політичного іміджу, неодноразово запрошуюють відомих спортсменів до своїх країн. Одним із таких є лідер КНДР Кім Чен Ін (далі в тексті – Кім, С. Кулик). Він фанат баскетболу, палкий шанувальник «Chicago Bulls» ще від часу навчання в приватній школі у Швейцарії (1998–2000 рр.), у якій виступав за шкільну команду. Любов до цього виду спорту йому прищепив японський кухар К. Фудзімото, який у певний період дитинства Кіма взяв його під свою опіку. Захоплення баскетболом, командою й тріо Родман–Джордан–Піппен передалося Кіму, який почав уважно слідкувати за іграми НБА, малювати портрети М. Джордана у своєму зошиті. Хоча Кім Чен Ін був повним і невисоким на зріст (нижче 170 см), він добре грав у баскетбол, намагався зацікавити ним усіх навколо, постійно говорив про НБА і носив джерсі з прізвищами М. Джордана й Д. Родмана. Його батько – Кім Чен Ір – також уболівав за баскетбольну династію «Чикаго Буллз» та навіть просив у влади США дозволу офіційної зустрічі з М. Джорданом, але не отримав згоди, а у 2011 р. намагався організувати візит М. Джордана до КНДР. Знаючи про його захоплення, державний секретар США М. Олбрайт під час візиту до Пхеньяну у 2000 р. привезла в подарунок Кім Чен Іру баскетбольний м'яч «Wilson» з автографом М. Джордана. Цей м'яч є цінним експонатом у музейному комплексі

«Міжнародна виставка дружби» (неофіційна назва – Музей подарунків вождям Пн. Кореї) [1]. Коли Кім Чен Ін став на чолі Пн. Кореї, він офіційно запросив М. Джордана до своєї країни, але екстравець відмовив. Тоді Кім запропонував Д. Родману, за словами якого, у «Chicago Bulls» «Джордан був Богом, Піппен був Ісусом, я – Мойсеєм», і той погодився за умови, що йому гарантують безпеку. Із того часу контакти між лідером держави й відомим баскетболістом набули дружного характеру з певним політичним контекстом.

Денніс Кіт Родман (1961 р. н.) – американський баскетболіст, п'ятиразовий чемпіон Національної баскетбольної асоціації (у складі «Детройт Пістонс», 1989 і 1990 рр. та «Chicago Bulls», 1996–1998 рр.), провів понад 900 матчів. Він лідер НБА з підбирань (1992–1998 рр.), кращий гравець захисту НБА (1990–1991 рр.), учасник «Матчу усіх зірок» НБА (1990, 1992 рр.). За свою спритність і чіпкість отримав звання «Король «підбирань». У 2011 р. був уведений до «Залу слави НБА». Д. Родман сім разів входив до збірної всіх зірок захисту. Він належить до двадцятки найтитолованіших баскетболістів НБА за всю історію існування турніру. У сезоні 1996/1997 був у топ-10 найбільш оплачуваних гравців НБА. Після завершення спортивної кар'єри у 2006 р. Денніс зробив стрімку комерційну кар'єру в індустрії шоу-бізнесу: брав участь у різноманітних ТВ-передачах, розважальних шоу, знімався в кіно, випускав власну марку горілки [2].

Отже, Д. Родман став першим громадянином США, який особисто зустрівся з представником правлячої династії Кім. Свої візити в КНДР він називає «турами баскетбольної дипломатії», а зустріч із «другом Кімом» – частиною баскетбольного дипломатичного турне. Серед обов'язкових пунктів програми перебування спортсмена в Пн. Кореї – проведення показових виступів для дітей, гравців збірної, їх тренування, проведення майстер-класів, товариських матчів ветеранів НБА зі збірою КНДР. Однак політичний складник його поїздок значно ширший і саме він набув міжнародного розголосу впродовж останніх років.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дотепер у вітчизняній та російській історіографії немає ґрунтовних аналітичних досліджень візитів баскетболіста Д. Родмана до КНДР і його зустрічей із Кім Чен Ін. Український та російськомовний контент цієї проблеми ґрунтується переважно на численних інтерв'ю Д. Родмана, його дописах у Twitter, публікаціях в англійській періодичній пресі й спеціалізованих спортивних сайтах. Оригінальністю відзначаються матеріали російського корєєзнавця, журналіста-міжнародника О. Кірьянова [1; 3]. Про особливості

перебігу внутрішньополітичних процесів у Пн. Кореї, її позиціонування на міжнародній арені йшлося в передачі «48 минут» на радіо «Эхо Москвы» [4].

А. Файфілд у книзі про політичну біографію Кім Чен Іна в розділі «Баскетбол с шакалами» аналізує причини виникнення контактів політика й спортсмена, особливості візитів останнього в КНДР, суспільно-політичну ситуацію навколо них [5]. Ще в грудні 2013 р. експерт із Пн. Кореї автор книги «Ядерна розбірка: Північна Корея захоплює світ» та оглядач Forbes.com Г. Чанг (G. Chang) висловив думку, що Д. Родман «дуже важливий» для північнокорейського режиму, бо «Кім Чен Ін повинен показати, що його режим, уряд є єдиними, а це не так». «Із Д. Родманом ми побачимо багато подій, створених для телебачення. Усі будуть посміхатися, усе виглядатиме нормально, і це зміцнить режим», – підсумував експерт [6]. Автор підтримує думки Д. Маккарі (J. McCurry), викладені в публікації газети «Guardian» «Кім Чен Ін – явний переможець у баскетбольній дипломатії Денніса Родмана», про те, що поїздки колишньої «зірки» НБА «допомагають покращити внутрішньополітичну репутацію» лідера Пн. Кореї, а «його присутність надає легітимність надзвичайно жорстокому режиму» і додає, що «з цього видовища» та в цій «великій культурній пригоді Д. Родмана в Пн. Кореї всі дипломатичні здобутки належать Кіму» [7]. Американська преса досить критично ставиться до «дипломатичних місій» Д. Родмана, інколи відверто кепкує з його ролі посередника в контактах між Кім Чен Іном і президентом США Д. Трампом [8], а чимало активістів вважають їх «лише кормом для північнокорейської пропаганди».

Мета дослідження – довести гіпотезу, що візити колишнього професійного американського баскетболіста Д. Родмана до КНДР, його зустрічі й спілкування з Кім Чен Іном – це не «баскетбольна дипломатія», а приватно-спортивні поїздки, різновид спортивно-політичного туризму.

Методика дослідження. Автор використав різні методи дослідження. Психологічний метод дав змогу з'ясувати, як захоплення Кім Чен Іна баскетболом у молоді роки вплинуло на формування його світогляду, політичних переконань і згодом стало частиною державної політики Пн. Кореї. Інформація про риси характеру Д. Родмана полегшила розуміння його поведінки та висловлювань під час перебування в КНДР. За допомогою івент-аналізу вдалося простежити, як день народження лідера КНДР, підготовка до товариських матчів між баскетбольними командами США й КНДР, проведення ядерних випробувань Пн. Кореєю, підготовка до саміту глав двох держав вплинули на розвиток міжна-

родних відносин і двосторонніх контактів, знайшли своє продовження в поїздках Д. Родмана до Пхеньяну. Завдяки використанню контент-аналізу автор проаналізував реакцію, відгуки та оцінки представників мас-медіа, експертів, науковців на заяви, вчинки й дії Кім Чен Іна та Д. Родмана під час і після двосторонніх контактів між ними. Автор розглядав особливості спортивно-політичних контактів Д. Родмана з лідером Пн. Кореї в хронологічній послідовності. При цьому проведено їх порівняння щодо особливостей суспільно-політичної ситуації напередодні поїздки Денніса, їх політичної та спортивної складових частин, спортивної й політичної оцінок візитів. Сукупність цих методів дослідження сприяла створенню цілісного уявлення про особливості спортивно-політичних контактів між відомим політиком і спортсменом.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Протягом 2013–2027 р. Д. Родман здійснив п'ять візитів до КНДР: три – у 2013 р., по одному – у 2014 і 2017 рр. Вони відбувались у різних суспільно-політичних умовах як у Пн. Кореї, так і на міжнародній арені, тривали різну кількість днів, охоплювали різну мету й програму перебування.

Таблиця 1

Спортивно-політичні контакти (поїздки) Д. Родмана до КНДР

<p>Суспільно-політична ситуація напередодні візиту. Політична й спортивна складові частини візиту. Спортивна та політична оцінки візиту</p>
<p><i>Перший візит: 26 лютого 2013 р.</i></p>
<p>Ситуація: 12 лютого КНДР провела підземне випробовування ядерної зброї (третє – на той момент), усупереч резолюціям ООН і закликам міжнародного співтовариства, закрити ядерну програму. Після цього дипломатичні відносини між США й Пн. Кореєю загострилися. Вашингтон вимагав запровадження більш жорстких санкцій.</p>
<p>Політична складова частина: у поїздки брали участь десять осіб: три гравці БК «Harlem Globetrotters» і знімальна група компанії «Vice Media», яка планувала зняти документальний фільм для каналу НВО про свій візит і розвиток баскетболу у КНДР (пізніше фільм отримав назву «Великий вибух у Пхеньяні»). Сподівалися, що Д. Родман зможе отримати аудієнцію в «лідера нації». На гру запросили корейських студентів,</p>

Продовження Таблиці 1

іноземних дипломатів, представників міжнародних організацій, але не допустили іноземних журналістів [9].

Державне телебачення КНДР показало сюжет про те, як Д. Родман і гравці «HG» відвідують монументи в столиці [10].

Спортивна складова частина: під час матчу, який завершився з рахунком 110:110, Д. Родман сидів поруч із Кім Чен Іном. Баскетболіст заявив, що гра символізує дружбу між двома країнами. Лідер КНДР особисто запросив Д. Родмана на «вечерю, караоке й горілку».

Спортивна оцінка: протягом усієї зустрічі Д. Родман узагалі не розмовляв із Кімом про політику: «політика – я до цього непричетний, я приїхав, щоб нести спорт».

Політична оцінка: в інтерв'ю на державному телебаченні КНДР Д. Родман назвав диктатора «другом на все життя». «Для мене честь представляти США». «Хоч відносини між нашими країнами перебувають у плачевному стані, особисто я є другом маршала Кім Чен Іна й народу КНДР», Кім «хоче змін», КНДР – «непогана» країна.

Після повернення в США Д. Родман заявив, що Кім хотів би, щоб йому зателефонував президент США Б. Обама.

Другий візит: 3–7 вересня 2013 р.

Ситуація: дещо раніше влада КНДР на знак протесту проти спільних американо-південнокорейських військових навчань, які пройшли в серпні, відкликала запрошення для спеціального посла США з прав людини Р. Кінга, який повинен був приїхати в Пхеньян, щоб спробувати звільнити К. Бая (К. Вае)*. У березні 2013 р. представник Державного департаменту відхилив припущення про те, що Д. Родман міг би стати послом США в КНДР: «він ніколи не займався дипломатією й не представляє погляди США» [11].

Спортивна складова частина: перед поїздкою Д. Родман заявив, що планує обговорити створення професійної баскетбольної ліги в Пн. Кореї й очолить збірну країни з баскетболу, щоб готувати її до Олімпійських ігор 2016 р. Наголосив, що він був би радий заробити грошей у КНДР, але працюватиме не заради грошей. Висловив надію, що його дії приведуть до діалогу між керівництвом Пн. Кореї й США.

Політична складова частина: у 2013 р. Д. Родман звернувся через Twitter до Кіма з проханням звільнити К. Бая. «Я закликаю Верховного лідера Пн. Кореї або, як я називаю його, Кіма зробити

Продовження Таблиці 1

мені послугу й відпустити К. Бая». Баскетболіст пояснив, що його твіт є реакцією на статтю в газеті «The Seattle Times», автор якої заявив, що якщо Родман та Ін по-справжньому дружать, то баскетболіст не побоїться заступитися за К. Бая. Напередодні візиту спортсмен повідомив, що обов'язково попросить Кіма звільнити К. Бая. Згодом сказав, що йому нічого не обіцяно щодо його звільнення й він не буде це обговорювати [12]. Разом із сім'єю Кіма провів відпустку на його острові.

Політична оцінка: Д. Родман: «Це не моя робота – запитувати про К. Бая». «Запитайте про це Б. Обаму, запитайте Х. Клінтон» [13].

Спортивна оцінка: Д. Родман: «КНДР не повинна нікого лякати. Країна хоче змін. І це стосується баскетболу. Хочу, щоб люди приїжджали сюди грати й бачили, що тут усе добре та спокійно. А я буду прикладом. Поки буду тренувати збірну» [14].

Третій візит: 19–23 грудня 2013 р.

Ситуація: 12 грудня було страчено дядька Кім Чен Ін – Чан Сон Тхек, якого вважали другою за могутністю політичною фігурою в країні, звинувативши в змові проти правлячого режиму. Президент Пд. Кореї Пак Кин Хе назвала цей період «епохою терору» й заявила, що ситуація на Корейському півострові «гірша, ніж коли б це не було», і визнала, що після страти Чан Сон Тхека буде складно передбачити курс відносин між Північчю та Півднем.

Спортивна складова частина: Д. Родман провів відбір і тренування гравців збірної КНДР для участі в матчі з нагоди дня народження Кіма. Пообіцяв, що кожен із 12 місцевих гравців отримає від нього в подарунок кросівки. Планували, що перші дві четверті матч проходитиме у форматі «КНДР проти США», а потім склади будуть перемішані в довільному порядку. Д. Родман: «Ідеться лише про одне – зблизити дві країни».

Політична складова частина: Кім не зустрівся з Д. Родманом. Експерти розглядали майбутній матч як можливість для США й КНДР знайти спільну мову та досягнути ефекту, подібного до «дипломатії пінг-понг» між США й Китаєм у 1970-х рр. [15].

Спортивно-політична оцінка: поїздки Д. Родмана спонсорувала букмекерська фірма «Paddy Power» [16], але після страти Чан Сон Тхека відмовилась.

Четвертий візит: 8–9 січня 2014 р.

Ситуація: за ініціативи Д. Родмана у день народження лідера КНДР 8 січня відбувся показовий товариський матч.

Продовження Таблиці 1

<p>Спортивна складова частина: у матчі проти збірної Пн. Кореї брали участь колишні «зірки» НБА – К. Андерсон, К. Робінсон, В. Бейкер.</p>
<p>Д. Родман наголосив, що йому довелось умовляти їх, бо вони хвилювалися за свою безпеку. Перемогла збірна КНДР – 47:39.</p> <p>Політична складова частина: перед початком матчу Д. Родман заспівав для Кіма пісню «Happy Birthday to You». До нього приєдналися 14 тис. глядачів, які, стоячи, аплодували й скандували гасла на честь вождя. Назвав Кіма «великим лідером, який турбується про свій народ».</p>
<p>Спортивна оцінка: резонанс у ЗМК країн світу.</p> <p>Політична оцінка: візит закінчився скандалом: в інтерв'ю телеканалу «CNN» Д. Родман заявив, що американець К. Бая сам винен у тому, що опинився у в'язниці. Правозахисники критикували поїздку спортсмена у зв'язку із ситуацією з порушенням прав людини в КНДР і стратую дядька Кіма, та за його несприяння у звільненні К. Бая. Згодом Д. Родман попросив вибачення за свої висловлювання [17]. Пізніше К. Бая подякував баскетболісту за підвищення обізнаності громадськості про його справу.</p>
<p>П'ятий візит: 13–17 червня 2017 р.</p>
<p>Ситуація: у зв'язку з ядерними та ракетними випробуваннями Пн. Кореї (на час візиту Д. Родмана у 2017 р. КНДР уже провела десять ракетних випробувань) і заявами її офіційних осіб розробити ракету з ядерною боєголовкою, спроможну вразити материкову частину США, зросла напруга у відносинах між країнами.</p> <p>Візит Д. Родмана збігся в часі зі звільненням американського студента О. Вармб'є (O. Warmbier)**, якого утримували на території КНДР. На запитання журналістів, чи планує він поговорити з Кімом про чотирьох затриманих американців, відповів: «Це не моя мета зараз. Моя мета – зрозуміти, чи можу зробити новий внесок у спортивне життя Пн. Кореї».</p>
<p>Спортивна складова частина: подарував Кіму баскетбольні майки з автографами, зустрівся з чемпіонкою Олімпійських ігор-2012 з дзюдо Ан Кум-Ае.</p> <p>Політична складова частина: подарував міністру спорту КНДР книгу президента США Д. Трампа «Мистецтво укладати угоди» (без автографа автора). Спонсор поїздки – криптовалюта «PotCoin».</p>

Політична оцінка: Д. Родман: «Це була дійсно хороша поїздка». Натомість Держдепартамент США повідомив, що Д. Родман не має ніякого стосунку до звільнення О. Вармб'є. Після повернення до США баскетболіст з'явився перед журналістами в чорній футболці з принтом у вигляді власного портрета в стилі коміксів і написом «Посол Родман» і «Я прийшов з миром». Він заперечив наявність будь-якого секретного завдання від президента США Д. Трампа на зустрічі з Кімом.

Д. Родман про свої відносини з Кімом: «Ми катаємося на конях, на лижах, гуляємо, майже не говоримо про політику, і це добре» [18].

**Кеннет Бая (1969 р. н.), відомий у КНДР як Пе Джун Хо – американець корейського походження. Провів 735 днів у північнокорейському ув'язненні. Заарештований у листопаді 2012 р. після того, як приїхав до КНДР у складі туристичної групи. У травні 2013 р. влада КНДР засудила його до 15 років трудових таборів. Суд визнав, що К. Бая таємно провіз екстремістську літературу з метою організації змови й повалення уряду країни. Вирок К. Бая оголошено під час політичного затишшя після декількох тижнів постійних погроз Пхеньяна на адресу США та Пд. Кореї. США неодноразово закликала владу КНДР звільнити К. Бая.*

***Отто Вармб'є – 22-річний американський студент – був затриманий владою КНДР у січні 2016 р. і засуджений до 15 років каторжних робіт за спробу викрадення пропагандистського банера. Був звільнений у червні 2017 р.*

Автор пропонує такі аргументи на доказ своєї наукової гіпотези.

Особливості запрошення Д. Родмана до КНДР ми вже розглянули вище. Додамо лише, що у 2013 р. Кім Чен Ін придумав власні правила баскетболу, за якими грають лише в КНДР: точні кидки в останні три хвилини – це вісім очок; якщо м'яч не торкає дужки кільця під час кидка з-за дуги (залітає «чисто») – нараховують чотири очка; слем-данк оцінюють у три очка; за неточний кидок зі штрафної лінії знімають одне очко [19; 20]. Статусність першого візиту Д. Родмана в КНДР підкреслює той факт, що в аеропорту Пхеньяна його зустріли віцеміністр спорту Сон Кван Хо й О Хун Реном, генеральний секретар баскетбольної асоціації [21] та особисто «Верховний вождь». Для Кіма не характерно з'являтися на публіці в супроводі іноземних гостей, але під час товариських матчів він сидів на трибунах поруч із Д. Родманом. При цьому північнокорейського лідера не бентежила незвична зовнішність спортсмена. Це при тому, що в країні встановлені чіткі стандарти зачісок й одягу.

Отже, захоплення Кім Чен Іна баскетболом у молоді роки з часом стало частиною внутрішньої та зовнішньої політики наймолодшого

керівника держави у світі (став главою держави у віці 30 років). Зараз Кім уболіває за команду НБА «Лейкерс». «Зірка» баскетболу першої величини М. Джордан через політичну ситуацію в КНДР і ризик зазнати особистих репутаційних утрат відмовився відвідати Пн. Корею натомість Д. Родман погодився відразу.

Д. Родман не має офіційних повноважень «Посла доброї волі», «Посланця миру» чи «спортивного дипломата від США». Баскетболіст постійно наголошує на тому, що політика – не його справа. Під час своїх перших візитів до Пн. Кореї він намагався порушувати політичні питання, але це не сприяло їх вирішенню. Наприклад, Д. Родман не допоміг у справі звільнення громадянина США К. Бая, про що його неодноразово просили, хоча спортсмен спілкується з Кімом віч-на-віч (Кім володіє англ. мовою – *С. Кулик*). У грудні 2013 р. до нього зі шпальти газети «Washington Post» звернувся правозахисник Сін Тон Хек, уродженець КНДР, який утік до Пд. Кореї з проханням «скористатися дружбою з диктатором, щоб допомогти йому зрозуміти, що в його руках є повноваження, які дозволяють закрити табори й реформувати економіку країни, щоб кожен мав щось з'їсти» [22]. Тому під час наступних поїздок до Пн. Кореї Д. Родман намагався уникати політичних питань, а на запитання з політичним підтекстом відповідав неохоче та нечітко.

Серед причин незалучення Д. Родмана до (не)офіційної дипломатичної роботи назвемо насамперед його стійку ще за часів ігрової кар'єри репутацію скандаліста, відомого своєю ексцентричною поведінкою та екстравагантністю – в одязі, зачісках, татуюваннях, проколах [23]. Найкраще характеризують Д. Родмана його книги: «Хочу бути гірше усіх» (1996 р.) і висловлювання: «Я – людина-екзотика. Мій девіз – наплюй на всіх. Хочу жити так, як я хочу, а не як мені намагається диктувати нудна громадськість»; «Моє життя – це цирк. Мій рік – 365 днів безладу. Я нічого не планую, і мені це подобається. Навіть Люцифер не знає, що я утну наступного разу» [24]. Спортсмена запам'ятали за зйомками в журналі «Playboy» як ведучого передачі «Кругосвітня подорож із Деннісом Родманом» на MTV, колишнього бойфренда співачки Мадонни, чоловіка секс-моделі Кармен Електра, із якою він прожив менше десяти днів. Крім того, баскетболіст останні п'ятнадцять років бореться з алкогольною залежністю й переживає важкі проблеми особистого характеру [25]. Д. Родман хизувався вживанням спиртних напоїв разом із Кімом, а після свого повернення з КНДР (січень 2014 р.) вкотре змушений був пройти курси лікування від алкогольної залежності. Як переконає біографія спортсмена, уся ця екстравагантність – це ретельно продуманий і роками

створюваний образ, який приносить Д. Родману гроші навіть після закінчення його професійної кар'єри.

Отже, представники влади США, керівництво міжнародних організацій, зважаючи на особисті риси характеру Д. Родмана, його схильність до епатажних вчинків і висловлювань, дуже критично ставиться до його «баскетбольної дипломатії» і не ризикує надати йому будь-яких офіційних повноважень. Як влучно зауважила Г. Ендрюс-Дайер (H. Andrews-Dyer) у «Washington Post» у 2018 р., цей «оригінальний поганий баскетбольний хлопець робить не дуже тихий вплив на відносини Пн. Кореї зі США з 2013 р.», і ставить риторичне питання: «Але якщо він виглядає як дипломат і твітує як дипломат, чи це дипломат?» [26].

Посередницьких чи дипломатичних послуг Д. Родмана не потребувала жодна з адміністрацій президентів США, незважаючи на те, що ЗМІ, експерти й сам спортсмен стверджували про його роль посередника в перемовинах між Кімом і президентами Б. Обамою, Д. Трампом. У свій час експерти вважали експортсмена своєрідним посередником між владою КНДР і США: на початку березня 2013 р. Д. Родман після поїздки до Пхеньяну заявив, що лідер КНДР «не хоче війни» та «хоче, щоб Обама зателефонував йому» і додав, що «він любить баскетбол, Обама теж любить баскетбол, так давайте з цього і почнемо» [27]. На таку заяву пресекретар адміністрації президента повідомив, що питання про дзвінок Б. Обами Кім Чен Іну не актуальне, бо «у США є прямі канали для зв'язку з КНДР». Натомість адміністрація президента США запропонувала владі КНДР звернути увагу на покращення життя своїх громадян замість того, щоб витратити гроші на запрошення «спортивних знаменитостей, які розважають еліту» [28].

Президент США Д. Трамп також заперечував свою співпрацю в політичних питаннях із Д. Родманом. У березні 2018 р. представник баскетболіста зізнався, що ще до президентства Д. Трампа, Кім Чен Ін цікавився думкою Д. Родмана щодо президента США. Баскетболіст запропонував Д. Трампу будь-яку допомогу в підготовці й проведенні зустрічі, адже був переконаний, що той «є ідеальним лідером для розв'язання проблеми КНДР». За іншою інформацією, у 2014 р. Д. Родман заявив, що Д. Трамп просив скласти йому компанію для відвідування КНДР, але президент США пізніше категорично спростував такі заяви [29]. Перебуваючи в Пхеньяні влітку 2017 р., колишній спортсмен на запитання, чи обговорював він свій візит із президентом Д. Трампом, відповів так: «Я практично впевнений, що він радий тому, що я тут, і намагаюсь зробити те, що треба нам обом» [30]. Цей візит спровокував спекуляції в пресі

США з приводу того, що Д. Родман може бути «спецпослом» Д. Трампа в його спробах налагодити канал спілкування з Кім Чен Іном. Пригадали, що Д. Родман двічі (2009, 2013 рр.) брав участь у реаліті-шоу «Кандидат-знаменитість» («Celebrity Apprentice»), яке вів Д. Трамп; що вони зустрічалися й обговорювали поїздки ексгравця НБА до Пн. Кореї; про те Денніс офіційно підтримав Д. Трампа в його президентській кампанії у 2015 р. Видання «Washington Post», коментуючи заяву Д. Трампа про готовність зустрітись з Кім Чен Іном, відзначало, що Д. Родман – єдина людина, із якою особисто зустрічався лідер КНДР і США, що робило спортсмена кращим кандидатом для «спецмісії». Спеціаліст по КНДР Д. Пінкстон визнав, що МЗС Пн. Кореї вже давно висловлювало побажання, щоб Д. Родман відвідав КНДР, і це було б своєрідним приводом для зниження напруги у відносинах між Вашингтоном та Пхеньяном. Припускали також, що саме за посередництва експортсмена влада Пн. Кореї зробила дипломатичний жест у бік США, звільнивши чотирьох американців, котрі були затримані в КНДР за звинуваченнями в різних злочинах [3]. Однак усе це так і залишилося на рівні припущень та здогадок. Отже, заяви Д. Родмана про його спортивно-політичне дипломатичне посередництво суперечили реальним фактам і власним словам. Як іронічно зауважила Р. Мічам-Ціттель (R. Meacham-Zittel) у замітці «Щоб вести перемовини з Північною Кореєю, відправте Денніса Родмана» (серпень 2018 р.), «давайте боротися з колунами за допомогою клоунів» [8], маючи на увазі дипломатичні здібності Д. Трампа й Д. Родмана.

Поїздки Д. Родмана в КНДР відбувалися на тлі того, що Держдеп США не рекомендував або взагалі забороняв візити громадян США в Пн. Корею. Тому Д. Родман зазнавав жорсткої критики за свою дружбу з диктатором. Адміністрація президента США Б. Обама не мала ніякого стосунку до «баскетбольної дипломатії» Д. Родмана, а Державний департамент відразу дистанціювався від його дій і постійно наголошував на тому, що це приватні візити й «люди повинні пам'ятати про це, коли дивляться і чують його коментарі». У своїх заявах Білий дім критикував спортсмена за ігнорування ситуації щодо дотримання прав людини в Пн. Кореї та її ядерної програми. Керівництво НБА також відмежувалося від поїздок баскетболіста [31]. Отже, «тури баскетбольної дипломатії» Д. Родмана – це лише власна ініціатива експортсмена за підтримки й особистого зацікавлення ними Кім Чен Іна.

Д. Родман не був залучений і запрошений на перший в історії саміт глав держав США та КНДР у Сингапурі 12 червня 2018 р., хоча спортсмен

стверджував, що частково, завдяки йому відбулася ця «історична зустріч», на якій розглядали питання нормалізації двосторонніх відносин, денуклеаризації та гарантій миру на Корейському півострові. Експерти, журналісти припускали, що спортсмен як один із небагатьох, хто особисто знайомий із Д. Трампом і Кімом та неодноразово відвідував Пн. Корею, відіграє роль спеціального посланця Д. Трампа до Кіма або посла доброї волі та може неформально сприяти переговорам на найвищому рівні. Однак на цій зустрічі спортсмен не відіграв будь-якої офіційної ролі, хоча прибув до Сингапуру напередодні саміту та розмістив у Twitter своє фото в майці з написом «Мир починається у Сингапурі» [32]. У книзі «Кімната, де це відбулося: мемуари з Білого дому» (2020 р.) колишній радник президента з національної безпеки Дж. Болтон розповів, що під час робочого ланчу на саміті Д. Трамп і Кім «говорили про гольф, Д. Родмана й про те, як жіноча збірна США з футболу перемогла команду КНДР на Олімпійських іграх 2016 р.» [33]. Д. Родман продовжував наполегливо просувати ідею про те, що баскетбол може об'єднати лідерів двох країн. У червні 2018 р. він заявив, що «Трампу потрібно поїхати до Пн. Кореї, а Кіму – відвідати США», і «перше, що хоче зробити Кім, – це піти на гру «Нікс» («Knicks»), піти в «Медісон Сквер Гарден» [34]. Без посередництва й участі Д. Родмана відбулася зустріч Д. Трампа з Кімом у В'єтнамі в кінці лютого 2019 р., хоча він пропонував президенту США свої послуги. При цьому в спілкуванні з пресою спортсмен постійно наголошує, що зазнає постійних образ у США за спроби налагодити контакти з Пн. Кореєю. Літом 2013 р., після свого візиту до КНДР, Д. Родман навіть заявив, що йому потрібно присудити Нобелівську премію миру за налагодження зв'язків між Пн. Кореєю й США (між Пхеньяном та Вашингтоном немає дипломатичних відносин, а їхні інтереси представляє посольство Швеції, також зв'язок підтримують через штаб-квартиру ООН у Нью-Йорку). «Не знаю, чому з усіх людей турбуватися про спільну безпеку повинен саме Д. Родман. Начебто це не моя робота, а іншого чорного хлопця (Б. Обама – С. Кулик)», – навів аргументи Д. Родман [2]. Отже, Д. Родман був переконаний, що спільне захоплення Кіма й Б. Обами баскетболом може стати точкою відліку для діалогу між лідерами двох держав, принаймні телефонним переговорам. Свою позицію стосовно Кіма Д. Родман сформулював так: «Я не схвалюю те, чим він займається, але він мій друг» (березень 2013 р.).

Відсутня певна спланованість, періодичність, тривалість поїздок Д. Родмана до Пн. Кореї, визначеність складу їх учасників. Наприклад, перший візит відбувся на запрошення Кіма, другий – із метою

тренування спортсменів КНДР, третій – із нагоди дня народження Кім і проведення показового матчу, найтривалішою була п'ятиденна поїздка у 2017 р. Попри те, що разом із Д. Родманом до КНДР приїжджали інші ексбаскетболісти, журналісти (перша й четверта поїздки), телеведучий М. Купер, який повинен був написати книгу про матч за участю групи колишніх зірок НБА у Пхеньяні (четверта поїздка), він завжди залишався центральною фігурою в медіапросторі. У 2014 р. в ефірі каналу «ESPN» баскетболіст заплакав і просив вибачення за свої візити до КНДР. Тоді він пообіцяв, що більше ніколи туди не повернеться, але не дотримав слова [35]. Під час поїздок у КНДР баскетболіст перебуває лише в столиці, відвідує пропагандистсько-ідеологічні об'єкти, привозить представникам влади країни «неполітичні» подарунки, розважається та відпочиває. Його ніколи не запрошували до участі в офіційних заходах, за винятком дня народження Кіма. Тобто спортсмен поводить себе як турист.

Автор простежив певну обумовленість поїздок Д. Родмана внутрішньополітичною ситуацією у КНДР і становищем на міжнародній арені. Експерти стверджують, що Д. Родман з'являється в Пн. Кореї в той момент, коли відносини між КНДР і США вкрай загострені. Так, Д. Родмана критикували за його першу поїздку, бо вона припала на той час, коли Пн. Корея погрожувала ракетними ударами по США, Пд. Кореї та Японії. Тобто візити Д. Родмана влада КНДР використовує для відвернення уваги від важливих політичних подій. Наприклад, візит Д. Родмана в грудні 2013 р. до Пхеньяну, засвідчив одноособове лідерство Кіма після усунення від влади свого дядька. Поїздка Д. Родмана в червні 2017 р. збіглась у часі з роботою американської секретної дипломатичної місії зі звільненням американського студента О. Вармб'є. Непрямим доказом цього є той факт, що Д. Родман хотів прилетіти раніше, але влада КНДР декілька тижнів не давала йому дозволу [5].

Д. Родман також заявляв, що до своїх візитів у КНДР хоче залучити інших відомих осіб. В інтерв'ю виданню «Us Weekly» (літо 2018 р.) баскетболіст повідомив, що планує запросити до КНДР американського реп-виконавця Каньє Веста [35]. Відомий баскетболіст неодноразово здійснював приватно-політичні поїздки до інших недемократичних країн світу. Так, учергове перебуваючи в Росії 27–28 листопада 2014 р., він, крім участі в благодійному аукціоні, організованому для ознайомлення дітей з американським баскетболом і футболом, улаштував в одному зі столичних нічних клубів імпровізовані торги «патріотичними футболками» зі своїми автографами. Футболки з написами «Санкції? Не смешите мои «Искандеры» і «У нас свои приколы без вашей «Кока-

Колы» були продані відвідувачам клубу за чималі гроші [36]. Спортивна складова частина цієї поїздки не вдалася, бо баскетболіста не пустили в приміщення Російського державного університету фізичної культури в Москві, де він планував провести майстер-клас. Пізніше, згадуючи цю поїздку, Д. Родман говорив, що В. Путін – «крутий хлопець», маючи на увазі те, як розважався з президентом у компанії російських дівчат [37]. Зауважимо, що Росія – одна з головних союзників КНДР ще з часів існування СРСР. Отже, публічні епатажні політичні дії Д. Родмана мають на меті привернути до нього увагу аудиторії й ЗМК, підтвердити імідж найепатажнішого спортсмена сучасності, здобути нових впливових друзів. У спілкуванні з лідерами країн з авторитарними політичними режимами він свідомо обирає антиамериканські, антизахідні гасла.

Під час поїздок Д. Родмана у КНДР із ним не завжди зустрічався Кім Чен Ін, наприклад під час третьої поїздки, проведення саміту США – КНДР у Сингапурі. Кім ніколи не коментував візитів американця, його «баскетбольну дипломатію», а їхні спільні фото Корейське центральне інформаційне агентство подавало без зазначення дати. Тому неможливо встановити достовірність розмов, фактів, викладених спортсменом. Д. Родман не володіє інформацією про ситуацію у КНДР, хоча стверджує, що підтримує контакти з представниками влади країни. Так, йому нічого не було відомо про страту дядька Кіма у 2014 р., якого він особисто бачив під час своєї поїздки до КНДР (січень 2014 р.), не знав він про стан здоров'я Кіма у квітні 2020 р., коли прозахідні ЗМІ поширили чутки про смерть лідера КНДР після того, як він тривалий час не з'являвся на публіці [38]. Тому можна зробити висновок, що спортивно-політичні контакти Д. Родмана із Кім Чен Інгом ініціює й контролює особисто «товариш Кім».

Саме завдяки поїздкам до Пн. Кореї, Д. Родман постійно привертає до себе увагу засобів масової комунікації. Він охоче дає інтерв'ю журналістам у США напередодні візиту у КНДР, спілкується з ними під час пересадки в аеропорту Пекіна, виступає на державному телебаченні Пн. Кореї й усе це повторюється знову на зворотному шляху. Під час свого спілкування з представниками мас-медіа Д. Родман повідомляє неважливу інформацію: про резиденцію, яхту Кіма, народження його доньки (візит у вересні 2013 р.), що тривалий час не розголошувала влада країни. Висловлювання баскетболіста про Кіма не додають нічого нового для кращого розуміння рис характеру диктатора, особливостей внутрішньополітичних процесів у Пн. Кореї, векторів її зовнішньої політики. Наприклад, спортсмен розповідав, що під час візиту у 2013 р.

Кім показував йому «свої гармати й військових», він «бачив усе», однак при цьому уникав будь-якої конкретики. Д. Родман також заявляв, що ЗМІ дуже часто брешуть, коли пишуть щось про Кім Чен Іна, бо насправді він «дуже вихований та чемний чоловік, приємний співрозмовник». Після відвідин КНДР у кінці лютого 2013 р. в інтерв'ю британській газеті «The Sun» Д. Родман охарактеризував Кіма як «веселу дитину, яка хотіла за краще слухати поп-музику, аніж починати ядерну війну» [39]. Також Д. Родман за будь-якої нагоди вдається до PR-акції на підтримку Кіма – під час випивки в барі готелю, інтерв'ю для зйомок документального фільму про історію «Буллс» 1990-х рр. «Останній танець». «Дипломатична місія» «зірки» НБА до Пн. Кореї і його братання з Кім Чен Іном привернули увагу студії «Fox», яка придбала пітч під назвою «Дипломат» [40]. Отже, Д. Родману вдається постійно привертати увагу представників ЗМІ до себе й «Верховного вождя», що дає хорошу основу для поширення північнокорейської пропаганди.

Кім Чен Ін не полишає спроб запросити відомих американських баскетболістів до КНДР, не вдаючись до дружби та послуг Д. Родмана. Так, напередодні другого ядерного саміту в Ханой (травень 2019 р.) представники північнокорейської сторони наполягали на тому, щоб письмовий запит у рамках культурного обміну між США й КНДР про те, щоб «відомі баскетболісти» приїхали в КНДР з офіційним візитом, був уключений до спільної заяви про денуклеаризацію півострова. Однак сторонам не вдалося домовитись [41]. Отже, влада КНДР прагне самостійно розширити спортивні контакти, нівелюючи участь у них Д. Родмана.

Д. Родман розглядає поїздки до КНДР як можливість розв'язати свої фінансові проблеми. Візити Д. Родмана до Пн. Кореї організували спонсори: у грудні 2013 р. ним була одна з найбільших букмекерських компаній у світі – ірландська «Paddy Power», яка котирується на Лондонській і Дублінській фондовій біржах. Компанія відома ризикованим маркетингом, тому під час перших поїздок до Пн. Кореї спортсмен носив бейсболку «Paddy Power». Із лютого 2013 р. компанія співпрацювала зі спортсменом над проектом «Paddy Power & Dennis Rodman Invitational» («Paddy Power і Денніс Родман запрошують»). Цей міжнародний баскетбольний турнір мав відбутись у Пхеньяні в січні 2014 р. за офіційної підтримки уряду й лідера КНДР [42]. Представник компанії заявив, що в таких політичних умовах «культурні та спортивні обміни ще більше важливі» [16]. Дії «Paddy Power» викликали критику з боку правозахисних груп, зокрема «Міжнародної амністії» [43]. У

підсумку, зважаючи на «реакцію світової спільноти та повне засудження північнокорейського режиму за останні події», у грудні 2013 р. компанія визнала свою помилку й припинила підтримку майбутніх змагань. Отже, відомий оператор спортивних ставок, побоюючись іміджевих утрат, відмовився бути спонсором баскетбольного турніру за участі Кіма. По-друге, спонсором поїздки Д. Родмана у КНДР у червні 2017 р. була криптовалюта «PotCoin», випущена у 2014 р. для використання в легальній торгівлі марихуаною в країнах із жорстким державним регулюванням. Представники цифрової валюти «вірили в місію Д. Родмана зі встановлення миру у світі», а баскетболіст носив фірмовий одяг «Pot Coin Merch». Як результат, експозиція вартості монети на нетривалий час збільшилася [44]. Прессекретар «Pot Coin» заявив «Washington Post», що Д. Родман «zasлужує Нобелівської премії миру разом із президентом Д. Трампом і маршалом Кім Чен Іном». «Pot Coin» також спонсорувала поїздку Д. Родмана на саміт у Сингапурі у 2018 р. [45]. Хоча мотиви перебування Д. Родмана на саміті залишилися незрозумілими, він підтримав президента Д. Трампа, одягнувши шляпу «Make America Great Again» («Зроби Америку знову великою») і зелену сорочку «PotCoin». Так, Д. Родман під час своїх поїздок успішно рекламував віртуальні платіжні засоби. По-третє, станом на травень 2012 р. баскетболіст заборгував своїй колишній дружині 800 тис. дол. США на утримання дітей і під час судового процесу заявляв, що він банкрут; тому, щоб заробити кошти, бере участь у показових матчах в Азії та Європі [46]. Імовірно, візити Д. Родмана до КНДР оплачує Кім за можливість власного піару. Як заявив в етері радіо «Ехо Москви» (2017 р.) перший заступник гендиректора ТАСС М. Гусман, Д. Родман отримував пів мільйона доларів США щоразу за поїздку до КНДР [4]. По-четверте, у 2017 р. спортсмен продавав онлайн обмежену серію футболок «Ambassador Rodman» («Посол Родман. Я прийшов з миром») за 24,99 дол. США [47], в одній із яких він з'явився перед журналістами в США після поїздки до КНДР. Отже, Д. Родман успішно комерціалізував свою спортивну славу й особисту популярність у політичний імідж, тому покращення матеріального становища Д. Родмана небезпідставно пов'язують із його поїздками до Пн. Кореї.

Легенда НБА Д. Родман називає Кім Чен Іна «хорошим хлопцем» і «своїм справжнім другом», незважаючи на засудження його дій міжнародним співтовариством, а свої поїздки до Пн. Кореї – «баскетбольною дипломатією» й «дружніми жестами». Незважаючи на те, що Денніс постійно підкреслює, що йому нецікава політика влади КНДР,

віджартовується про загрози ядерної атаки з боку Пхеньяну, не говорить про голод і трудові табори, мотиви його візитів до Пн. Кореї ніколи не були повністю прозорими, а дії – зрозумілими. Як влучно зауважив, Ш. Сміт, ідеолог проєкту «Vise» про баскетбол у КНДР, «це дуже дивно. Дітей Пн. Кореї годують антиамериканською пропагандою з пелюшок, переконуючи, що американізм – зло. Водночас це нормально – обожнювати американський баскетбол» [48].

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Кім Чен Ін і Д. Родман насамперед зацікавлені в розвитку спортивних контактів. Візити легенди баскетболу до «країни трьох Кімів» були яскравим жестом перших років правління Кіма-третього. Запрошення відомого спортсмена – це вдала інвестиція в особистий імідж «Верховного вождя», а також у внутрішньополітичний та міжнародний імідж КНДР. Ураховуючи той факт, що поїздки «зірки» НБА відбувалися на тлі зростання напруженості у відносинах між США й КНДР, це допомагало Кіму без особливих зусиль збільшити свою популярність у країні, зміцнити владу в очах світової громадськості, залишатись у світовому інформаційному просторі. При цьому «вождь» частково перекладав відповідальність за те, що відбувається в країні, на запрошеного спортсмена, бо таким чином останній демонстрував свою солідарність із режимом Кіма. Позитивними аспектами поїздок Д. Родмана до Пн. Кореї автор вважає такі: привернення уваги світової спільноти до КНДР і її лідера, медійний резонанс щодо становища громадян США, ув'язнених у КНДР (наприклад К. Бая, О. Вармб'є), дотримання прав людини в цій державі. Автор стверджує, що Д. Родман з часу першої своєї поїздки до КНДР чітко усвідомлював неможливість за посередництвом спорту «допомогти» розв'язати політичні проблеми з Кім Чен Іном, а всі його спроби у цьому контексті були вимушеною реакцією на тиск світової громадськості, яка хотіла бачити в спортсменові справжнього, за словами самого Денніса, «баскетбольного посла миру». Тому політичні питання поступово зникли з порядку денного візитів Д. Родмана. П'ять поїздок експортсмена в Пн. Корею й зустрічі з Кімом протягом останніх восьми років не дали будь-яких політичних результатів – за сприяння Д. Родмана нікого з американських громадян не звільнили, відносини між країнами і їхніми лідерами не покращилися, контакти не набули якісно нового змісту. Також збірна КНДР із баскетболу під керівництвом Д. Родмана жодного разу не потрапила на чемпіонат світу або Олімпійські ігри. Значні

часові проміжки між візитами й те, що останній із них відбувся ще у 2017 р., свідчать про те, що Кім утратив інтерес до баскетбольних ініціатив американця. Тому автор статті вважає, що візити Д. Родмана до КНДР – це приватно-спортивні поїздки та своєрідний спортивно-політичний туризм. Тому у випадку продовження у найближчому майбутньому спортивно-політичних контактів між ними ім'я Д. Родмана залишиться в заголовках газет поряд із «видатним товаришем» Кім Чен Їном.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кирьянов, О. Какие подарки получали лидеры Северной Кореи. URL: <https://rg.ru/2015/05/27/muzei-site.html>.
2. Деннис Родман будет тренировать сборную Северной Кореи. URL: <https://www.delfi.lt/ru/sport/world/dennis-rodman-budet-trenirovat-sbornuyu-severnoj-korei.d?id=62276129>.
3. Кирьянов, О. Деннис Родман может выполнять роль спецпосла Трампа к Ким Чен Ёну. URL: <https://rg.ru/2017/06/13/dennis-rodman-mozhet-vypolniat-rol-specposla-trampa-k-kim-chen-ynu.html>.
4. Ким Чен Ён, руководитель Северной Кореи, Программа «48 минут», выпуск от 13 сентября 2017 р. URL: <https://echo.msk.ru/programs/48minut/2054190-echo/>.
5. Файфилд, А. (2020). Великий преемник. Божественно совершенная судьба выдающегося товарища Ким Чен Ёна. Электронная книга, Альпина Паблишер, (Россия в глобальной политике).
6. Coren, A., Hanna, J. Dennis Rodman lands in North Korea to train basketball team, news agency says. URL: <https://edition.cnn.com/2013/12/19/world/asia/north-korea-dennis-rodman/index.html>.
7. McCurry, J. Kim Jong-un the clear winner in Dennis Rodman's basketball diplomacy. URL: <https://www.theguardian.com/world/2014/jan/08/kim-jong-un-dennis-rodman-north-korea>.
8. Meacham-Zittel, R. To negotiate with North Korea, send in Dennis Rodman. URL: <https://nondoc.com/2017/08/16/negotiate-north-korea-send-dennis-rodman/>.
9. Weinreich, M. Dennis Rodman, Kim Jong Un watch basketball game in North Korea. URL: <https://www.si.com/si-wire/2013/02/28/dennis-rodman-north-korea-kim-jong-un>.
10. Американский баскетболист и северокорейский лидер посетили баскетбольный матч. URL: <https://www.golosameriki.com/a/nokor-nba/1613202.html>.
11. Деннис Родман и Ким Чен Ён спланировали совместный отпуск. URL: https://lb.ua/world/2013/03/12/192300_dennis_rodman_kim_chen_in.html.
12. Деннис Родман – Ким Чен Ёну: отпусти американца домой. URL: <https://www.golosameriki.com/a/nokor/1656842.html>.
13. Баскетболист Деннис Родман вернулся из Северной Кореи. URL: <https://www.golosameriki.com/a/dennis-rodman/1745399.html>.
14. Денніс Родман очолить збірну КНДР. URL: <https://ua.korrespondent.net/sport/basketball/1601683-dennis-rodman-ocholit-zbirnu-kndr/>.

15. Chiari, M. Dennis Rodman and Paddy Power Announce Basketball Invitational in North Korea. URL: <https://bleacherreport.com/articles/1767001-dennis-rodman-and-paddy-power-announce-basketball-invitational-in-north-korea>.

16. Деннис Родман едет в КНДР. URL: <https://www.golosameriki.com/a/dennis-rodman-nokor/1811269.html>.

17. Ким Чен Ын и Деннис Родман присутствуют на баскетбольном матче в Пхеньяне. URL: <https://www.svoboda.org/a/25224584.html>.

18. Goldberg, R. Dennis Rodman Wants to «Straighten Things Out» Between Donald Trump, North Korea. URL: <https://bleacherreport.com/articles/2731781-dennis-rodman-wants-to-straighten-things-out-between-donald-trump-north-korea>.

19. Ким Чен Ын придумал безумные и странные правила игры в баскетбол. URL: <https://sport.rambler.ru/other/43954593-kim-chen-yn-bridumal-bezumnye-i-strannye-pravila-igry-v-basketbol/>.

20. Юрчук, М. Кім Чен Ин у захваті від баскетболу. Він все життя фанатіє від НБА та мріяв поговорити про це з Бараком Обамою. URL: Блог Штатна ситуація, <https://ua.tribuna.com/tribuna/blogs/mirychblog/2832765.html>.

21. Визит Денниса Родмана в Северную Корею. URL: <http://www.nbasports.ru/news/novosti-nba/vizit-dennisa-rodmana-v-severnuyu-koreyu.html>.

22. Dong-hyuk, Shin. How Dennis Rodman can help the North Korean people. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/how-dennis-rodman-can-help-the-north-korean-people/2013/12/17/b08e55dc-6689-11e3-8b5b-a77187b716a3_story.html.

23. Племенной жеребец Деннис Родман. URL: <https://archive.aif.ru/archive/1626431>.

24. Арасланов, М. «Я так сильно хотел, чтобы меня любили». Трагедия великого Денниса Родмана. URL: https://www.championat.com/basketball/article-4185597-legenda-nba-dennis-rodman-stal-uspeshnym-nesmotrja-na-tragicheskie-obstojatelstva-v-zhizni.html?utm_source=copypaste.

25. Денниса Родмана арестовали за вождение в нетрезвом виде. URL: <https://mir24.tv/news/16286923/dennisa-rodmana-arestovali-za-vozhdenie-v-netrezvom-vidе>.

26. Andrews-Dyer, H. A brief guide to Dennis Rodman's long, weird history with North Korea. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/reliable-source/wp/2018/06/12/a-brief-guide-to-dennis-rodman-s-long-weird-history-with-north-korea/>.

27. Salcedo, M. Dennis Rodman: Kim Jong Un wants to talk basketball with Obama. URL: <https://www.ctvnews.ca/sports/dennis-rodman-kim-jong-un-wants-to-talk-basketball-with-obama-1.1179659>.

28. Обама не стал звонить Ким Чен Уну. URL: <https://korrespondent.net/world/1516343-obama-ne-stal-zvonit-kim-chen-unu>.

29. Чудновцев, С. Одіозний гравець НБА Денніс Родман запропонував Трампу допомогу в організації зустрічі з Кім Чен Ином. URL: https://nv.ua/ukr/world/countries/odioznij-hravets-nba-dennis-rodman-zaproponuvav-trampu-dopomohu-v-orhanizatsiji-zustrichi-z-kim-chen-inom-2456872.html?utm_content=set_lang.

30. Ветеран НБА Деннис Родман вновь отправился в Северную Корею. URL: <http://www.runyweb.com/articles/people/star-life/dennis-rodman-travels-to-north-korea-again.html>.

31. Rodman defends controversial visit to DPRK. URL: https://www.chinadaily.com.cn/world/2014-01/08/content_17222381.htm.

32. Баскетболист Деннис Родман прибыл в Сингапур в канун саммита США – КНДР. URL: <https://mir24.tv/news/16309232/basketbolist-dennis-rodman-pribyl-v-singapur-v-kanun-sammita-ssha-kndr>.

33. Гаврилец, Б. Джон Болтон: «Дональд Трамп и Ким Чен Ын на саммите в Сингапуре говорили о Деннисе Родмане». URL: <https://ua.tribuna.com/basketball/1086366003.html>.

34. Niemietz, B. Dennis Rodman plans to take Kim Jong Un to a Knicks game. URL: <https://www.nydailynews.com/entertainment/ny-ent-dennis-rodman-james-dolan-kim-jung-un-20180626-story.html>.

35. Деннис Родман хочет, чтобы Канье записал альбом в Северной Корее. URL: <https://www.buro247.ua/culture/music/dennis-rodman-kanye-west-north-korea-album.html>.

36. В России унизили Денниса Родмана. URL: http://www.gazeta.ru/sport/2014/11/28/a_6320005.shtml.

37. Weaver, A. First Kim Jong-Un, Now Putin: Dennis Rodman Says Russian President Is ‘Actually Cool’. URL: <https://dailycaller.com/2014/12/09/first-kim-jong-un-now-putin-dennis-rodman-says-russian-president-is-actually-cool-video/>.

38. Колов, А. Деннис Родман отреагировал на слухи о смерти Ким Чен Ына. URL: <https://www.championat.com/basketball/news-4043725-dennis-rodman-otreagirowal-na-sluhi-o-smerti-kim-chen-yna.html>.

39. Деннис Родман рассказал о дочери Ким Чен Уна. URL: <https://korrespondent.net/world/1528192-dennis-rodman-rasskazal-o-docheri-kim-chen-una>.

40. О встрече баскетболиста и диктатора снимут фильм. URL: <http://thr.ru/cinema/o-vstrece-basketbolista-i-diktatora-snimut-film>.

41. Ким Чен Ын требовал приезда «известных баскетболистов» в рамках ядерной сделки с США. URL: <https://ua.tribuna.com/basketball/1074434807.html>.

42. North Korea to Host Paddy Power Dennis Rodman Invitational. URL: <https://www.businesswire.com/news/home/20130909006149/en/North-Korea-to-Host-Paddy-Power-Dennis-Rodman-Invitational>.

43. Paddy Power Pulls Dennis Rodman North Korea Sponsorship. URL: <https://sbc-news.co.uk/featurednews/2014/01/02/paddy-power-pulls-dennis-rodman-north-korea-sponsorship/>.

44. Mullen, J. Dennis Rodman's North Korea trip is backed by a digital currency for weed. URL: <https://money.cnn.com/2017/06/13/technology/dennis-rodman-north-korea-potcoin/index.html>.

45. Почему Деннис Родман продвинул Поткоина на саммите в Северной Корее. URL: <https://hitechglitz.com/russia/%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BC%D1%83-%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D1%81->

46. Деннис Родман приговорен к исправительным работам. URL: <http://sport.big-mir.net/basketball/other/1546011-Dennis-Rodman-prigovoren-k-ispravitel-nym-rabotam>.

47. Ambassador Rodman Official Tee. URL: <https://represent.com/rodman/dennis-rodman-ambassador-i-come-in-peace-limited-edition-t-shirt>.

48. Zinser, L. Tensions Rising With North Korea, but Dennis Rodman Is There. URL: <https://www.nytimes.com/2013/02/27/sports/basketball/dennis-rodman-arrives-in-north-korea-for-tour.html>

REFERENCES

1. Kir'janov, O. Kakie podarki poluchali lidery Severnoj Korei. URL: <https://rg.ru/2015/05/27/muzei-site.html>.
2. Dennis Rodman budet trenirovat' sbornuju Severnoj Korei. URL: <https://vzv.delfi.lt/ru/sport/world/dennis-rodman-budet-trenirovat-sbornuju-severnoj-korei.d?id=62276129>.
3. Kir'janov, O. Dennis Rodman mozhet vpoln'jat' rol' specposla Trampa k Kim Chen Ynu. URL: <https://rg.ru/2017/06/13/dennis-rodman-mozhet-vpoln'jat-rol-specposla-trampa-k-kim-chen-ynu.html>.
4. Kim Chen Yn, rukovoditel' Severnoj Korei, Programma «48 minut», vypusk ot vid 13 sentjabrja 2017 r. URL: <https://echo.msk.ru/programs/48minut/2054190-echo/>.
5. Fajfild, A. Velikij preemnik. Bozhestvenno sovershennaja sud'ba vydajushhegosja tovarishha Kim Chen Yna. Elektronnaja kniga, Al'pina Pabliher, 2020, (Rossija v global'noj politike).
6. Coren, A., Hanna, J. Dennis Rodman lands in North Korea to train basketball team, news agency says. URL: <https://edition.cnn.com/2013/12/19/world/asia/north-korea-dennis-rodman/index.html>.
7. McCurry, J. Kim Jong-un the clear winner in Dennis Rodman's basketball diplomacy. URL: <https://www.theguardian.com/world/2014/jan/08/kim-jong-un-dennis-rodman-north-korea>.
8. Meacham-Zittel, R. To negotiate with North Korea, send in Dennis Rodman. URL: <https://nondoc.com/2017/08/16/negotiate-north-korea-send-dennis-rodman/>.
9. Weinreich, M. Dennis Rodman, Kim Jong Un watch basketball game in North Korea. URL: <https://www.si.com/si-wire/2013/02/28/dennis-rodman-north-korea-kim-jong-un>.
10. Amerikanskij basketbolist i severokorejskij lider posetili basketbol'nyj match. URL: <https://www.golosameriki.com/a/nokor-nba/1613202.html>.
11. Dennis Rodman i Kim Chen Yn splanirovali sovместnyj otpusk. URL: https://lb.ua/world/2013/03/12/192300_dennis_rodman_kim_chen_in.html.
12. Dennis Rodman – Kim Chen Ynu: otpusti amerikanca domoj. URL: <https://www.golosameriki.com/a/nokor/1656842.html>.
13. Basketbolist Dennis Rodman vernulsja iz Severnoj Korei. URL: <https://www.golosameriki.com/a/dennis-rodman/1745399.html>.
14. Dennis Rodman ocholyt zbirnu KNDR. URL: <https://ua.korrespondent.net/sport/basketball/1601683-dennis-rodman-ocholit-zbirnu-kndr/>.
15. Chiari, M. Dennis Rodman and Paddy Power Announce Basketball Invitational in North Korea. URL: <https://bleacherreport.com/articles/1767001-dennis-rodman-and-paddy-power-announce-basketball-invitational-in-north-korea>.
16. Dennis Rodman edet v KNDR. URL: <https://www.golosameriki.com/a/dennis-rodman-nokor/1811269.html>.
17. Kim Chen Yn i Dennis Rodman prisutstvujut na basketbol'nom matche v Phen'jane. URL: <https://www.svoboda.org/a/25224584.html>.
18. Goldberg, R. Dennis Rodman Wants to «Straighten Things Out» Between Donald Trump, North Korea. URL: <https://bleacherreport.com/articles/2731781-dennis-rodman-wants-to-straighten-things-out-between-donald-trump-north-korea>.
19. Kim Chen Yn pridumal bezumnye i strannye pravila igry v basketbol. URL: <https://sport.rambler.ru/other/43954593-kim-chen-yn-pridumal-bezumnye-i-strannye-pravila-igry-v-basketbol>

20. Yurchuk, M. Kim Chen Yn u zakhvati vid basketbolu. Vin vse zhyttia fanatii vid NBA ta mriiav pohovoryty pro tse z Barakom Obamoiu. URL: <https://ua.tribuna.com/tribuna/blogs/miryhblog/2832765.html>.

21. Vizit Dennisa Rodmana v Severnuju Koreju. URL: <http://www.nbasports.ru/news/novosti-nba/vizit-dennisa-rodmana-v-severnuyu-koreyu.html>.

22. Dong-hyuk, Shin. How Dennis Rodman can help the North Korean people. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/how-dennis-rodman-can-help-the-north-korean-people/2013/12/17/b08e55dc-6689-11e3-8b5b-a77187b716a3_story.html.

23. Plemennoj zherebec Dennis Rodman. URL: <https://archive.aif.ru/archive/1626431>.

24. Araslanov, M. «Ja tak sil'no hotel, chtoby menja ljubili». Tragedija velikogo Dennisa Rodmana. URL: https://www.championat.com/basketball/article-4185597-legenda-nba-dennis-rodman-stal-uspeshnym-nesmotrja-na-tragicheskie-obstojatelstva-v-zhizni.html?utm_source=copypaste.

25. Dennisa Rodmana arestvovali za vozhdzenie v netrezvom vide. URL: <https://mir24.tv/news/16286923/dennisa-rodmana-arestovali-za-vozhdzenie-v-netrezvom-vidе>.

26. Andrews-Dyer, H. A brief guide to Dennis Rodman's long, weird history with North Korea. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/reliable-source/wp/2018/06/12/a-brief-guide-to-dennis-rodmans-long-weird-history-with-north-korea/>

27. Salcedo, M. Dennis Rodman: Kim Jong Un wants to talk basketball with Obama. URL: <https://www.ctvnews.ca/sports/dennis-rodman-kim-jong-un-wants-to-talk-basketball-with-obama-1.1179659>

28. Obama ne stal zvonit' Kim Chen Unu. URL: <https://korrespondent.net/world/1516343-obama-ne-stal-zvonit-kim-chen-unu>.

29. Chudnovtsev, S. Odiozni hravets NBA Dennis Rodman zaproponuvav Trampu dopomohu v orhanizatsii zustrichi z Kim Chen Ynom. URL: https://nv.ua/ukr/world/countries/odioznij-hravets-nba-dennis-rodman-zaproponuvav-trampu-dopomohu-v-orhanizatsiji-zustrichi-z-kim-chen-inom-2456872.html?utm_content=set_lang.

30. Veteran NBA Dennis Rodman vnov' otpravilsja v Severnuju Koreju. URL: <http://www.runyweb.com/articles/people/star-life/dennis-rodman-travels-to-north-korea-again.html>.

31. Rodman defends controversial visit to DPRK. URL: https://www.chinadaily.com.cn/world/2014-01/08/content_17222381.htm.

32. Basketbolist Dennis Rodman pribyl v Singapur v kanun sammita SShA – KNDR. URL: <https://mir24.tv/news/16309232/basketbolist-dennis-rodman-pribyl-v-singapur-v-kanun-sammita-ssha-kndr>.

33. Gavrilec, B. Dzhon Bolton: «Donal'd Tramp i Kim Chen Yn na sammite v Singapore govorili o Dennise Rodmane». URL: <https://ua.tribuna.com/basketball/1086366003.html>.

34. Niemietz, B. Dennis Rodman plans to take Kim Jong Un to a Knicks game. URL: <https://www.nydailynews.com/entertainment/ny-ent-dennis-rodman-james-dolan-kim-jung-un-20180626-story.html>.
35. Dennis Rodman hochet, chtoby Kan'e zapisal al'bom v Severnoj Koree. URL: <https://www.buro247.ua/culture/music/dennis-rodman-kanye-west-north-korea-album.html>.
36. V Rossii unizili Dennisa Rodmana. URL: http://www.gazeta.ru/sport/2014/11/28/a_6320005.shtml.
37. Weaver, A. First Kim Jong-Un, Now Putin: Dennis Rodman Says Russian President Is 'Actually Cool'. URL: <https://dailycaller.com/2014/12/09/first-kim-jong-un-now-putin-dennis-rodman-says-russian-president-is-actually-cool-video/>.
38. Kolov, A. Dennis Rodman otreagiroval na sluhi o smerti Kim Chen Yna. URL: <https://www.championat.com/basketball/news-4043725-dennis-rodman-otreagiroval-na-sluhi-o-smerti-kim-chen-yna.html>.
39. Dennis Rodman rasskazal o docheri Kim Chen Una. URL: <https://korrespondent.net/world/1528192-dennis-rodman-rasskazal-o-docheri-kim-chen-una>.
40. O vstreche basketbolista i diktatora snimut fil'm. URL: <http://thr.ru/cinema/o-vstreche-basketbolista-i-diktatora-snimut-film>.
41. Kim Chen Yn treboval priezda «izvestnyh basketbolistov» v ramkah jadernoj sdelki s SShA. URL: <https://ua.tribuna.com/basketball/1074434807.html>.
42. North Korea to Host Paddy Power Dennis Rodman Invitational. URL: <https://www.businesswire.com/news/home/20130909006149/en/North-Korea-to-Host-Paddy-Power-Dennis-Rodman-Invitational>.
43. Paddy Power Pulls Dennis Rodman North Korea Sponsorship. URL: <https://sbcnews.co.uk/featurednews/2014/01/02/paddy-power-pulls-dennis-rodman-north-korea-sponsorship/>.
44. Mullen, J. Dennis Rodman's North Korea trip is backed by a digital currency for weed. URL: <https://money.cnn.com/2017/06/13/technology/dennis-rodman-north-korea-potcoin/index.html>.
45. Pochemu Dennis Rodman prodvinul Potkoina na sammite v Severnoj Koree. URL: <https://hitechgitz.com/russia/%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BC%D1%83-%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D1%81>
46. Dennis Rodman prigovoren k ispravitel'nym rabotam. URL: <http://sport.bigmir.net/basketball/other/1546011-Dennis-Rodman-prigovoren-k-ispravitel-nym-rabotam>.
47. Ambassador Rodman Official Tee. URL: <https://represent.com/rodman/dennis-rodman-ambassador-i-come-in-peace-limited-edition-t-shirt>.
48. Zinser, L. Tensions Rising With North Korea, but Dennis Rodman Is There. URL: <https://www.nytimes.com/2013/02/27/sports/basketball/dennis-rodman-arrives-in-north-korea-for-tour.html>.

УДК 327.8:641/642

Наталія Романюк,

кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та регіональних студій, Волинський національний університет імені Лесі Українки,

romaniuk.natalia@vnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0003-0682-1793

DOI

КУЛІНАРНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті розглянуто кулінарну дипломатію як інструмент міжнародної взаємодії та її роль у світовій політиці. Проаналізовано різні підходи до трактування поняття «кулінарна дипломатія», узагальнено визначення кулінарної дипломатії як інструменту покращення взаємодії й співпраці між державами, а також міжкультурного взаєморозуміння між народами. З'ясовано, що кулінарна дипломатія сьогодні пом'якшує стосунки, допомагає розв'язати конфлікти, знайти порозуміння між державами і є частиною ініціатив м'якої сили багатьох держав. Проаналізовано співвідношення термінів «кулінарна дипломатія» й «гастродипломатія», які дуже часто ототожнюються. Визначено, що це різні поняття, оскільки кулінарна дипломатія виступає як інструмент дипломатичного протоколу під час офіційних контактів між високими посадовими особами та дипломатами різних держав, а гастродипломатія є інструментом публічної дипломатії й має на меті підвищити культурну видимість (передусім держав із середнім рівнем розвитку), створюючи позитивний імідж свого національного бренду.

Охарактеризовано нову концепцію кулінарної дипломатії «Sam Chapple Sokol», запропоновану американським дослідником їжі С. Чаплл-Соколом, яка ґрунтується на трьох стовпах. Перший передбачає формальну взаємодію між високими посадовими особами й дипломатами публічно або за зачиненими дверима та представлений приватною кулінарною дипломатією або «Track I Culinary Diplomacy»; другий передбачає взаємодію уряду з громадськістю інших країн і представлений гастродипломатією; третій передбачає взаємодію між громадськістю різних країн та представлений громадською кулінарною дипломатією. Вона включає будь-який проєкт

чи ідею, котрі здебільшого залучають недержавних акторів без явної мети сприяння зовнішнім відносинам нації. Наведено приклади реалізації різних підвидів кулінарної дипломатії сьогодні у світі, показано вплив кулінарної дипломатії на міжнародну взаємодію. Охарактеризовано різноманітні проекти кулінарної дипломатії України.

Ключові слова: кулінарна дипломатія, гастродипломатія, кулінарна громадська дипломатія, м'яка сила, національна кухня, міжнародне співробітництво.

Nataliya Romaniuk,

Lesya Ukrainka Volyn National University,

ORCID ID: 0000-0003-0682-1793

CULINARY DIPLOMACY AS A TOOL OF INTERNATIONAL INTERACTION

The article is devoted to culinary diplomacy as a tool of international interaction and its role in world politics. It analyzes various approaches to the interpretation of the concept of «culinary diplomacy», summarizes the definition of culinary diplomacy as a tool for improving interaction and cooperation between states, as well as intercultural understanding between peoples. It has been found that culinary diplomacy today softens relations, helps resolve conflicts, find understanding between states, and is part of the soft power initiatives of many states. The relationship between the terms «culinary diplomacy» and «gastrodiplomacy», which are often equated, is analyzed. It was determined that these are different concepts, since culinary diplomacy acts as a tool of diplomatic protocol during official contacts between high-ranking officials and diplomats of different states, and gastrodiplomacy is a tool of public diplomacy, and aims to increase cultural visibility (primarily of states with an average level development), creating a positive image of its national brand.

The new concept of culinary diplomacy «Sam Chapple Sokol» proposed by the American food researcher S. Chapple-Sokol, which is based on three pillars, is described. The first pillar involves formal interaction between senior officials and diplomats in public or behind closed doors and is represented by private culinary diplomacy or «Track I Culinary Diplomacy». The second pillar of culinary diplomacy involves government interaction with the public of other countries and is represented by gastrodiplomacy. The third pillar involves interaction between the public of different countries and is represented by public culinary diplomacy. It includes any project or idea that mostly involves

non-state actors without the express purpose of advancing a nation's foreign relations. Examples of the implementation of various subtypes of culinary diplomacy in the world today are given, and the influence of culinary diplomacy on international interaction is shown. Various projects of culinary diplomacy of Ukraine are characterized.

Key words: culinary diplomacy, gastrodiploamacy, culinary public diplomacy, soft power, national cuisine, international cooperation.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Із моменту появи перших державних утворень їжа та кухня були потужними засобами підтримки й зміцнення міжнародних відносин. Стародавні римляни, наприклад, часто мирилися зі своїми ворогами за смачною їжею. Згодом такі стародавні практики ставали потужними інструментами позиціонування держави на міжнародній арені. Кулінарія почала займати одне з центральних місць не лише в житті людей, культурі, а й у зовнішньополітичній діяльності держав світу.

Це сприяло розвитку відносно нової галузі у сфері міжнародних відносин – кулінарної дипломатії, яка стала частиною ініціатив м'якої сили багатьох держав. У ній беруть активну участь не лише високопосадові особи держав, професійні дипломати, а й представники громадських організацій, бізнесово-ділових кіл, науки та освіти, культури й мистецтва, засобів масової інформації тощо.

Кулінарна дипломатія – це один із напрямів культурної та публічної дипломатії, яка сприяє встановленню міжнародних зв'язків, налагодженню діалогу й пошуку спільного для людей із різних куточків світу. Вона використовується за обіднім столом задля впливу на думки й настрої політиків і світових лідерів, а також пересічних громадян під час формування позитивного іміджу держави у світі. Національна кухня є головним аспектом взаємопорозуміння та співпраці між державами й народами у ХХІ ст.

Кулінарна дипломатія сьогодні є засобом впливу, пом'якшує стосунки, допомагає розв'язати конфлікти, знайти порозуміння між державами, завдяки їхнім культурним цінностям і ставленню до національної кухні. Україна в цьому напрямі має велику перевагу, адже національна кухня вже завоювала своїх прихильників по всьому світу, переважно завдяки українській діаспорі та роботі наших дипломатів, які її активно

використовують у просуванні знань про Україну. Головним завданням сьогодні є ефективне використання кулінарної дипломатії для реалізації національних інтересів нашої держави.

Актуальність цього дослідження зумовлена бажанням автора показати можливі шляхи використання цього виду дипломатії як інструменту міжнародної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зазначену тематику активно почали досліджувати зарубіжні науковці вже на початку XXI ст. Заслужують на увагу результати зарубіжних наукових праць С. Чаплл-Сокола, П. Роковера, А. Роверсі, М. Фем та ін. Зокрема, роботи вчених із питань державної дипломатії П. Роковера і С. Чаплл-Сокола стосуються кулінарної дипломатії й гастродипломатії. У статті, опублікованій у тайваньському журналі «Проблеми та дослідження» (2011 р.), Роковер писав, що гастродипломатія ґрунтується на уявленні, що найпростіший спосіб завоювати серця й розум – через шлунок [18]. С. Чаплл-Сокол у статті в журналі. «Гаазький журнал дипломатії» (2013 р.) писав, що кулінарна дипломатія – це використання їжі та кухні як інструменту для створення міжкультурного взаєморозуміння в надії на покращення взаємодії й співпраці [9].

Кулінарна дипломатія є новим напрямом наукових досліджень в Україні. Проте серед українських учених є багато тих, хто займається цим питанням. Більшість наукових праць стосується ролі культурної дипломатії в розвитку сучасної держави. Серед науковців, які досліджують цю проблему, можна виокремити таких, як В. Бурлачук, Є. Головаха, І. Набруско, Ю. Винничук, Н. Мусієнко, Г. Шамборовський.

Проте в Україні недостатньо вивчено роль кулінарної дипломатії як інструменту міжнародної взаємодії. Заслужує на увагу стаття Л. Матлай «Кулінарна дипломатія як різновид публічної дипломатії: нові підходи та концепції», у якій автор аналізує різні підходи до визначення поняття «кулінарна дипломатія» й розглядає її як різновид публічної дипломатії [1].

У цьому напрямі заслуговують на увагу наукові публікації Надзвичайного і Повноважного посла України, колишнього Постійного представника України в ЮНЕСКО, колишнього посла у Швеції, Данії, Норвегії, Ізраїлі О. Сліпченка, котрий вважає, що основою дипломатії одвіку було особисте спілкування, покращити яке може спільна їжа [3].

Мета дослідження – розкрити теоретичні основи поняття «кулінарна дипломатія», охарактеризувати вплив цього виду дипломатії на міжнародні відносини, проаналізувати можливі напрями використання кулінарної дипломатії як інструменту міжнародної взаємодії.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Витоки кулінарної дипломатії укорінені ще в античній історії. Продукти харчування відігравали значну роль у формуванні різноманітних зв'язків між народами, створенні торговельних шляхів, які стали основою сучасного товарообігу держав світу, вирішенні конфліктів або, навпаки, їх виникненні.

Наприклад, хорошою традицією для держав-полісів у Стародавній Греції було те, що офіційна програма прийому царів чи послів закінчувалася багатим банкетом, який слугував засобом для того, щоб не лише підкреслити значимість події або багатства царя, а й для закріплення дипломатичного успіху, надання відносинам, які офіційно встановилися, особливого характеру. Наприклад, досвідчений римський дипломат Гай Фабрицій Лусцін за святковим столом зміг домовитись із царем Епіру Пірром про звільнення з полону своїх вояків. Клеопатра за допомогою пишних банкетів гарантувала для себе збереження єгипетського трону. Посли європейських та азійських володарів покладалися на різноманітну їжу й спеції як своєрідну «валюту» та засіб торгівлі й обміну, а також для подарунків вельможам у часи Великого шовкового шляху [3].

У період Середньовіччя використовували пишні банкети після підписання договорів. Наприклад, у 1367 р. король Карл Мудрий організував пишний прийом Герцогу Лотарингському на честь підписання між ними договору про співпрацю в боротьбі з англійцями. При турецькому дворі пригостання посла різноманітними напоями й наїдками відкривало початок переговорів. Уважалося, що після спільного застілля чужоземець уже не причинятиме зла господарю.

Цей вид дипломатії став зброєю французької держави за Людовіка XIV. Спробувавши смачної та ситної їжі, іноземні послы легко схилилися до вигідних для Франції домовленостей. На початку ХІХ ст. з'явилася французька дипломатична традиція, яку представив геніальний кухар Марі Антуан Карем: він став надійним помічником дипломата. Наприклад, міністр закордонних справ Франції Талейрана використовував кухаря як сильну дипломатичну зброю.

Історія ХХ ст. свідчить про непросте ставлення до їжі відомих керівників держав світу. Так, Адольф Гітлер боявся, що його отруять їжею, тому в штаті його обслуги працювало 15 дегустаторів. Італійський диктатор Беніто Муссоліні мав свої улюблені страви (наприклад салат зі свіжої цибулі з лимонним соком та оливковою олією), які часто включали до меню на прийомах за його участі. Йосип Сталін випробовував

закордонних політиків багатогодинними прийомами-банкетами з великою кількістю алкогольних напоїв [1].

Незважаючи на те, що витoki кулінарної дипломатії сягають античності, сам термін став активно використовуватися лише з початку ХХІ ст. Одним із перших визначення терміна «кулінарна дипломатія» дав американський фахівець у сфері міжнародних відносин С. Чаппл-Сокол. На його думку, кулінарна дипломатія – це можливість використання харчових продуктів і страв як інструменту для створення міжкультурного порозуміння в надії на поліпшення взаємодії та співпраці [9].

Сьогодні немає єдиного підходу до трактування поняття «кулінарна дипломатія», однак більшість науковців схиляються до того, що цей вид дипломатії пов'язаний із використанням страв національної кухні під час комунікації між державами та народами.

Швейцарська дослідниця А. Роверсі висунула свою концепцію кулінарної дипломатії як мистецтва проводити переговори під час офіційних обідів [10]. Надзвичайний і Повноважний посол України О. Сліпченко вважає, що основою дипломатії одвіку було особисте спілкування, покращити яке може спільна їжа [3].

Кулінарну дипломатію можна охарактеризувати як цілеспрямоване використання продуктів харчування й національної кухні у формальних дипломатичних процедурах, а також інструмент посилення офіційної дипломатії під час офіційних контактів високопосадових осіб і дипломатів. Використання національної кухні в контексті міжурядових, міжнаціональних та міжцивілізаційних відносин передбачає передачу невербальних повідомлень і розбудови взаємовигідної співпраці.

Крім того, на нашу думку, кулінарна дипломатія в епоху глобалізації входить до сфери міжнародної комунікації та прагне активізувати дво- й багатосторонні зв'язки між державами шляхом кулінарного мистецтва, сприяє підвищенню обізнаності та розуміння національної кулінарної культури якомога більшою кількістю людей у світі.

У 2002 р. видання «The Economist» вперше використало термін «гастродипломатія» (gastrodiplomacy) для визначення способу просування тайської ідентичності у світі в рамках Глобальної програми розповсюдження тайської їжі через міжнародну мережу ресторанів національної кухні [1]. Із того часу тривають дискусії щодо того, чи вважати кулінарну й гастродипломатію синонімами, чи це різні поняття.

Колишній ізраїльський дипломат П. Роковер окремо виділяє кулінарну та гастрономічну дипломатію, вважаючи, що остання поєднує форми культурної й кулінарної дипломатії з державним брендингом

і є актом завоювання умів та сердець через шлунок, використовуючи кулінарні шедеври країни й національну впізнаваність бренду [20]. А кулінарна дипломатія, на його думку, застосовується лише як інструмент дипломатичного протоколу під час офіційних контактів між главами держав.

За словами М. Фам [11] і П. Роковера [19] гастродипломатія дозволяє середнім, маловизнаним, державам виділитися в очах іноземних споживачів, підвищити свою культурну видимість, створюючи «позитивний» і «приємний» імідж свого національного бренду.

С. Чаплл-Сокол вважає, що обидва ці терміни підпадають під широку категорію «кулінарна дипломатія», однак він виокремив два види кулінарної дипломатії – приватну та громадську (публічну) [16]. Перша використовується за зачиненими дверима серед обмеженого кола державних осіб і дипломатів, друга є інструментом публічної дипломатії й пов'язана з гастродипломатією.

С. Чаплл-Сокол запропонував нову концепцію кулінарної дипломатії «Sam Chapple Sokol». Згідно з цією концепцією кулінарна дипломатія ґрунтується на трьох стовпах: I – від держави до держави; II – від держави до громадськості; III – від громадськості до громадськості [8].

Перший стовп передбачає формальну взаємодію між високими посадовими особами й дипломатами публічно або за зачиненими дверима, Він називається автором концепції *приватною кулінарною дипломатією* або «*Track I Culinary Diplomacy*». Різні види дипломатичних прийомів (наприклад державні обіди, вечери, робочі сніданки, ланчі тощо) підпадають під сферу кулінарної дипломатії першого стовпа. Цей вид дипломатії багатий на історію [3]. Після того, як відбувається важлива міжнародна подія, у ЗМІ часто обговорюється меню дипломатичного прийому, котрий проводився після цієї зустрічі. Воно може свідчити про повагу або, навпаки, неповагу до гостя.

Під час складання меню для дипломатичних прийомів потрібно враховувати смаки гостей, їхні культурні й релігійні традиції. На прийом, який улаштовує дипломатичне представництво, доцільно включити в меню національні страви країни перебування, приготовлені особливим, специфічним для цієї держави способом. Такою стравою може бути десерт із фруктів, котрими відома ця країна. Жестом особливої поваги до іноземної делегації вважається включення в меню страв, традиційних для держави гостя. Не буде помилкою поцікавитися, якій кухні надає перевагу почесний гість. Сучасна міжнародна практика еволюціонує в бік

спрощення прийомів. Водночас спостерігаємо намагання організаторів прийомів надати протокольним заходам національний колорит.

Є багато прикладів, завдяки яким використання кулінарної дипломатії першого стовпа сприяло вирішенню суперечок між державами або успішному завершенню переговорів. Наприклад, дуже складними й тривалими були переговори щодо підписання ядерної угоди з Іраном. Протягом 20 місяців переговорів між сторонами напруженість була високою та переговори ледь не провалилися щонайменше п'ять разів. Учасники переговорів завжди їли окремо, але 4 липня 2015 р., у День незалежності США, іранці запропонували разом «ламати хліб». У ході цього дипломатичного прийому сторони переговорів подивились один на одного не лише як на учасників переговорного процесу, а як на людей, дізналися більше про культуру один одного. Протягом 10 днів після спільної трапези нарешті була досягнута угода. Експерти з обох сторін були впевнені, що це стало можливим завдяки їжі за спільним столом [17].

Їжа в дипломатичних ситуаціях спроможна руйнувати бар'єри, а інколи і їх вибудовувати. Наприклад, колишній президент США Барак Обама приймав свого французького колегу Франсуа Олланда на державній вечері. Він намагався продемонструвати своє шанобливе ставлення до гостя через меню, подавши осетрову ікра з Іллінойсу. Пан Олланд, чий соціалістичний уряд був обережний, щоб не викликати подальшого обурення у Франції до багатих «ікорних лівих», не оцінив цього жесту, а навпаки – сприйняв це як образу (ікра була дуже дорога) [10].

Багата сучасна дипломатична практика свідчить, що лідери деяких країн відмовлялися від дипломатичних прийомів через геополітичні, політико-економічні суперечки, конфлікти, агресію. Наприклад, у червні 2014 р. Франція святкувала річницю відкриття другого фронту в Нормандії. Президент Ф. Олланд разом із главою зовнішньополітичного відомства Франції Л. Фабіусом спочатку повечеряв із президентом США Б. Обамою та його держсекретарем Д. Керрі в ресторані на Єлісейських полях [3]. Потім у той самий день французький президент змушений був повторно повечеряти з президентом Російської Федерації В. Путіним, який окупував Крим і частину східних регіонів України.

У 2011 р. відбулася навіть кулінарна суперечка на фоні дипломатичних відносин між Німеччиною та Францією. Німеччина заборонила на території своєї держави, у місті Кьольні, проводити продовольчу виставку, на якій мали презентувати французький делікатес «фуа-гра». Заборо-

ну зумовлено тим, що Німеччина виступає проти жорстокого годування качок та гусей для збільшення ваги їхньої печінки [7].

Можна умовно виокремити чотири типи впливу приватної кулінарної дипломатії на міжнародну взаємодію:

– використання їжі як утіхи: коли подається улюблена страва гостю. Практика свідчить, що включення улюбленої страви до меню гостя має позитивний вплив на переговори й результати зустрічей. Наприклад, у 2007 р. під час обіду в ході перших переговорів між лідерами ворогуючих країн – КНДР і Південною Кореєю – об'єднали меню: подали плоску морську рибу, щоб нагадати лідеру Південної Кореї про його рідне місто-порт Пусан, а також подали швейцарську національну страву Ресті (Swiss rösti) як нагадування про шкільні роки, які пан Кім провів у Швейцарії (хоча доказів проживання Кім Чен Ина у Швейцарії немає) [13]. Це був заклик до об'єднання обох Кореї, які тривалий час перебувають у стані конфлікту;

– використання їжі як покарання: коли подають спеціально ту страву, яку гість не любить або яка його може образити з якихось причин. Наприклад, на обіді в Сочі А. Меркель подали рибу, котру вона не любить. Переговори закінчилися завчасно й безрезультатно. Під час зустрічі високих посадових осіб Ізраїлю та Японії господарі подали десерт у посудині, що мала форму черевики. Це образило японців, оскільки в них не прийнято навіть заходити до приміщення у взутті;

– використання алкоголю для впливу на гостя. Алкоголь – знаряддя радянської дипломатії. Її мета – розслабити співрозмовника й схилити на свою сторону, але самому не напиться. Сьогодні використовується рідко;

– використання їжі (продуктів) як хабара. Прикладом може бути «ікорна дипломатія» Азербайджану. Цей термін застосовується в неформальних розмовах азербайджанських чиновників для опису щедрих подарунків іноземним політикам. Ікра стала хабаром для деяких членів Парламентської Асамблеї Ради Європи, які мали закрити очі на недемократичні процеси в Азербайджані [2]. Хабарами для представників цієї організації були в різні періоди молдовське та грузинське вино, вірменський коньяк, російський живопис.

Другий стовп кулінарної дипломатії передбачає взаємодію уряду з громадськістю інших країн. Він називається *гастродипломатією* і є складовою частиною публічної дипломатії. Мета цього виду дипломатії – розбудова м'якої сили нації, розвитку торгівлі та туризму, а також заохочення культурного обміну [15, 16]. Валюта м'якої сили – культура, політичні цінності й зовнішня політика [14]. Це частина нематеріальної

культурної спадщини країни. Країни та їхні громадяни можуть використовувати національні кухні, щоб впливати на громадську думку й завоювати її.

Цей другий стовп створено протягом останніх п'ятнадцяти років урядами Таїланду, Перу, Південної Кореї, Малайзії, США. Наприклад, Таїланд у 2002 р. розпочав реалізацію урядового проекту щодо використання кулінарної дипломатії для покращення свого іміджу у світі й налагодження контактів з іншими державами [14]. Передбачалося збільшити кількість тайських ресторанів у всьому світі. Ця ініціатива підтримувалася також фінансовими структурами Таїланду. Наприклад, експортно-імпортний банк Таїланду пропонував позики громадянам Таїланду з метою відкриття ресторанів за кордоном, а Банк розвитку малого й середнього підприємництва в Таїланді створив інфраструктуру для позик на суму до 3 млн дол. США для ініціатив зарубіжної харчової промисловості, уключаючи тайські ресторани. Сьогодні кількість тайських ресторанів у всьому світі зросла до понад 15 000.

Південна Корея розпочав власну програму кулінарної дипломатії у 2009 р., інвестуючи 77 млн дол. США під назвою «Корейська кухня у світі» [16]. Мета програми – популяризація унікальних якостей природи та здоров'я корейської кухні й збільшення кількості корейських ресторанів у всьому світі.

У 2010 р. Тайвань розпочав кампанію кулінарної дипломатії вартістю 20 млн фунтів стерлінгів, прагнучи використати цей вид дипломатії разом із традиційним маркетингом для підвищення свого туристичного сектора, а також ведення дипломатії в країнах, у яких традиційно була проблема дипломатичної діяльності через обмежене міжнародне визнання [20].

Із 2010 р. Малайзія реалізувала подібний проєкт, запустивши програму «Кухня Малайзії», яка проводиться Малайзійською корпорацією з розвитку зовнішньої торгівлі. У пріоритеті реалізації цієї програми – просування малайзійської кухні в Австралії, США та Великобританії [16]. Це відбувається за рахунок відкриття малайзійських ресторанів у цих країнах, через рекламу продуктів і демонстрацію кулінарії в супермаркетах, на фестивалях їжі тощо.

Програма кулінарної дипломатії в Перу розпочалась у 2011 р. Програму взялися реалізовувати відомі перуанські кухарі, наприклад, перуанський шеф-кухар Гастон Акуріо, власник декількох ресторанів по всьому світу [14].

У вересні 2012 р. офіційно запустили свою ініціативу щодо кулінарної дипломатії Сполучені Штати Америки. Понад 80 кухарів, уключаючи

виконавчого шеф-кухаря Білого дому Крістета Комерфорд, названі членами «Американського кухарського корпусу» (далі – Корпус). Ця ініціатива організована Державним департаментом США, Управлінням протоколу. Однією з цілей програми є відправлення членів Корпусу шеф-кухарів до американських посольств за кордоном із метою популяризації американської кухні. Хосе Андрес ще у 2011 р. був офіційно призначений першим американським амбасадором із кулінарної дипломатії [10].

Кулінарна дипломатія допомагає змінювати ставлення інших країн і до України й певною мірою впливає на ухвалення важливих рішень. Упродовж останніх десяти років МЗС та посольства України за кордоном влаштовують прийоми для політиків, бізнесменів, інвесторів тощо. Відкривається велика кількість ресторанів української кухні по всьому світу, що дає можливість усе більшій кількості людей ознайомитися з українською культурою й традиціями національної кухні.

У січні 2015 р. Україна стала третьою державою-учасницею (після Вірменії та Ізраїлю) проєкту «Кулінарна дипломатія», організованого університетом Кадис Хас (Туреччина), Центром «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності» (Україна) за фінансової підтримки Чорноморського трасту регіонального співробітництва [1]. Проєктом передбачено проведення діалогу між недержавними суб'єктами (представниками громадянського суспільства та бізнесу) під час серії обідів і вечер для забезпечення різноманітних зв'язків між державами.

В українській вечері в Стамбулі взяли участь політики, дипломати, представники бізнесу, які обговорили двосторонні відносини, культурний, соціальний та економічний діалог і майбутні перспективи розвитку причорноморських країн. Українські кухарі спільно з командою турецьких колег приготували борщ, вареники, котлети по-київські, узвар – ці страви використовували для неформального спілкування та дискусії.

Амбасадор української кухні у світі Юрій Ковриженко шляхом знайомства з традиційними українськими стравами багатьох людей із країн Європи й світу допомагає рухати вперед глобальну ініціативу щодо розвитку та популяризації української культури у світі. Під час таких подорожей його кулінарні заходи відвідують місцева преса, блогери, політична еліта й дипломати. Він був удруге поспіль відзначений престижною міжнародною кулінарною організацією «Ambassadors of Taste for the Global Gastronomy» та отримав почесне звання Світового посла смаку [6].

У березні 2021 р. в рамках проєкту «Їжакультура» відбулася презентація оригінального видання з кулінарної дипломатії «Україна.

Їжа та історія» («Ukraine. Food and history») [4]. Це перше видання українською й англійською мовами, що представляє розмаїття кухні України в її регіональному, національному та смаковому вимірах. До роботи над книгою залучено кухарів, які проживають у різних куточках України, щоб спробувати подати різноманіття національних кухонь, регіональних технік і сформувані, можливо, частково новий образ сучасної української кухні.

У цю сферу включаються зусилля уряду щодо внесення національних кухонь та страв до списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО, а також міжнародні кулінарні заходи. Наприклад, ЮНЕСКО у 2022 р. внесла приготування українського борщу до списку нематеріальної культурної спадщини, що потребує негайної охорони [5].

Третій стовп передбачає взаємодію між громадськістю різних країн. Автор концепції називає її *громадською кулінарною дипломатією*. Вона включає будь-який проєкт чи ідею, які здебільшого залучають недержавних акторів без явної мети сприяння зовнішнім відносинам нації [8]. Наприклад, це міжкультурні програми схуднення, транскордонне співробітництво з кулінарії, освітні гастрономічні проєкти тощо. Цей стовп малорозвинений, але в останні роки стає популярним у ЗМІ через появу проєктів типу «Конфліктне кафе». У таких кафе їжу використовують, щоб навчати людей інших культур, а також підвищити обізнаність один про одного.

Наприклад, у підземному скейт-парку розміщеному під лондонським вокзалом Ватерлоо, є відкритий нетиповий ресторан (конфліктне кафе), який використовує їжу як засіб для діалогу щодо конфлікту й миробудування [21]. Це кафе організоване лондонською благодійною організацією з розбудови миру «International Alert». На думку представників цієї організації, їжа – це засіб передачі того, що відбувається з людьми, які перебувають у конфлікті. Коли відвідувачі сідають за загальний стіл у Лондоні, щоб поїсти сирійської їжі, вони дізнаються про цю країну, навіть якщо не планували цього робити. Вони можуть зустрітись із сирійським шеф-кухарем і дізнатися не лише про кулінарію цієї країни, а й про людей цієї країни, їхню культуру, історію, про коріння громадянської війни в Сирії. Це може викликати в них більше співчуття до мігрантів, які втікають до Європи. Вони можуть голосувати по-іншому, коли йдеться про імміграційну політику їхньої власної країни. Обізнані громадяни мають кращу позицію, щоб вимагати зміни політики.

Ще одним прикладом громадської кулінарної дипломатії є «Дипломатія Кімчі» [17]. Це використання кулінарної дипломатії для

навчання пересічних людей питанням міжнародних відносин. «Conflict Kitchen» – це ресторан на винос, який подає їжу лише з держав, із якими США мають суперечності або конфлікти [12]. Наприклад у їхньому меню є страви з Афганістану, Ірану, Іраку, Північної Кореї, Куби, Венесуели та навіть індіанських племен з усієї країни. На обгортці кожної страви є факти та інформація про людей, державу та конфлікт. Мета «Conflict Kitchen» – за допомогою їжі навчати широку громадськість і залучати її до дискусії про культури й народи, які підпадають під «поляризаційну риторику» та заголовки в ЗМІ. За допомогою кулінарної дипломатії в такий спосіб можна сформувати громадську думку з певного питання й отримати підтримку людей щодо проведення відповідної зовнішньої політики держави.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, кулінарна дипломатія є важливим інструментом і рушійним джерелом міжнародної взаємодії, підходом до взаєморозуміння та співпраці між державами й недержавними акторами. Кулінарна дипломатія сьогодні ґрунтується на трьох стовпах, які включають у себе приватну кулінарну дипломатію, гостродипломатію і громадську кулінарну дипломатію. Ці підвиди кулінарної дипломатії мають спільну мету – сприяти налагодженню зв'язків між державами, активізації взаємодії між громадськістю різних країн і розбудові м'якої сили нації.

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок може стати дослідження української кулінарної дипломатії як механізму формування її позитивного іміджу у світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Матлай, Л. (2015). Кулінарна дипломатія як різновид публічної дипломатії: нові підходи та концепції. *Humanitarian vision*, vol. 1, N. 2, с. 55–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2015_1_2_11
2. Сидоренко, С. Гроші, секс, ікра та 17 депутатів: що відомо про масштабну схему підкупу в ПАРС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/04/24/7080876/>.
3. Сліпченко, О. С. (2021). Дипломатична кухня. Художньо-документальне видання. Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, 624 с.
4. Україна. Їжа та історія. Київ: ФОП Брайченко О. Ю., 2021, 286 с.
5. Український борщ внесли до Списку культурної спадщини ЮНЕСКО. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3519556-bors-vnesli-do-spisku-spadsini-unesko-so-potrebue-negajnoi-ohoroni.html>.

6. Шеф-кухар Юрій Коврижко про кулінарну дипломатію. URL: <https://newfood.media/2021/10/27/shef-kukhar-yuriy-kovryzhenko-pro-kulinarnu-dyplomatiuu-kotletu-sahaydachnoho-ta-khot-doh-dlia-korolia-heorha/>.
7. Щавель, І. (2019). Кулінарні дипломатичні конфлікти як зброя сучасної світової політики. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, вип. 4, с. 286–295.
8. A New Structure for Culinary Diplomacy. URL: <http://culinarydiplomacy.com/blog/2016/08/28/a-new-structure-for-culinary-diplomacy/>.
9. Chapple-Sokol, S. (2013). Culinary Diplomacy: Breaking Bread to Win Hearts and Minds. *The Hague Journal of Diplomacy*, 8, no. 2, p. 161–183. URL: <https://doi-org.lib-proxy2.usc.edu/10.1163/1871191X-12341244>.
10. Culinary diplomacy: The nexus of food and diplomacy. URL: <https://www.splendidtable.org/story/2014/02/07/culinary-diplomacy-the-nexus-of-food-and-diplomacy>.
11. Culinary Relations: Gastrodiplomacy in Thailand, South Korea, and Taiwan. URL: http://yris.yira.org/essays/3080#_ftn20.
12. Delectable diplomacy: what is culinary diplomacy? URL: <https://www.foreignaffairsreview.com/home/delectable-diplomacy-what-is-culinary-diplomacy>.
13. Diplomacy on the menu: How food can shape politics. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-43901821>.
14. Foreign Policy in the Kitchen. URL: <https://www.e-ir.info/2016/10/05/foreign-policy-in-the-kitchen/>.
15. French Culinary Nationalism. URL: <http://culinarydiplomacy.com/blog/2015/02/23/french-culinary-nationalism/>.
16. Gastrodiplomacy and cultural diplomacy. URL: <https://www.thejakartapost.com/academia/2020/08/14/gastrodiplomacy-and-cultural-diplomacy.html>.
17. Gastrodiplomacy: the intersection of food and foreign policy. URL: <http://www.globaltieskc.org/gastrodiplomacy>.
18. Rockower, P. (2011). Projecting Taiwan: Taiwan's Public Diplomacy Outreach. *Issues & Studies*, 47, March, No. 1, p. 107–152.
19. Rockower P. Recipes for gastrodiplomacy. *Place Branding and Public Diplomacy*, 2012. No. 8 (3), p. 235–246.
20. Rockower, P. (2014). The State of Gastrodiplomacy. *Public Diplomacy Magazine*. No. 11, p. 11–14.
21. Conflict Cafes and Can They Actually Change the World? URL: <https://www.eater.com/2015/9/23/9374875/conflict-kitchen-cafe-culinary-diplomacy>

REFERENCES

1. Matlai, L. (2015). Kulinarna dyplomatiia yak riznovyd publichnoi dyplomatii: novi pidkhody ta kontseptsii. *Humanitarian vision*, vol. 1, Num. 2, p. 55–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2015_1_2_11 (in Ukrainian).
2. Sydorenko, S. Hroshi, seks, ikra ta 17 deputativ: shcho vidomo pro masshtabnu skhemu pidkupu v PARiE. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/04/24/7080876/> (in Ukrainian).
3. Slipchenko, O. S. (2021). *Dyplomatychna kukhnia. Khudozhno-dokumentalne vydanniaia*. Kyiv: Heneralna dyrektsiia z obsluhovuvannia inozemnykh predstavnytstv, 624 p. (in Ukrainian).

4. Ukraina. Yizha ta istoriia. Kyiv: FOP Braichenko O. Yu., 2021, 286 p. (in Ukrainian).
5. Ukrainskyi borshch vnesly do Spysku kulturnoi spadshchyny YuNESKO. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3519556-bors-vnesli-do-spysku-spadsini-unesko-so-potrebue-negajnoi-ohoroni.html> (in Ukrainian).
6. Shef-kukhar Yuriy Kovryzhko pro kulinarnu dyplomatiuu. URL: <https://newfood.media/2021/10/27/shef-kukhar-yuriy-kovryzhenko-pro-kulinarnu-dyplomatiuu-kotletu-sahay-dachnoho-ta-khot-doh-dlia-korolia-heorha/>. (in Ukrainian).
7. Shchavel, I. (2019). Kulinarni dyplomatychni konflikty yak zbroia suchasnoi svi-tovoi polityky. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty*, vyp. 4, p. 286–295 (in Ukrainian).
8. A New Structure for Culinary Diplomacy. URL: <http://culinarydiplomacy.com/blog/2016/08/28/a-new-structure-for-culinary-diplomacy/> (in English).
9. Chapple-Sokol, S. (2013). Culinary Diplomacy: Breaking Bread to Win Hearts and Minds. *The Hague Journal of Diplomacy*, 8, No. 2, p. 161–183. URL: <https://doi-org.lib-proxy2.usc.edu/10.1163/1871191X-12341244> (in English).
10. Culinary diplomacy: The nexus of food and diplomacy. URL: <https://www.splendidtable.org/story/2014/02/07/culinary-diplomacy-the-nexus-of-food-and-diplomacy> (in English).
11. Culinary Relations: Gastrodiplomacy in Thailand, South Korea, and Taiwan. URL: http://yris.yira.org/essays/3080#_ftn20 (in English).
12. Delectable diplomacy: what is culinary diplomacy? URL: <https://www.foreignaffairsreview.com/home/delectable-diplomacy-what-is-culinary-diplomacy> (in English).
13. Diplomacy on the menu: How food can shape politics. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-43901821> (in English).
14. Foreign Policy in the Kitchen. URL: <https://www.e-ir.info/2016/10/05/foreign-policy-in-the-kitchen/> (in English).
15. French Culinary Nationalism. URL: <http://culinarydiplomacy.com/blog/2015/02/23/french-culinary-nationalism/> (in English).
16. Gastrodiplomacy and cultural diplomacy. URL: <https://www.thejakartapost.com/academia/2020/08/14/gastrodiplomacy-and-cultural-diplomacy.html> (in English).
17. Gastrodiplomacy: the intersection of food and foreign policy. URL: <http://www.globaltieskc.org/gastrodiplomacy> (in English).
18. Rockower, P. (2011). Projecting Taiwan: Taiwan's Public Diplomacy Outreach. *Issues & Studies* 47. March, No. 1, p. 107–152 (in English).
19. Rockower, P. (2012). Recipes for gastrodiplomacy. *Place Branding and Public Diplomacy*, No. 8 (3), p. 235–246 (in English).
20. Rockower, P. (2014). The State of Gastrodiplomacy. *Public Diplomacy Magazine*. No. 11, p. 11–14 (in English).
21. Conflict Cafes and Can They Actually Change the World? URL: <https://www.eater.com/2015/9/23/9374875/conflict-kitchen-cafe-culinary-diplomacy> (in English).

Матеріал надійшов до редакції 05.04.2022 р.

**РОЗДІЛ II. СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ
ТА МОВНІ УНІВЕРСАЛІЇ**

УДК 316.485.26:316.77

Наталія Ніколаєнко,

доктор політичних наук, професор,
керівник Навчально-наукового центру дослідження
гібридних загроз національної безпеки на Півдні України,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова,
nikvlad96@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-2558-4749
DOI

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФРОНТ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ
ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ**

Розглянуто особливості інформаційної складової частини російсько-української війни. Визначено, що після руйнування інформаційного простору України відбулася російська агресія у 2014 р. проти України, анексія Криму та захоплення українських територій у 2022 р. Інформаційна сфера України стала об'єктом атак із боку РФ і виявилася найбільш уразливою в безпековому секторі.

Здійснено характеристику інформаційного фронту та визначено, що сучасний вимір війни має гібридний характер та найбільш активно відбувається в інформаційному просторі, а саме: формування й просування інформаційних смислів і потоків; розповсюдження фейків, дезінформації; підтримка громадською думкою цінностей, настанов і наративів країни-агресора, інформаційний дипломатичний фронт, інформаційна робота керівництва Української держави, регіональної влади, громадських та політичних діячів.

Визначено, що наразі російсько-українська війна спричинили не лише людські, матеріальні, а й морально-психологічні втрати для України. Із метою подолання поразок, прорахунків та недоліків потрібно створити адекватну програму дій у відповідь на інформаційні дії

агресора й намагатися протидіяти не лише у військовій контексті, а й інформаційному, притому поєднуючи їхні методики та засоби. Зазначено, що проведені інформаційно-психологічні спецоперації й інформаційно-пропагандистська кампанія із залученням російських спецслужб, застосування широкого спектра дезінформаційних заходів спричинили потужний деструктивний вплив на свідомість громадян Сходу України та Криму й суміжних територій, що сприяло формуванню їхнього позитивного або нейтрального ставлення до акту агресії та перетворилося на чинник загрози національній безпеці Української держави.

Зазначено, що, прогнозуючи затяжний характер війни, її позиційність, наростання інформаційного впливу агресора, можемо спрогнозувати зростання активності РФ в інформаційному просторі та збільшення рівня інформаційних загроз нашій державі. Відповідно, пошук результативних шляхів протидії російській інформаційній експансії, насамперед випереджувального характеру, разом із дотриманням норм інформаційної гігієни як пересічного громадянина, так і управлінського складу.

Ключові слова: інформаційний фронт, російсько-українська гібридна війна, інформаційно-маніпулятивні технології, національна безпека, інформаційна безпека, дезінформація.

Nataliya Nikolaienko,

Admiral Makarov National University of Shipbuilding of Mykolaiv,

ORCID ID: 0000-0002-2558-4749

RUSSIAN-UKRAINIAN HYBRID WAR INFORMATION FRONT

Features of the information component of the Russian-Ukrainian war are considered. It is determined that after the destruction of the information space of Ukraine there was a Russian aggression in 2014 against Ukraine, annexation of Crimea and seizure of Ukrainian territories in 2022. Ukraine's information sphere was attacked by Russia and proved most vulnerable in the security sector.

The characteristic of the information front is carried out and it is determined that the modern dimension of war has a hybrid character and is most active in the information space, namely: formation and promotion of information meanings and flows; spreading fakes, misinformation; public opinion support of values, guidelines and narratives of the aggressor country, informa-

tion diplomatic front, information work of the leadership of the Ukrainian state, regional authorities, public and political figures.

The analysis of information political technologies gives grounds to assert the characteristic feature of their construction – all of them are either partially or completely borrowed from propaganda clichés and techniques of the times of the Russian Empire or the Soviet Union.

It has been determined that so far the Russian-Ukrainian war has caused not only human, material, but also moral and psychological losses for Ukraine. In order to overcome defeats, miscalculations and shortcomings, it is necessary to create an adequate program of action in response to the informational actions of the aggressor and try to counteract not only in the military context, but also informational, combining their methods and tools. It is noted that the information and psychological special operations and information and propaganda campaign involving Russian special services, the use of a wide range of disinformation measures caused a powerful destructive impact on the minds of citizens of eastern Ukraine and Crimea and adjacent territories, which contributed to their positive or neutral attitude to aggression has become a threat to the national security of the Ukrainian state.

It is noted that Predicting the protracted nature of the war, its position, the growth of informational influence of the aggressor, we can predict the growth of Russia's activity in the information space and increase the level of information threats to our state. Accordingly, the search for effective ways to counter Russia's information expansion, primarily of a proactive nature, along with compliance with the rules of information hygiene of both the average citizen and management.

Key words: information front, Russian-Ukrainian hybrid war, information-manipulative technologies, national security, information security, misinformation.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. В арсеналі протистояння Росії проти України інформаційна складова частина завжди була в пріоритеті. Російська агресія, яка розпочалася в лютому 2014 р., а з повномасштабною російсько-українською війною (із 24.02.2022 р.) спостерігається різке зростання кількості спеціальних інформаційних спецоперацій РФ проти України.

У зв'язку з цим актуалізуються питання про необхідність аналізу комунікаційної складової частини російсько-української гібридної війни.

Сьогодні світ може спостерігати одну з найтриваліших і найкровопролитніших війн гібридного характеру в історії людства. Бойові дії вже

дев'ятий рік відбуваються на території Української держави і жоден із провідних експертів із цього питання не в змозі надати точний прогноз з приводу подальших строків її тривання. У тому, що це є саме гібридна агресія, узагалі не залишається сумніву. Про це свідчить не лише масштаб бойових дій на території Української держави із залученням найманців та кадрової армії РФ, а й розгортання інформаційного фронту по всій державі із застосуванням певних політичних і соціальних технологій деструктивного характеру.

Автор погоджується з думкою експертів, що російська політика щодо України пройшла трифазову еволюцію: м'яке переконання в євразійській інтеграції під егідою РФ, жорсткий примус до неї (із використанням політико-дипломатичних, економічних, енергетичних, інформаційних важелів впливу) та, нарешті, пряма військова агресія [8].

Мета статті – дослідити комунікативну складову частину російської агресії та визначити ключову роль інформаційного фронту в контексті російсько-української війни. Можна відразу відзначити, що РФ застосовує маніпулятивні технології засобів масової комунікації, характерною особливістю яких є часткове або повне запозичення з пропагандистських кліше й прийомів часів Російської імперії або Радянського Союзу.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сьогодні війна між Україною та РФ перебуває на стадії військової ескалації, а це означає, що РФ використовує комбіновані форми гібридної війни, зокрема основним напрямом залишаються політичні й соціальні технології деструктивного характеру та маніпулювання свідомістю населення на захоплених територіях.

Гібридна війна складається з комплексу технологій інформаційного й психологічного впливу, які спрямовано на трансформацію стану масової та індивідуальної свідомості й психологічного самоусвідомлення громадян конфліктуючих сторін. Маніпулятивні інформаційні технології гібридної війни складаються з маніпулятивно-пропагандистських компонентів інформаційно-психологічної зброї, спрямованих на придушення, знищення, дезорганізацію, дезорієнтацію, дезінформацію, дезаптацію спротиву агресії.

У 2014 р. відбулась анексія Криму. Відкрита окупація Сходу України супроводжувалася застосуванням маніпулятивних гібридних технологій, коли російська сторона використала інформаційну зброю із залученням масиву технік і прийомів інформаційної агресії. Інформаційна сфера

України стала об'єктом атак із боку РФ та виявилася найбільш уразливою в безпековому секторі.

На думку Т. Ісакової, ми стали свідками того, як задовго до прибуття «зелених чоловічків» було розпочато сплановану інформаційну війну й обробку населення. Друковані, теле- та радіо-медіа здійснювали системне та інтенсивне насичення інформаційного простору дезінформацією. Значне місце в цьому процесі відведено інтернет-ресурсам. Створено квазіреальність, у якій активну роль відіграли як політичні діячі, так і представники культури й техніки, які користувалися заслуженим авторитетом. Впливаючи своїми поглядами на пересічних громадян, вони спонукали населення провести та взяти активну участь у так званому референдумі й уключенні Криму й Севастополя до складу Російської Федерації [5, с. 75].

Отже, після руйнування інформаційного простору України відбулася російська агресія у 2014 р. проти України, анексія Криму та захоплення українських територій у 2022 р.

Більшість сучасних дослідників гібридної війни, визначаючи певні її особливості, особливу увагу звертають на інформаційний компонент. Справа в тому, що попереду збройної агресії («зелені чоловічки», «ввічливі люди» та ін.) просувається інформаційна підготовка населення території, яке планується захопити, та знищуються всі ознаки незаконності такого втручання, як-от: «народний мер», «народний губернатор», «народна самооборона», «возз'єднання Криму». Окремо підсилюється чуттєва негативна характеристика противника: «бойовики», «карателі», «каральна операція», «хунта», «самопроголошена київська влада», «самопроголошений прем'єр» та ін.

Усвідомлення необхідності й непересічної важливості впливу гібридних технологій на свідомість громадян також приходить, коли починаємо аналізувати комунікаційну діяльність. Саме комунікаційна діяльність як складова частина гібридної війни передбачає масований психологічний вплив через емоційний, а не логічний, розумовий спосіб донесення інформації до громадян. У цьому випадку мається на увазі зміщення акцентів і сутності інформаційного повідомлення на форми комунікаційної взаємодії, де основними завданнями є пошук ефективних шляхів такої подачі споживачам, формування потрібних асоціацій та образів у свідомості громадян [10, с. 143].

Фактично сьогодні протилежна сторона зазначає, що маніпулятивні свідомісні технології почали застосовуватися ще з 2006–2007 рр. Перші спроби створення симуляції реальних подій та донесення до громадян за

допомогою цілого комплексу інформаційних каналів продемонстрували свою впливовість і важливість, наприклад «фашисти в Києві», «звірства каральних батальйонів», «розіп'яті хлопчики», порушення міжнародних норм і використання заборонених видів озброєння тощо. Усі ці приклади симуляції спрямовані на те, щоб замінити об'єктивні уявлення цільових груп про характер триваючого конфлікту штучно створеними «інформаційними фантомами», які йдуть на користь агресору [2, с. 3].

Аналізуючи російські інформаційні технології, можемо відразу побачити характерну особливість їх побудови: усі вони або частково, або повністю запозичені з пропагандистських кліше та прийомів часів Російської імперії або Радянського Союзу.

Нинішня російсько-українська війна названа гібридною, підтвердження чого – те, що протистояння російській агресії й впливу в різних сферах відбувається не лише на лінії фронту, а й на всій території України. Елементами гібридної війни давно є пропаганда, в основу якої покладено відкриту брехню, маніпуляції та підміну понять, заперечення самого факту війни та участі РФ у ній; звинувачення України у власних злочинах, викривлення фактів української історії; торговельно-економічний тиск та енергетична блокада; терор і залякування громадян України; кібератаки й спроби дестабілізувати критичну інфраструктуру [9].

Інформаційний фронт у сучасних умовах є одним із вирішальних факторів переможного варіанта для України. Можна констатувати, що інформаційний фронт складається з комплексу технологій інформаційного й психологічного впливу та протидії, які спрямовані на трансформацію стану масової й індивідуальної свідомості, а саме таких як:

- інформаційна робота керівництва Української держави, регіональної влади, громадських та політичних діячів;
- інформаційно-дипломатичний фронт;
- інформаційно-психологічні спецоперації; інформаційно-пропагандистські кампанії;
- кампанії протидії дезінформації й фейкам;
- інтернет-ЗМІ, ютуб-канали, виступи експертів із їхніми висновками та коментарями;
- віртуальний простір (соціальні мережі) як середовище для акумуляції інформаційної агресії й протидії їй.

На думку С. Корсунського, об'єктивні дані свідчать, що перший раунд інформаційного протистояння протягом 50 днів війни Україна виграла. Відкритість, високий професійний рівень організації інформаційної кампанії Офісом президента, Міноборони, МЗС та українськими

журналістами, готовність і вміння відстоювати нашу позицію у світових ЗМІ, активно працювати в соціальних мережах – усе це в українському «меню» виявилось значно «смачнішим», ніж нескінченна й відверта брехня кремлівської братії агітаторів і пропагандистів. Удале поєднання ефективних дій наших Сил оборони з належним інформаційним супроводом значно знизило мотивацію російських військовослужбовців до війни проти України. Про якісь конкретні цифри зараз говорити ще зарано, але високий коефіцієнт побічних утрат у лавах противника (дезертирство, самостріли тощо) свідчить сам за себе [11].

Починаючи з перших днів березня, український президент чи не щодня спілкується за допомогою відеозв'язку зі знаковими іноземними аудиторіями, – виступає перед національними парламентами, на майданчиках типу зустрічей НАТО чи країн ЄС, а також великих культурних і громадських заходах.

Крім того, є в арсеналі інформаційної боротьби українського президента спічі, націлені на вітчизняну аудиторію. У підсумку, загальна кількість подібних виступів, звернень В. Зеленського сягне сотні.

Експерти зазначають, що офіційний Київ зробив виступ глави держави одним з ефективних інструментів дипломатичного впливу на колективний Захід. Зеленський своїми промовами зумів скоригувати в позитивний для України бік суспільні та політичні настрої в деяких із тих країн, які спочатку прохолодно ставилися до теми війни.

Водночас комунікація керівників областей і міст залишається на рівні популістичних заяв, своєрідних «звітів» про роботу, метою яких є не інформаційний супровід роботи, не інформаційна протидія ворожій інформації, а рекламування своєї діяльності, перенасичення інформаційних повідомлень особистими досягненнями та ігнорування елементарними складовими частинами інформаційної гігієни. Рейтинги, вибори, популізм не зникли з державницького й інформаційного простору. Трагічні наслідки руйнування Миколаївської ОДА та бомбардування м. Баштанки спричинені в тому числі непродуманою інформаційною політикою регіонального керівництва. Популізм і недосвідченість – це сучасний тренд, на жаль.

Актуалізується наразі й проблема ведення ефективних пропагандистських кампаній та необхідності вироблення відповідної інформаційної стратегії й тактики на державному рівні.

У такій ситуації дієва стратегія української влади та суспільства щодо протидії інформаційній агресії повинна містити два базові напрями:

1) створення власного формату конструктивного міфодизайну всередині України. На практиці це означає створення власних конструктів,

наративів, світоглядних і ціннісних установок, пов'язаних із західною цивілізацією та роллю України в політичному й історичному дизайні Європи, формуванням нових національних ідентичностей у формах української історії, української музики, українського кіно тощо [6, с.159];

2) ігнорування інформаційно-терористичних атак російських ЗМІ, натомість продукування власних атак на інформаційний простір ворога та створення йому історичних конструктів, які б спричинили деміфологізацію історичної спадщини агресора й не дали змоги монополізувати інформаційний простір України [6, с. 159];

3) успішне протистояння російському пропагандистському наступу можливе у випадку створення правдивої рамки/фрейму інтерпретації історичних, політичних подій, експертних думок, лідерів громадської думки, відомих представників сучасного українського шоу-бізнесу, які, у підсумку, повинні знецінити всі зусилля одноманітної російської пропаганди;

4) розроблення ефективної моделі культурно-інформаційної протидії, зокрема у вигляді системних асиметричних атак із використанням методів та прийомів і ментально-психологічного протистояння.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, тривалий комунікаційний вплив, в арсеналі якого присутні методи інформаційно-політичних технологій, продемонстрував важливість використання елементів протидії в інформаційній війні. Причому треба не лише спростовувати сфальсифіковані події, новини, а також розробляти методи протидії й формувати свідомісний інформаційний простір агресора. Російська Федерація безпосередньо чи через контрольовані нею інформаційні канали надалі використовуватиме маніпулятивні інформаційні компоненти політичних технологій.

Наразі російсько-українська війна спричинили не лише людські, матеріальні, а й морально-психологічні втрати для України. На думку автора, для подолання поразок, прорахунків і недоліків потрібно створити адекватну програму дій у відповідь на інформаційні дії агресора й намагатися протидіяти не лише у військовому контексті, а й інформаційному, притому поєднуючи їхні методики та засоби. Отже, можемо зазначити, що проведена інформаційно-пропагандистська кампанія із залученням російських спецслужб, застосування широкого спектра дезінформаційних заходів спричинили потужний деструктивний вплив на свідомість громадян України, місцеве населення Криму й

суміжних територій, що сприяло формуванню їхнього позитивного або нейтрального ставлення до акту агресії та перетворилося на чинник загрози національній безпеці Української держави.

Прогнозуючи затяжний характер війни, її позиційність, наростання інформаційного впливу агресора, можемо спрогнозувати зростання активності РФ в інформаційному просторі й збільшення рівня інформаційних загроз нашій державі. Відповідно, пошук результативних шляхів протидії російській інформаційній експансії, насамперед випереджувального характеру, разом із дотриманням норм інформаційної гігієни як пересічного громадянина, так і управлінського складу.

У контексті вищезазначеного, потребує змін також система інформаційного захисту, як і більшість елементів системи забезпечення національної безпеки.

Дискурс гібридної війни є війною наративів, систем, смислів, цінностей, ідеологічних конструктів. Тому Україна може відбутися лише як система мобілізаційних проєктів, у тому числі мобілізації інтелектуальних ресурсів на протидію російській агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутченко, М. Міцні слова Зеленського. Хто пише тексти звернень президента України і як вони змінюють ставлення Заходу до країни та війни URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/hto-pishe-teksti-zelenskomu-i-yak-voni-zminyuyut-stavlennya-svitu-do-nas-novini-ukrajini-50243536.html>
2. Горбулін, В. (2015). «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу, *Дзеркало тижня*, № 2 (24 січня), с. 3.
3. Головкин, В. В. (2015). «Україна в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії (2014 р.)», *Український історичний журнал*, вип. 3 (№ 522), с. 176–193.
4. Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії: аналіт. доп. (2016) / за заг. ред. А. Баровської, Київ: НІСД, 109 с.
5. Ісакова, Т. О. (2015). «Маніпулятивні технології Російської Федерації під час анексії Криму: особливості застосування», *Стратегічні пріоритети*, вип. 37, с. 74–82.
6. Ніколаєнко, Н. О., Комарчук, О. О. (2021). Засоби масової комунікації як детермінанти гібридної війни: монографія, Миколаїв: НУК, 220 с.
7. Корсунський, С. Інформаційна складова війни: як Росія намагається послабити підтримку Заходу. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/informatsiyuna-viyna-rosiyskuu-vplyv/31811302.html>
8. Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій. Аналітична доповідь Центру Разумкова? (2014). *Національна безпека і оборона*, № 5–6, с. 3–5. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD148-149_2014_ukr.pdf
9. Світова гібридна війна: український фронт (2017). Київ: НІСД, 496 с. [online] Доступно: <http://resource.history.org.ua/item/0013707> (дата звернення: 22.05.2019).

10. Сишук, О. А. (2015). 'Інформаційно-психологічний компонент «гібридної» війни', *Україна в системі змін парадигми світопорядку ХХ–ХХІ століть*: тези міжнар. наук.-практ. конф. Київ: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, с. 143–147.

11. Снегирьов, Д. Не стати «корисним ідіотом»: як протидіяти інформаційним спецопераціям РФ. URL: https://uainfo.org/blognews/1654866279-ne-stati-korisnim-idiotom-yak-protidiyati-informatsiynim.html?_utl_t=fb&fbclid=IwAR0mGwRFUt8VV5wQsttWKzelDI3Pwp3mA8LTaO3YKS3B7UjuWjTjGBU58KQ

REFERENCES

1. Butchenko, M. Mitsni slova Zelenskoho. Khto pyshe teksty zvernennya prezidenta Ukrainy i yak vony zminiuyut stavlennia Zakhodu do krainy ta viiny. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/hto-pishe-teksti-zelenskomu-i-yak-voni-zminyuyut-stavlennya-svitu-do-nas-novini-ukrajini-50243536.html>

2. Horbulin, V. (2015). «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу, *Dzerkalo tyzhnia*, № 2 (24 січня), p. 3.

3. Holovko, V. V. (2015). 'Україна в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії (2014 р.)', *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, vyp. 3 (№ 522), p. 176–193.

4. 'Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії: analit. dopovid, 2016 / za zah. red. A. Barovskoi, Kyiv: NISD, 109 p.

5. Isakova, T. O. (2015). 'Маніпулятивні технології Російської Федерації під час анексії Криму: особливості застосування. *Stratehichni priorityty*, vyp. 37, p.74–82.

6. Nikolaienko, N. O., Komarchuk, O. O. (2021). *Zasoby masovoi komunikatsii yak determinanty hibrydnoi viiny: monohrafiia*, Mykolaiv: NUK, 220 p.

7. Korsunskyi, S. 'Інформаційна складова війни: як Росія намагається послабити підтримку Заходу. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/informatsiynaviyna-rosiyskyu-vplyv/31811302.html>

8. Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку події. Аналітична доповідь Тsentru Razumkova, (2014). *Natsionalna bezpeka i oborona*, № 5–6, p. 3–5. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD148-149_2014_ukr.pdf.

9. Svitova hibrydna viina: ukrainskyi front (2017), Kyiv: NISD, 496 p. [online] Dostupno: <http://resource.history.org.ua/item/0013707> (data zvernennia: 22.05.2019).

10. Syshchuk, O. A. (2015). Інформаційно-психологічний компонент «гібридної» війни. *Україна в системі змін парадигми світопорядку ХХ–ХХІ століть*: тези міжнар. наук.-практ. конф. Київ: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, p. 143–147.

11. Снегирьов, Д. Не стати «корисним ідіотом»: як протидіяти інформаційним спецопераціям РФ. URL: https://uainfo.org/blognews/1654866279-ne-stati-korisnim-idiotom-yak-protidiyati-informatsiynim.html?_utl_t=fb&fbclid=IwAR0mGwRFUt8VV5wQsttWKzelDI3Pwp3mA8LTaO3YKS3B7UjuWjTjGBU58KQ

Матеріал надійшов до редакції 16.05.2022 р.

УДК 327.8-027.555:130.2:[37:378]-051

Олена Сакалюк,

кандидат педагогічних наук, старший викладач

кафедри теорії та історії педагогіки,

Київський університет імені Бориса Грінченка,

ktip.pi@kubg.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-5227-7322

DOI

КРОСКУЛЬТУРНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ЧИННИК ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

У статті проаналізовано вітчизняні та іноземні наукові джерела щодо сутності кроскультурної підготовки майбутніх викладачів вищої школи як чинника публічної дипломатії; розглянуто питання щодо реалізації кроскультурного підходу в системі вищої освіти; виявлено кроскультурні передумови освіти та виховання особистості в сучасному суспільстві; проведено аналіз основних аспектів кроскультурної підготовки майбутніх викладачів закладів вищої освіти; розкрито специфічні особливості основних підходів до трактування кроскультурної підготовки майбутніх педагогів. Також розглянуто засади філософсько-культурологічного втілення етноосвітнянських стратегій і важливість їх застосування в педагогічній практиці; запропоновано кроки для оптимізації функціонування політики публічної дипломатії; розкрито взаємозв'язок між кроскультурою та освітою як чинниками вдосконалення системи професійної освіти майбутніх викладачів ЗВО; обґрунтовано необхідність поглибленого дослідження механізмів кроскультурної готовності майбутніх педагогів для публічної дипломатії. У статті доведено вузькість підходу до тлумачення кроскультурної підготовки майбутніх викладачів вищої школи як важливої властивості особистості педагогів, що проявляється лише на рівні взаємодії різних національних культур та визначає світоглядні позиції, творчий потенціал, систему цінностей, переконань; запропонована класифікація компонентів професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів ЗВО на основі кроскультурного підходу, такі як аксіологічний, цільовий, технологічний та особистісно-творчий. Виокремлено альтернативне тлумачення кроскультурної підготовки викладача ЗВО як уміння педагога вищої

школи ефективно вступати в комунікацію зі студентами через володіння культурно-специфічними знаннями; проаналізовано умови реалізації кроскультурної підготовки майбутніх викладачів вищої школи; у статті підкреслено важливу роль міжнародної дипломатії як системи вчинків, обміну ідеями, інформацією, цінностями, традиціями, віруваннями та іншими аспектами кроскультурної взаємодії; наведено чіткий перелік завдань, що потребують реалізації в контексті кроскультурного підходу. Висновки дослідження ґрунтуються на сукупності кроскультурних аспектів етноосвіти та формуванні педагогічної готовності майбутніх педагогів.

Ключові слова: публічна дипломатія, міжнародна інтеграція, міжкультурна комунікація, міжпредметні підходи, кроскультурна підготовка, міжкультурні контакти.

Sakaliuk Olena,

Borys Grinchenko Kyiv University,

ORCID ID: 0000-0002-5227-7322

CROSS-CULTURAL TRAINING OF THE FUTURE TEACHER OF HIGHER EDUCATION AS A FACTOR OF PUBLIC DIPLOMACY

The article analyzes domestic and foreign scientific sources on the essence of cross-cultural training of future teachers of higher education as a factor in public diplomacy; issues related to the implementation of cross-cultural approach in the higher education system; identified cross-cultural prerequisites for education and upbringing of the individual in modern society; an analysis of the main aspects of cross-cultural training of future teachers of higher education institutions; specific features of the main approaches to the interpretation of cross-cultural training of future teachers are revealed. The principles of philosophical and cultural embodiment of ethnic and educational strategies and the importance of their application in pedagogical practice are also considered; proposed steps to optimize the functioning of public diplomacy policy; the relationship between cross-culture and education as factors in improving the system of professional education of future teachers of higher education institutions is revealed; the necessity of in-depth study of the mechanisms of cross-cultural readiness of future teachers for public diplomacy is substantiated. The article proves the narrowness of the approach to the interpretation of cross-cultural training of future teachers of higher education as an important personality trait of teachers, which manifests itself only at the level of interaction of different national cultures and determines worldviews, creativity, values, beliefs; the classification of components of professional and

pedagogical training of future teachers of higher education institutions on the basis of cross-cultural approach is offered, such as: axiological, target, technological and personal creative. The author singles out an alternative interpretation of cross-cultural training of a teacher of a higher education institution, as the ability of a higher school teacher to effectively communicate with students through the possession of cultural and specific knowledge; the conditions of realization of cross-cultural training of future teachers of higher school are analyzed; the article highlights the important role of international diplomacy as a system of actions, exchange of ideas, information, values, traditions, beliefs and other aspects of cross-cultural interaction; a clear list of tasks that need to be implemented in the context of a cross-cultural approach. The conclusions of the study are based on a set of cross-cultural aspects of ethnic education and the formation of pedagogical readiness of future teachers.

Key words: public diplomacy, international integration, intercultural communication, interdisciplinary approaches, cross-cultural training, intercultural contacts.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Сучасний освітній простір спрямований не лише на набуття студентами знань, умінь, навичок та компетентностей, а й на вдосконалення професійної готовності, що сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості майбутнього викладача ЗВО. Сучасний педагог повинен стати суб'єктом культурно-історичного процесу, розуміти закономірності розвитку культури як процесу створення, збереження й передачі загальнолюдських цінностей, світоглядних переконань, звичаїв і традицій, духовних пріоритетів не лише своєї, а й інших націй; уміти комунікувати в сучасному світі, оперуючи світовими культурними еталонами та образами. Нагальна потреба українського суспільства в новій генерації конкурентоспроможних викладачів вищої школи, спроможних адекватно реагувати на виклики часу, реалізовувати нові освітні стандарти на засадах педагогіки співробітництва, культуротворчості, інноваційності, актуалізує пошук ефективних форм і методів формування їхньої методичної культури в процесі професійної підготовки. Розвиток і функціонування освіти зумовлюються чинниками, умовами та принципами існування суспільства, у тому числі принципом культуровідповідності, що передбачає організацію навчання в контексті культур, уважне вивчення цінностей рідної та іншомовної культур як передумови формування майбутніх викладачів закладів вищої освіти. Такі вимоги виявили потребу в педагогічних фахівцях закладів вищої освіти, рівень методичної підготовки яких відповідає вимогам часу в

контексті реформування вищої освіти зі сформованою кроскультурною підготовкою.

Учені, які вивчали питання реалізації кроскультурної підготовки викладача вищої школи в умовах університету, – Г. Васянович, А. Арнольдов, Л. Буєва, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Муляр, І. Кефелі, Г. Дегтярьова, О. Музальов, Г. Онкович та ін.; теоретико-методологічні й дидактичні аспекти крос-культури розглядали В. Огнев'юк, М. Попович, І. Предборська, Т. Троїцька; питання культурологічного змісту освіти досліджували такі вчені, як: Л. Гарбузенко, З. Донець, А. Бичко, В. Горський, Т. Іванова, Л. Руденко, О. Макареня, О. Огурцов й ін.

Загальні питання реалізації кроскультурного підходу в системі вищої освіти розкрито в працях І. Зязюна, Г. Воронкової, О. Забужко, С. Кримського, О. Рудницької, В. Сластьоніна; педагогічний аспект проблеми інтегративних підходів до формування кроскультурної освіти висвітлено в роботах Н. Крилова, В. Маслова, В. Кувалдіна, М. Култаєва, А. Неклесса, І. Степаненко; педагогічні умови кроскультурної підготовки викладача ЗВО досліджено в працях О. Абдуліної, І. Беха, Є. Барбіна, С. Гончаренко, Л. Зеліско, В. Лугового, Л. Редькіна, Ю. Римаренка, С. Прийми, О. Шевнюка та інших авторів.

Мета роботи – виокремлення основних аспектів кроскультурної підготовки викладача ЗВО як чинника публічної дипломатії та дослідження основних підходів до трактування кроскультурної готовності, її складових елементів.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах сучасних цивілізаційних процесів, творення інноваційного суспільства пріоритетного значення набуває розвиток освіти й культури. Вивчення сучасної філософської та психолого-педагогічної літератури дає підстави констатувати посилення зв'язків освіти та культури, постійне зростання уваги до кроскультурних передумов освіти й виховання. Великим спектром можливостей володіє публічна дипломатія, що виступає рушійною силою для створення міжнародного престижу країни, збереження національної ідентичності, удосконалення системи демократичних цінностей у підростаючого покоління тощо.

Ідеться про фахівців, які спроможні в усій повноті розуміти цілі та завдання міжнародної дипломатії, організовувати роботу відповідних установ, формувати їхню стратегічну політику й розуміти роль публічної

та культурної дипломатії в загальній системі стратегічних комунікацій держави [1, с. 174]

Удосконалення системи професійної освіти пов'язане з відродженням культурно-творчої місії вищої школи, а також переходом до кроскультурної системи освіти взагалі. Це пов'язано із загальнокультурною підготовкою як процесом, у якому єдність змісту, форм, засобів і методів освіти стимулюють духовний розвиток майбутніх викладачів ЗВО. Сучасні дослідники розглядають професійну підготовку майбутнього викладача вищої школи як чинника публічної дипломатії з погляду системного, професіографічного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, акмеологічного, аксіологічного, культурологічного, компетентнісного, технологічного й ін. підходів. Уходження вітчизняної освіти до європейського освітнього простору вимагає від педагога зміни методологічних засад педагогічної діяльності, професійної активності та мобільності, здатності до сприйняття інноваційного досвіду.

Відображенням цих змін є кроскультурний підхід, який проблемами педагогічної освіти вважає опанування викладачем загальною й професійно-педагогічною культурою, активне засвоєння педагогічних теорій, цінностей, технологій. Опановуючи загальну та професійно-педагогічну культуру, майбутній викладач вищої школи реалізує у своїй практиці культуротворчі функції освіти [4, с.7].

Оскільки освіта й культура виступають основними чинниками розвитку людини, то вони повинні функціонувати в сукупності. Отже, культурна обізнаність виступає базою для розвитку сфери освіти та культурної дипломатії загалом. Освіта, зі свого боку, будучи найважливішим складником культури, охоплює процес успадкування, збереження та передачі моральних й етичних цінностей. Особиста культура розвивається й функціонує на межі культур та в діалозі з іншими етнокультурними традиціями, звичаями й цінностями, формування людини як суб'єкта культури, формування її власного культурного світогляду та способу життя.

Аналогічну думку висловлює А. М. Новіков, стверджував, що сучасні орієнтації вітчизняної освіти на формування «людини культури», у тому числі професійної освіти – на формування «людини професійної культури» зумовлюють необхідність принципово іншого підходу до формування цілей і змісту освіти, а саме: розкривати їх не в поняттях «знання» й «уміння», а в поняттях культури: «моральна культура», «естетична культура», «інформаційна культура» тощо. За такого підходу цілі та зміст освіти втрачають технократичний, відчужений стосовно людської сутності характер [5].

Кроскультурна підготовка є важливою властивістю особистості педагога й визначає його світоглядні позиції, творчий потенціал, систему цінностей, переконань, смаків, ціннісно-емоційне ставлення до себе, студентів, колег, науки, предмет якої він викладає, до культурно-духовних надбань, способу життя тощо. Вона органічно пов'язана з педагогічною спрямованістю й характеризує рівень професійних домагань педагога, його професійної культури, культури професійного мислення, культури поведінки та мовлення тощо [2, с. 145].

Аналітичний огляд досліджень освіти в контексті публічної дипломатії показав, що загалом кроскультурний підхід у професійно-педагогічній підготовці майбутнього викладача ЗВО містить такі компоненти, як:

- аксіологічний компонент (уключає сукупність педагогічних цінностей, створених у процесі історичного розвитку різними народами, які на сучасному розвитку освіти є актуальними);
- цільовий компонент (полягає в усвідомленні та постановці майбутніми викладачами основних цілей і завдань, які потрібно реалізувати в контексті кроскультурної підготовки);
- технологічний компонент (охоплює способи, методи й прийоми професійно-педагогічної діяльності майбутніх учителів вищої школи та становить технологічну основу педагогічної культури педагога;
- особистісно-творчий компонент (передбачає механізм оволодіння цінностями педагогічної культури, коли майбутній викладач може перетворювати, інтерпретувати їх, що визначається як рисами його особистості, так і характером його науково-педагогічної діяльності) [6, с. 39].

Застосування кроскультурного підходу завжди присутнє в професійній підготовці майбутніх викладачів ЗВО, націлене на публічну дипломатію та реалізацію таких завдань, як осмислення зв'язків загальнолюдських і національних цінностей; формування базової професійної культури майбутніх викладачів; виховання здатності до сприйняття творів мистецтва; формування ціннісних сфер у педагогів; опанування культурним досвідом різних видів мистецтв; формування високих культурних потреб; удосконалення культури спілкування формування принципів полікультурності, людиноцентризму; зростання духовних потреб; визначення свого місця в діалозі культур; усвідомлення інформації про глобальні процеси інтеграції, взаємодії, взаємозбагачення різних культур філософських течій; розвиток культурного самопізнання, тощо.

Під кроскультурною підготовкою викладачів вищої школи розуміють цілеспрямований гармонійно-цілісний творчий педагогічний процес

формування готовності до реалізації культуротворчої функції освітньої діяльності з позицій суб'єкт-суб'єктного підходу, що здійснюється в ході оволодіння знаннями методології, історії та теорії загальнолюдської та національної культури, культурно-дипломатичними вміннями й навичками [4, с. 7].

Кроскультурна підготовка викладача ЗВО – це індивідуальна здатність педагога, готовність до сприйняття спільних і відмінних рис у культурах країн, передумови й парадигми виховання, навчання та розвитку особистості, розуміння суперечностей культур, різних культурних методів і світоглядів; розуміння власного культурного світогляду; розвиток міжкультурних навичок; системна та цілеспрямована активність педагога, яка має вплив на міжнародний імідж країни, соціально-культурний та економічний розвиток держави. Це так звана майстерність викладача вищої школи розуміти, спілкуватися й ефективно взаємодіяти зі студентами через культури, володіння культурно-специфічними знаннями в процесі викладання.

Кроскультурна підготовка майбутніх викладачів вищої школи як чинник публічної дипломатії буде ефективною за таких умов:

- забезпечення позитивної мотивації майбутніх викладачів ЗВО до культурологічної підготовки та відповідної рефлексивної позиції стосовно її вдосконалення;
- опанування майбутніми викладачами вищих шкіл сукупністю культурологічних знань і набуття ними культурологічних умінь практичного їх застосування;
- залучення педагогів до активної міжнародної діяльності: програм освітніх обмінів, внутрішнього та зовнішнього туризму;
- популяризація мови держави у світі й сприяння вивченню цієї мови іноземними аудиторіями;
- поширення знань про державу, її культуру, а також проведення культурних заходів та обмінів;
- забезпечення широкого спектра мовлення (радіо, телебачення, мережа «Інтернет») для закордонних аудиторій;
- популяризація й поширення національної кухні в Європі та світі;
- популяризація сучасної музики українських груп і виконавців, народної музики та фольклору;
- організація представлення України на міжнародних виставках і форумах, літературних вечорах та інших художніх заходах тощо [1, с. 168].

Соціальні зміни, що відбуваються в Україні, пов'язані з часто поглибленою кризою в освітній, соціальній та економічній сферах,

означають, що цінності, визнані досі загальнолюдськими, наприклад краса й правда, втратили своє значення в сприйнятті суспільства. Звідси випливає необхідність приділяти особливу увагу проблемам виховання молодого покоління через кроскультурні підходи, а саме: допомога та підтримка кожної особистості в її прагненні пізнавати всі прояви культурного життя, культурна педагогіка, гуманістична освіта, культурологічна освіта та культурна педагогіка, соціальні зміни і їх вплив на процес освіти протягом усього життя, виховання через участь у культурних заходах, естетичне виховання. Безсумнівно, що існує тісний взаємозв'язок між освітою й культурою. Загалом ідеться насамперед про поглинання людиною зразків, норм і цінностей, які містяться в широко зрозумілих культурних благах [3].

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, ефективним процесом кроскультурної підготовки майбутніх викладачів ЗВО можна вважати в тому випадку, коли діалогова взаємодія, в основі якої концепція «перехрестя культур», актуалізує особистісний розвиток і професійне становлення педагога, а основним напрямом професійної переорієнтації викладачів ЗВО стане свідомий рух від просвітництва до здійснення життєво-творчої й культурної місії, від маніпулятивного, авторитарного викладання до особистісно орієнтованої, комунікативної художньої педагогіки, де мистецтво з об'єкта вивчення переходить у статус суб'єкта живого спілкування [7, с. 78–81].

Кроскультурна підготовка як засіб наукового коригування та змістового наповнення етнічними чинниками становлення світоглядної структури педагогів у межах освітніх процесів містить такі тенденції, як нове розуміння людини як центру всієї соціальної реальності, зокрема як активного учасника освітньої практики; переоцінка смислу етноосвіти як багатовимірного процесу адаптації індивіда до свого соціокультурного оточення й онтологізацію їх відносин крізь процедуру екзистенційної легітимізації ідентифікаційних рис носіїв конкретної етнокультури; осмислення феномену належності індивіда до етноспільноти й наукового супроводу цього осмислення в глобально-цивілізаційних вимірах відносин людини та природи, що передбачає кардинальний перегляд ціннісних параметрів сучасної системи освіти.

Саме таке розуміння сукупності кроскультурних аспектів етноосвіти закономірно веде до продуктивного переходу в практичну площину

ну розвитку педагогічної готовності через поширення кроскультурної освіти [8, с. 89]. Адже важливо формувати престиж нашої країни у світі й стимулювати попит на національний культурний продукт за кордоном, забезпечувати розвиток багатьох сфер українського суспільства, розвивати зовнішній та внутрішній туризм. У механізмах кроскультурної підготовки майбутніх педагогів на основі міжнародної дипломатії простежуються позитивні зміни: поширення власної мови й сприяння її вивченню за кордоном; охорона та збереження культурних надбань; пропаганда різноманітних досягнень країн; навіювання цінностей дипломатичної культури; багатогранність внеску інших культур і цивілізацій; культурне розмаїття європейського суспільства, інтеграція на користь сучасної європейської країни – України [1, с. 176].

Професійна підготовка майбутніх викладачів закладів вищої освіти як чинник публічної дипломатії ґрунтується на кроскультурному підході, який передбачає створення необхідних умов для взаємозбагачення, взаємопроникнення культур й обмін культурними надбаннями. Такий підхід уможливорює та реалізує готовність до професійно-педагогічної діяльності на культурологічних засадах, що формують і розвивають усвідомлення власної самоідентичності як носіїв культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Браніцька, Т., Кащенко, Н., Кухар, І. Культурна дипломатія як спосіб комунікації в інтересах національної безпеки України. Функціонування і розвиток механізмів державного управління. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:DmkhGiKT3uMJ:https://maup.com.ua/assets/files/expert/16/13.pdf+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>.
2. Ковальчук, Л., Коник, М. (2009). Культурологічна спрямованість як ознака високого рівня професіоналізму викладача вищої школи. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*, вип. 25, ч. 205, с. 145.
3. Kunikowski, S: Edukacja kulturalna wobec wyzwań cywilizacyjnych. Wyższa Szkoła humanistyczno-Ekonomiczna we Włocławku, s. 21. URL:<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:QCaZ9mL3f9IJ:cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-3e9e4bbc-afac-4497-8dcf>.
4. Машкіна, С. В., Усатенко, Т. П., Хомич, Л. О., Шахрай, Т. О. (2016). Теоретичні засади культурологічного підходу у підготовці педагога до виховної діяльності: монографія. ІПОД НАПН України, 168 с.
5. Новиков, А. М. (2000). Российское образование в новой эпохе. *Парадоксы наследия, векторы развития*. Москва: Эгвес, 272 с.
6. Олійник, О. В. (2006). Культурологічний підхід як наукова основа розвитку теорії та практики педагогічної освіти. *Педагогічні науки. Наукові праці*, т. 50, вип. 3 / Чорноморський державний університет імені Петра Могили, с. 39–43.

7. Се, Цзін (2011). Сутність культурологічного підходу в процесі формування духовної культури сучасної молоді. *Наука і освіта*, № 1, с. 78–81.

8. Семікін, М. (2013). Крос-культурна грамотність сучасного педагога: Методичний аспект. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*, 2 (11), с. 89.

REFERENCES

1. Branitska, T., Kashchenko, N., Kukhar, I. Kulturna diplomatiia yak sposib komunikatsii v interesakh natsionalnoi bezpeky Ukrainy. Funktsionuvannia i rozvytok mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnia. URL:<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:DmkhGiKT3uMJ:https://maup.com.ua/assets/files/expert/16/13.pdf+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>.

2. Kovalchuk, L., Konyk, M. (2009). Kulturolohichna spriamovanist yak oznaka vysokoho rivnia profesionalizmu vykladacha vyshchoi shkoly. *Visnyk Lviv. un-tu. Ser. ped, vyp. 25, ch. 205, p. 145.*

3. Kunikowski S: Edukacja kulturalna wobec wyzwań cywilizacyjnych. Wyższa Szkoła humanistyczno-Ekonomiczna we Włocławku, p. 21. URL:<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:QCaZ9mL3f9IJ:cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-3e9e4bbc-afac-4497-8dcf>.

4. Mashkina, C. V., Usatenko, T. P., Khomych, L. O., Shakhrai, T. O. (2016). Teoretychni zasady kulturolohichnoho pidkhodu u pidhotovtsi pedahoha do vykhovnoi diialnosti. Monohrafiia. IPOOD NAPN Ukrainy, 168 p.

5. Novykov, A. M. (2000). Rossyiskoe obrazovanye v novoi epokhe / Paradoksy nasledyia, vektory razvytyia. Moskva: Zhves, 272 p.

6. Oliinyk, O. V. (2006). Kulturolohichni pidkhid yak naukova osnova rozvytku teorii ta praktyky pedahohichnoi osvity. *Pedahohichni nauky. Naukovi pratsi*, tom 50, vypusk 3, Chornomorskyi derzhavnyi universytet imeni Petra Mohyly, p. 39–43.

7. Se, Tszin (2011). Sutnist kulturolohichnoho pidkhodu v protsesi formuvannia dukhovnoi kultury suchasnoi molodi. *Nauka i osvita*, № 1, p. 78–81.

8. Semikin, M. (2013). Kros-kulturna hramotnist suchasnoho pedahoha: Methodychnyi aspekt Naukovyi visnykMelitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu, 2 (11), p. 89.

Матеріал надійшов до редакції 05.05.2022 р.

УДК: 323.1:070

Марія Павлюх,

кандидат наук із соціальних комунікацій, асистент,
Національний університет «Львівська політехніка»,
mariia.v.pavliukh@lpnu.ua

ORCID ID: 0000-0001-5502-8367

DOI

КОЛОМИЙСЬКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ЧАСОПИС «ЖІНОЧА ДОЛЯ» (1925–1939): ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ-ГРОМАДЯНКИ

У статті проаналізовано політичну тематику жіночого видання «Жіноча доля», відділи редакції, постійні та тимчасові рубрики. Подано загальну характеристику відомого коломийського часопису для жінок. Установлено тенденції розвитку жіночої політичної періодики в Коломиї. Розглянуто етапи розвитку часопису. Подано еволюційні зміни у світоглядній парадигмі щодо ролі жінки в суспільстві. Змінено негативні стереотипи про байдужість та неактивність сільського жіноцтва в політичному житті своєї держави. Простежено формування образу жінки-громадянки на шпальтах видання; популярні тематичні рубрики серед сільського й міського жіноцтва. З'ясовано, що жіночий часопис у Коломиї «Жіноча доля» започаткував розвиток політичної жіночої журналістики в першій половині ХХ ст. Указано, що часопис розвивався за жанровими та тематичними ознаками, характерними пресі цього періоду. Вивчено головні типологічні особливості розвитку «Жіночої долі», зокрема видання додатків й альманахів, що мали певну періодичність. Зазначено, що альманахи «Жіночої долі» також були неперіодичними виданнями із зазначеною періодичністю, що були новими в історії західноукраїнської жіночої періодики. Вивчено головні відділи роботи редакції, зокрема міжнародний, який вивів часопис на новий (міжнародний) рівень і популяризував за кордоном. Установлено, що альманахи «Жіночої долі» були продовженням альманахової традиції в жіночій періодиці, започаткованій Н. Кобринською. Доведено, що часопис «Жіноча доля» та його додатки, уключаючи альманахи, формували громадянську свідомість українського жіноцтва, образ жінки-громадянки, відповідальної за долю власного народу та духовно-патріотичне виховання молодого покоління української нації.

Ключові слова: жіночий рух, жіноча періодика, патріотична преса; українська національна ідея, жінка-громадянка.

Maria Pavlyuh,
Lviv Polytechnic National University,
ORCID ID: 0000-0002-5227-7322

KOLOMY POLITICAL MAGAZINE «ZHINOCHA DOLIA» (1925–1939): FORMATION OF THE IMAGE OF A CITIZEN WOMAN

The article analyzes: the political issues of the women's publication «Zhinocha dolia» editorial departments, permanent and temporary sections. The general characteristic of the well-known Kolomyia magazine for women is given. Trends in the development of women's periodicals in Kolomyia have been established. The stages of development of the magazine are considered. Evolutionary changes in the worldview paradigm regarding the role of women in society are presented. Negative stereotypes about the indifference and inactivity of rural women in the political life of their country have been changed. The formation of the image of a woman-citizen on the pages of the publication is traced. Popular thematic rubrics among rural and urban women are traced. It was found that the women's magazine in Kolomyia «Zhinocha dolia» began the development of women's political journalism in the first half of the twentieth century. It is indicated that the magazine developed according to genre and thematic features characteristic of the press of this period. The main typological features of the development of «Zhinocha dolia» are studied, in particular the publication of supplements and almanacs, which had a certain frequency. It is noted that the almanacs of «Zhinocha dolia» were also non-periodical publications with this frequency, which were new in the history of Western Ukrainian women's periodicals. The main departments of the editorial work, in particular the international one, which brought the magazine to a new, international level and popularized it abroad, were studied. It is established that the almanacs of «Zhinocha dolia» were a continuation of the almanac tradition in women's periodicals, initiated by N. Kobrynska. It is proved that the magazine «Zhinocha dolia» and its supplements, including almanacs formed the civic consciousness of Ukrainian women, the image of a woman-citizen, from the slow for the fate of their own people and spiritual and patriotic education of the younger generation of the Ukrainian nation.

Key words: women's movement, women's periodicals, patriotic press, Ukrainian national idea, woman-citizen.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Коломийські політичні часописи: «Жіноча доля», «Жіноча воля» та «Світ молоді», які виходили в Східній Галичині 1925–1939 рр. [1, с. 244], з упевненістю можна назвати «політичними симпатиками» Союзу українок. Розвиток коломийської жіночої політичної періодики наштовхувався на офіційні заборони польського уряду. Польська влада проводила жорстку політику щодо українського народу після польсько-української війни. Після приєднання Галичини до Речі Посполитої, уряд якої вдавався до різних каральних заходів, уведена постійна цензура для преси національних меншин [1, с. 243].

Особлива роль у розвитку жіночої політичної періодики належить часопису «Жіноча доля», який виходив із літа 1925 р. до вересня 1939 р. Його програма визначалася завданням «будити жіноцтво політично, давати йому духовну поживу» [11, с. 28]. Значна частина публікацій стосувалася політичного згуртування жіноцтва. Головною проблемою дослідження є вивчення особливостей політичної проблематики часопису, розвитку жіночої політичної журналістики і його ролі в політичному житті тогочасної Галичини.

Постановка проблеми. Оскільки головною проблематикою залишається вивчення розвитку жіночої політичної журналістики міжвоєнного двадцятиріччя, то нерозв'язання частиною проблеми є особливість політичної проблематики, зокрема формування образу жінки-громадянки на шпальтах видання «Жіноча доля».

Аналіз останніх досліджень. Про політичне видання «Жіноча доля» написано кілька наукових статей, хоча дослідження часопису потребує окремої монографії чи дисертації. Зокрема, дослідник преси з Коломиї І. Монолатій у статті «Часопис “Жіноча доля”» і його роль у розвитку жіночого руху в Галичині» досліджує часопис та його великий додаток «Жіноча воля». Валентина Передирій у статті «Часопис “Жіноча доля” як джерело дослідження жіночого руху» здійснює аналіз тематики видання, проте і в цій статті не проведено повного аналізу всіх політичних додатків й альманахів видання. В одній зі статей В. Передирій доводить, що альманахи «Жіночої долі» можна вважати періодичними політичними жіночими виданнями. Вивчення часопису ґрунтується на розкритті особливостей самого видання, політичної журналістики міжвоєнного двадцятиріччя.

Мета статті – проаналізувати тематичні відділи редакції, дати загальну характеристику коломийському жіночому політичному часопису, простежити формування образу жінки-громадянки на шпальтах видання.

Методика дослідження. У науковій статті використано хронологічний та історичний наукові підходи, а також методи аналізу (аналіз тематики жіночого видання «Жіноча доля»), синтезу (тематичний контент), компаративного аналізу (порівняльні критерії додатків до видання «Жіноча доля»).

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Своїм першочерговим завданням «Жіноча доля» проголосила згуртування жіноцтва, організацію гуртків і товариств, залучення широких мас до суспільно-громадської праці. Головна редакторка Олена Кисілевська категорично відкидає значущість «спеціально» жіночого питання й визначає мету роботи редколегії як «формування світогляду жінки в дусі всеукраїнського ідеалу» [2]. «Жіноча доля» не була офіційним органом Союзу українок, але як часопис для українського жіноцтва публікувала матеріали про роботу головного відділу, офіційні матеріали цієї організації. Жіноцтво починає розуміти потребу боротьби проти національних обмежень, і ці проблеми порушуються журналістами на сторінках часопису [12, с. 65, 68].

Особливістю «Жіночої долі» був американсько-канадський відділ, матеріали до якого надсилав брат О. Кисілевської В. Сіменович, котрий на той час мешкав за кордоном. Під керівництвом О. Кисілевської протягом 1926–1930 рр. часопис видав п'ять альманахів-календарів й один календар-порадник. Згодом коломийська редакція започаткувала видання двох додатків – «Жіночої волі» і «Світу молоді», – які почали виходити з 1933 р. окремими виданнями. «Жіноча воля» стосувалася сільського жіноцтва, а «Світ молоді» – українських дівчат.

Часопис «Жіноча доля» виходив двічі на місяць, стосувався селянок та містечкового жіноцтва й мав на меті «просвітити нашу меншу сестру» [3], допомогти жіноцтву, щоб воно було моральне, патріотичне, щоб любило свою неньку-Україну, щоб жінки були добрими та зразковими жінками своїм чоловікам і хорошими матерями своїм дітям» [4]. Двотижневик виступав за збереження викладання в школах українською мовою, писав про загрозу полонізації українських дітей, які навчаються в державних школах (у публікаціях М. Богачевської, М. Струтинської, М. Рудницької, С. Крушельницької); порушував питання важкого матеріального становища національної школи, переслідування українських учителів. Після виходу кількох номерів часопис стає тижневиком [12, с. 67].

На сторінках видання опубліковано звернення педагогічного товариства до української громадськості, у якому підкреслювалося, що

українська мова повинна бути збережена як головна мова викладання [5]. У редакційних матеріалах наголошували на необхідності активно відстоювати українські школи в селах; звучали заклики збирати під час релігійних свят кошти на підтримку товариства. У тижневику друкувалися матеріали про створення курсів для малописьменних, відкриття жіночих гімназій і фахових шкіл. Щороку друкувалися матеріали про «Просвіту». Часопис тісно співпрацював із Союзом українок, а 1929 р. інформував про роботу організації; була створена постійна рубрика «Вісті з Союзу українок» [8], де друкувалися звіти, інструкції цієї організації. Систематичні рубрики: «З життя наших жіночих організацій», «Жіночий рух» інформували читачів про активність жіночих організацій у Галичині та за кордоном.

У часописі працювали відомі журналістки: І. Блажкевич, яка знайомила читачів із розвитком кооперативної справи; М. Омельченко, котра писала разом із С. Русовою про українські жіночі видання в Чехословаччині; Г. Чикаленко, яка прислала з-за кордону замітки. Часопис був різножанровим за характером, журналісти працювали над нарисами, замітками, кореспонденціями, статтями, художніми творами. Художня література не була представлена великою кількістю жанрів. Традиційно для часопису до ювілейних дат, друкувалися твори класиків, біографії відомих жінок. Були опубліковані твори українських письменників: У. Кравченко, О. Олесь, П. Тичини. Проза представлена відомими іменами О. Кобилянської, А. Чайковського, І. Вільде. У розділі публіцистики друкувалися матеріали про славетних жінок, зокрема про С. Русову, Г. Барвінок, М. Заньковецьку.

Бібліографічний відділ інформував про нові видання, що могли стати в пригоді для домашнього господарства. У рубриках: «Що радимо читати», «Серед книг», «Нові книжки, прислані до редакції» [7], – ішлося про книги українських і зарубіжних авторів. Список літератури супроводжувався стислими анотаціями. У рубриці «Які журнали у нас виходять» [9] редакція повідомляла читачів про інші жіночі видання, що виходили одночасно із «Жіночою долею». Реклама мала добре поліграфічне оформлення.

У першому номері видання надруковане традиційне вітання з Різдвяними святами. У цьому номері опубліковано поезію У. Кравченко «Христос народився!», а поряд – велику статтю авторки, яка «заховалася» під криптонімом «О. К.», – про виховання дітей, у якій лунає заклик: «Треба нам дорогі читачки й читачі посвятити більше уваги й піклуванню нашої молоді, нашим дітям...» [4, с. 4]. Про деякі відомості життя та звичаю Китаю дізнаємося з статті «Свято ліхтарів» [4]. На іншій сторінці цього номера опубліковані відомості про діяльність деяких світових організацій,

зокрема в Канаді, під заголовком «Ріжне» [4]. Остання сторінка видання стосувалася реклами.

У третьому номері з'являється рубрика «Вісти з Союзу українок», яка згодом стала постійною. У ній надруковано «Звіт із загальних зборів». У наступному номері опубліковано нарис О. Кисілевської «З моїх мандрівок» [6–8], який публікувався в багатьох числах. Авторка, яка знову «заховалася» під криптонімом «О. К.», виступила зі своїми порадами в «Господарській частині» й відділі «Що їсти?», де зібрано куховарські рецепти.

У п'ятому числі часопису за 1929 р. редакція публікує наукову статтю літературознавчого характеру М. Ков'якової «Мати у Шевченкових творах» [6], у якій авторка виокремлює два типи матері – покритки та звичайної матері. Образ покритки привертав увагу Кобзаря більше, ніж образ звичайної знедаланої матері. У наступному числі опубліковано проєкт протиалкогольної акції й визначено такі пункти діяльності: «1) провести популярний виклад по читальнях, в яких навчати про шкідливість алкоголю; 2) організувати протиалкогольні гуртки; 3) для усвідомлення населення скликати протиалкогольні збори та ухвалити на них домагання плебісцитового голосування» [8, с. 3].

Із 1930 р. організація роботи редакції дещо змінилася. Подано традиційний відділ фейлетонів й анекдотів під назвою «Веселий куток», у якому редакція вміщувала гумористичні поради для читачок та відповіді на їхні листи. Змінилися заголовки, їх політичне оформлення. Редакція часопису публікувала матеріали до різних визначних свят. Видання здебільшого орієнтувалося на аудиторію українського жіноцтва. Мова видання – українська літературна. Видавництво та редакція не обмежувалися лише виданням журналу. Крім нього, видано п'ять альманахів-календарів й один практичний poradnik. Ці неперіодичні видання, створені на базі періодичного видання, – це типологічна особливість жіночої української преси міжвоєнного двадцятиріччя. Із 1932 р. «Жіноча доля» видає два додатки окремими сторінками: «Жіноча воля» та «Світ молоді» [10, с. 527]. Структура й робота організації «Жіночої долі» складна. Вихід часопису можна поділити на такі періоди: 1) *початок формування часопису* – представлені непостійні відділи часопису, вибір тем проводиться без визначеної тематичності; 2) *становлення* – удосконалення структури редакції, вибір тем визначений, співпраця із Союзом українок; 3) *розширення* – створення тематичних сторінок «Жіноча воля», «Світ молоді»; 4) *альманаховий період*.

Перший період із 1925 р. характеризується хаотичним вибором тем авторів, відділи редакції непостійні. Спочатку «Жіноча доля» виходить як

місячник обсягом до 12-ти сторінок. До 1927 р. редакція визначає головні ідеї, профіль видання, мету й завдання – «обов'язок жінки дбати, щоб її чоловік і діти, родичі шанували свою рідну мову, якою їх мати вчила говорити й молитися Богу» [11, с. 28], – читаємо в першому випуску «Жіночої долі», а вже на початку наступного року це питання на сторінках часопису розглядається значно ширше – як праця на підтримку «Рідній школі» [12, с. 66]. Із 1926 р. збільшується обсяг часопису до 16-ти сторінок. «Жіноча доля» ставить головну мету – виховати жінку, допомогти «темній» жінці стати гідною матір'ю й дружиною, дбати за плекання рідної мови у своїх родинах. Особливу увагу редакція приділяє вихованню матері, котра дбає про духовний і політичний розвиток молодого покоління.

Другий період тривав із 1927 р. до 1932 р. Протягом цього періоду редакція запроваджує нові відділи, господарську частину, американо-канадський відділ і відділ кореспонденції, у якому друкувалися відкриті листи між емігрантами й галичанами. Цей період можна назвати перехідним періодом часопису, тому що часопис неодноразово зазнавав переслідувань за публікації політичного характеру та підтримку діяльності Союзу українок. Проте часопис не відходить від своєї головної мети – надалі пропагує моральний і духовний розвиток жінки-матері, яка не скоряється перед ворогами народу. Третій період виходу «Жіночої долі», який розпочався з 1932 р., відкрив нову сторінку в історії журналу. Саме з виходу тематичних сторінок стосовно сільської жінки й молоді дівчини часопис отримує шалену популярність серед жіноцтва. Популярність тем щодо сільського жіноцтва була настільки великою, що згодом невеликі тематичні сторінки стають окремими повноцінними виданнями. Матеріали часопису спрямовуються на формування національної свідомості селянки.

Особливим періодом виходу журналу «Жіноча доля» став її альманаховий період [10, с. 529]. Із 1926 р. редакція запроваджує альманахову традицію видання щорічних альманахів, яка проіснувала до 1931 р. й закінчилася виходом практичного poradnika-календаря. Альманахи-календарі «Жіночої долі» були типологічною особливістю самого журналу: виходили щороку та порушували актуальні політичні проблеми того часу, містили значну публіцистичну й літературну частини. Зовні вони нагадували альманахи Н. Кобринської за структурою чи побудовою, проте були більш довершеними виданнями. Альманахи «Жіночої долі» свідчили про шалений успіх журналу, були типологічною особливістю виданнями з визначеною періодичністю (один раз на рік).

Важливим у дослідженні організації роботи редакції є політична тематика, зміна образу жінки, виховання нової жінки й національна пропаганда серед читачок журналу. Спочатку О. Кисілевська ставить головне завдання – виховувати українську жінку, опісля редакція піклується про духовний розвиток жінки як особистості. Найвищим етапом у поставлених редакційних завданнях О. Кисілевської стало формування національної свідомості жінки. *Жінка-господиня, жінка-мати* відходять на другий план, натомість формується образ *жінки-патріотки, матері-громадянки*, активної націоналістки.

Отже, аналіз та огляд роботи редакції «Жіночої долі» дає підставити вважати журнал прототипом сучасного якісного політичного жіночого видання з поставленими чіткими завданнями, розширеною політичною тематикою, популярними відділами, із численними додатками й альманахами. Протягом безперервного виходу журнал формувал високий рівень журнальної публіцистики авторів. Співпраця редакції з братом О. Кисілевської, який вів американо-канадський відділ, зробив «Жіночу долю» популярною за кордоном серед українських емігрантів. Виокремлюємо структуру роботи редакції часопису «Жіноча доля» у таку схему:

Рис. 1. Структура та організація роботи редакції часопису «Жіноча доля»

Із цієї схеми очевидно, що організація роботи редакції зазнала певних еволюційних змін у своїй структурі: від звичайного часопису до часопису, збагаченого тематичними сторінками-додатками; від журналу до видання окремих альманахових книжок; від простої публіцистики до трибуни обговорення жіночого питання й формування національної свідомості жінки-селянки. Образ жінки теж зазнає суттєвих змін: жінка-господиня

перетворюється в активну жінку-патріотку, котра дбає за патріотичне виховання майбутніх поколінь, стає активним учасником політичних процесів краю.

Проаналізувавши перші числа «Жіночої долі», робимо висновок, що порядок розміщення статей залишався сталим: *програмна або редакційна стаття* («Від редакції»), *поезії, проблемна стаття* (морального характеру, наприклад «Дещо про жіночу організацію» [3]), *відділ міжнародних новин «Зі світа»* (М. П. – мовою оригіналу), *стаття літературного характеру* «За що усі народи шанують своїх письменників, поетів?», *кілька епітафій, господарська частина, сторінка гумору та оголошення* [2]. У другому числі з'являється американський відділ, що переростає у відділ кореспонденції й міжнародних новин. Провідною темою першого року виходу журналу було виховання дітей, просвітництво серед сільських жіночих мас. Ці ідеї висловлені в програмній статті «Теперішня жінка», підписаній криптонімом «В.С.»: «Тепер жінка рівноправна чоловікові: отже, передусім треба горнутися до науки, постояти за свою рівноправність, свободу, за свою гідність людську і на селі...» (М. П. – мовою оригіналу) [5, с. 6], де постає *образ матері-патріотки, матері-громадянки*, відповідальної за долю народу, за долю майбутніх поколінь.

Згодом на шпальтах журналу в американському відділі проводилося листування емігрантів-дітей із галицькою дітворою в рубриці «Листи з фармів» (М. П. – мовою оригіналу), які були історією життя української еміграції в США та Канаді. Також з'являється лікарська частина в журналі, котру вів знаний доктор цього часу Д. Ганьківський. Із наступного 1926 р., важливість української жінки в житті цілого народу редакція ставить на перший план: жінка названа каменярем (М. П. – мовою оригіналу) [3]. Велику увагу приділено діяльності жіночих організацій і просвіті. Цієї проблеми стосується стаття Блянки Баранової «Сучасні завдання українського жіноцтва» [7, с. 4]. У роботі постає *образ матері-громадянки, матері-патріотки*. Цього ж 1926 р., виходить перший альманах-календар журналу «На новий шлях».

Через рік редакція дещо змінює своє бачення завдання сучасної жінки. З'являється думка про те, що жінка повинна брати участь у торгівлі й підтримці національного промислу, редакцією кинуто модний клич «свій до свого», як підтримка національного виробника. Тема «жінка й кооперація» (статті Блянки Баранової) стають провідними в часописі. Протягом наступних років редакція проводила протиалкогольну кампанію разом із громадськими організаціями та греко-католицькою церквою.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отож аналіз та огляд програмних статей часопису даж змогу виокремити кілька груп матеріалів щодо проблеми українського жіноцтва: 1) *жінки-активістки* (тематична група, яка об'єднує статті просвітницького характеру, пропагандистські статті, заклики до освіти та самоосвіти, знищення стереотипних уявлень про роль жінки в суспільстві); 2) *жінки-матері* (група, яка об'єднує низку статей із виховання дітей, формування в дітей патріотичної свідомості); 3) *матері-громадянки* (матеріали, спрямовані на формування духовного світогляду жінки, національної свідомості й відповідальності жінки за долю свого народу, проголошення національного ідеалу – головним завданням жіноцтва). «Жіноча доля» не була офіційним органом Союзу українок, проте підтримувала цю організацію, тобто була «симпатиком» українського активного жіноцтва. Популярність часопису, його роль у розвитку жіночої періодики сформувала новий образ жінки в суспільстві – образ *жінки-громадянки-патріотки*, відповідальної не лише за власну долю й долю своєї родини, а й також своєї держави. Громадянська та політична тематики жіночої активності на шпальтах коломийського часопису «Жіноча доля» відіграли важливу роль у розвитку українських жіночого та загальноновизвольного руху у ХХ ст. Ця тема має перспективи подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глаголюк, В. П. (1999). Громадсько-політичний жіночий рух на сторінках часописів для жінок Коломиї міжвоєнного періоду. *Збірник праць Науково-дослідного центру періодики*, вип. 6, Львів, с. 242–257 (in Ukrainian).
2. *Жіноча доля*, ч. 1, 1925 (in Ukrainian).
3. *Жіноча доля*, ч. 1, 1926 (in Ukrainian).
4. *Жіноча доля*, ч. 1, 1929 (in Ukrainian).
5. *Жіноча доля*, ч. 2, 1925 (in Ukrainian).
6. *Жіноча доля*, ч. 5, 1929 (in Ukrainian).
7. *Жіноча доля*, ч. 6, 1926 (in Ukrainian).
8. *Жіноча доля*, ч. 6, 1929 (in Ukrainian).
9. *Жіноча доля*, ч. 8, 1927 (in Ukrainian).
10. Передирій В., А. (2002). Календар-альманах як тип періодичного видання (за матеріалами галицької преси 20–30-х рр. ХХ ст.). *Українська періодика: Історія та сучасність*: доп. та повідомл. сьомої Всеукр. наук.-теорет. конф. Львів, с. 526–529 (in Ukrainian).
11. Передирій, В., А. (1996). Часопис «Жіноча доля» як джерело дослідження жіночого руху. *Зб. праць Науково-дослідного центру періодики*, вип. 1, Львів, с. 27–31 (in Ukrainian).

12. Українські періодичні видання для жінок в Галичині (1853–1939 рр.): анотований каталог. Львів, 1996, 191 с. (in Ukrainian).

REFERENCES

1. Hlaholiuk, V. P. (1999). Hromadsko-politychnyi zhinochy rukh na storinkakh chasopysiv dlia zhinok Kolomyi mizhvoiennoho periodu [Socio-political women's movement in the pages of women's magazines Kolomyia interwar period]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho tsentru periodyky*, vyp. 6, Lviv, p. 242–257 (in Ukrainian).

2. *Zhinocha dolia*, ch. 1, 1925 (in Ukrainian).

3. *Zhinocha dolia*, ch. 1, 1926 (in Ukrainian).

4. *Zhinocha dolia*, ch. 1, 1929 (in Ukrainian).

5. *Zhinocha dolia*, ch. 2, 1925 (in Ukrainian).

6. *Zhinocha dolia*, ch. 5, 1929 (in Ukrainian).

7. *Zhinocha dolia*, ch. 6, 1926 (in Ukrainian).

8. *Zhinocha dolia*, ch. 6, 1929 (in Ukrainian).

9. *Zhinocha dolia*, ch. 8, 1927 (in Ukrainian).

10. Peredyrii, V. A. (2002). Kalendar-almanakh yak typ periodychnoho vydannia (za materialamy halytskoi presy 20–30-kh rr. XX st.) [Calendar-almanac as a type of periodical (according to the Galician press of the 20-30s of the XX century)]. *Ukrainska periodyka: Istorii ta suchasnist: dop. ta povid. somoi Vseukr. nauk.-teoret. konf.* Lviv, p. 526–529 (in Ukrainian).

11. Peredyrii, V. A. (1996). Chasopys «Zhinocha dolia» yak dzherelo doslidzhennia zhinochoho rukhu [Magazines «Zhinocha dolia» as a source of research on the women's movement]. *Zb. prats Naukovo-doslidnoho tsentru periodyky*, vyp. 1, Lviv, p. 27–31 (in Ukrainian).

12. Ukrainski periodychni vydannia dlia zhinok v Halychyni (1853–1939 rr.): Anotovanyi kataloh [Ukrainian periodicals for women in Galicia (1853–1939): Annotated catalog] / Ukl. Peredyrii, V. A. (1996). Lviv, 191 p. (in Ukrainian).

Матеріал надійшов до редакції 10.05.2022 р.

РОЗДІЛ III. РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ

УДК 338.48-52:796.5(44)

Наталія Коцан,

доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і регіональних студій, Волинський національний університет імені Лесі Українки, kotsan.natalia@vnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-8157-5070;

Роман Коцан,

доктор політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій, Волинський національний університет імені Лесі Українки, kotsan.roman@vnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-6661-3729;

Роман Мазурець,

кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму та рекреації, Державний торговельно-економічний університет r.mazurets@knute.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-0908-2001

DOI

**ПРОЄКТ ТУРИСТИЧНОГО МАРШРУТУ ФРАНЦІЄЮ
«ФРАНЦУЗЬКА ФЕЄРІЯ»**

У статті розглянуто питання розробки культурно-пізнавальних туристичних маршрутів. На основі даних, отриманих із наукової та методичної літератури, визначено особливості проведення культурно-пізнавальних турів для окремих категорій туристів, розкрито методику їх організації. Указано на необхідність та перспективи реалізації нових культурно-пізнавальних туристичних маршрутів. Представлено розроблений авторами проєкт культурно-пізнавального туристичного маршруту

«Французька феєрія», який проходить по лінії Львів–Париж–Руан–Кан–Мон-Сен-Мішель–Орлеан–Париж–Львів. Перед розробкою цього туристичного маршруту здійснено аналіз діяльності фірм-конкурентів щодо постачання на туристичний ринок культурно-пізнавальних турів до Франції. У процесі проєктування нового туристичного продукту культурно-пізнавальної спрямованості обрано тему, що стосується історичного минулого Франції, і мету, яка включає ознайомлення туристів з історією країни, основними пам'ятками архітектури та сучасними об'єктами, а також відвідування найбільш значущих міст, що зіграли значну роль у становленні й розвитку Франції. Створено концепцію нового турпродукту, наповнено його конкретними споживчими властивостями, які відповідають попиту цільового ринку. Відповідно до мети подорожі, обрано пункти маршруту, що дають можливість забезпечити різноманітність програми перебування. Оцінено клас гостинності та транспортну доступність обраних пунктів маршруту. Виявлено оптимальний маршрут подорожі й розроблено його схему. Після розробки маршруту складено план подорожі, який відображає головне пізнавальне завдання туру. Сформульовано параметри інфраструктурних об'єктів і цільових груп нового туристичного маршруту. Докладно схарактеризовано екскурсійні об'єкти, місця з багатою культурно-історичною спадщиною, що включені до цього маршруту. Розраховано приблизну вартість туру. Під час розрахунків ураховано характер попиту, розвиненість ринку туристичних послуг у країні, пакет послуг туру, вартість транспортних перевезень і готельного обслуговування. Обґрунтовано доцільність розроблення нового культурно-пізнавального туристичного маршруту по Франції. Проаналізовано значення новоствореного маршруту для збільшення туристичного попиту на тури по Франції. Під час розробки культурно-пізнавального туристичного маршруту по Франції вдосконалено навички роботи з технології туристичної діяльності.

Ключові слова: Франція, екскурсія, тур, турист, туристичний маршрут, туризм.

Nataliia Kotsan,

Lesya Ukrainka Volyn National University,
ORCID ID: 0000-0002-8157-5070

Roman Kotsan,

Lesya Ukrainka Volyn National University,
ORCID ID: 0000-0002-6661-3729

Roman Mazurets,
State University of Trade and Economics,
ORCID ID: 0000-0002-0908-2001

PROJECT OF A TOURIST ROUTE IN FRANCE «FRENCH EXTRAVAGANZA»

The article raises the issue of developing cultural and educational tourist routes. Based on the data obtained from the scientific and methodological literature, the features of the cultural and educational tours for certain categories of tourists are determined, the methodology of their organization is considered. The necessity and prospects for the implementation of new cultural and educational tourist routes are indicated. The project of the cultural and educational tourist route «French Extravaganza», which runs along the line Lviv–Paris–Rouen–Caen–Mont Saint Michel–Orleans–Paris–Lviv, is presented. Before the development of this tourist route, an analysis was carried out of the activities of competing firms for the supply of cultural and educational tours to France to the tourist market. In the process of designing a new tourist product of cultural and educational orientation, a topic was chosen dedicated to the historical past of France and the goal, which includes acquainting tourists with the history of the country, the main architectural monuments and modern objects, as well as visiting the most significant cities that played a significant role in the formation and development of France. The concept of a new tourist product has been created, filled with its specific consumer properties that meet the demand of the target market. In accordance with the purpose of the trip, points of the route have been selected, which make it possible to provide a variety of the program of stay. The class of hospitality and transport accessibility of the selected points of the route were assessed. The optimal travel route has been identified and its scheme has been developed. After developing the route, a travel plan was drawn up, which reflects the main cognitive task of the tour. Parameters of infrastructure facilities and target groups of a new tourist route have been formulated. Excursion objects, places with rich cultural and historical heritage, which are included in this route, are described in detail. The approximate cost of the tour has been calculated. The calculations took into account the nature of demand, the development of the tourist services market in the country, a package of tour services, the cost of transportation and hotel services. The expediency of developing a new cultural and educational tourist route in France has been substantiated. The importance of the newly created route for increasing the tourist demand for tours in France is analyzed. During the development of a cultural and educational tourist route in France, the skills of working on the technology of tourist activities were improved.

Key words: France, excursion, tour, tourist, tourist route, tourism.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку цивілізації туризм став не лише вагомим джерелом поповнення бюджету країн, а й ефективним засобом індивідуального й колективного вдосконалення. В останні десятиліття значно зріс попит на купівлю культурно-пізнавальних турів. Культурно-пізнавальний туризм є найбільш поширеною формою туризму, якою займаються сучасні вітчизняні туристичні фірми. Бажання громадян України ознайомитися з історичними, культурними, природними та іншими пам'ятками різних регіонів України та за кордоном, задовольняється великою кількістю пропозицій туристичних підприємств. Найбільш поширеною країною щодо пропозицій культурно-пізнавальних турів стала Франція, яка має для цього велику кількість екскурсійних об'єктів і розвинену на високому рівні туристичну інфраструктуру. Для збільшення туристичного попиту на тури до Франції потрібно постійно оновлювати туристичний продукт. З огляду на це виникає необхідність розробки нових туристичних маршрутів культурно-пізнавального характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розробки туристичних маршрутів та екскурсій в Україні займалися не лише туристичні фірми, а й такі вчені, як М. П. Мальська, О. О. Бейдик [1], Н. Н. Коцан [2], В. М. Шевчук [6], О. О. Любіцева [3] й ін. Так, у своїх працях О. О. Любіцева розглядає питання методики створення туристичних маршрутів [3]. В. М. Шевчуком запропоновано туристичний маршрут «Шляхами князя Лева» [6]. Напрацювання в розробці туристичних маршрутів мають науковці Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. У праці Н. Н. Коцан розроблено туристичний маршрут «Українсько-польське поєднання: від Замойщини до Волині» [2]. Сучасні вітчизняні туристичні агентства зацікавлені переважно в розробці туристичних маршрутів рекреаційного характеру, проте розробці саме культурно-пізнавальних туристичних маршрутів до Франції приділено незначну увагу, що й зумовило вибір теми цього дослідження.

Мета дослідження – розробка туристичного маршруту культурно-пізнавального характеру Францією.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Франція за відвідуваністю туристами посідає провідне місце серед усіх країн світу та є вагомим експортером туристичних послуг. Найбільш

поширеним видом туризму у Франції є культурно-пізнавальний. Країна багата на історико-культурну й архітектурну спадщину, серед якої – замки, фортеці, церкви. Тому розроблений тур має культурно-пізнавальний характер і розрахований на широке коло відвідувачів.

Для вибору пунктів маршруту враховано наявність об'єктів показу для задоволення мети подорожі, можливість забезпечити різноманітність програми перебування в певних населених пунктах і забезпеченість послугами готельно-ресторанного бізнесу. Вибір початкового та кінцевого пунктів маршруту здійснено за показником транспортної доступності, тобто зв'язності з місцями проживання потенційних туристів, взаємозамінності видів транспорту, типу транспортних засобів. Пунктами маршруту туру є Львів–Париж–Руан–Кан–Мон-Сен-Мішель–Орлеан–Париж–Львів.

Форма туру – маршрутно-транспортний. Транспортними засобами, які використовуються під час туру, є повітряний транспорт – із країни прибуття й назад (зі Львова до Парижу та з Парижу до Львова), місцевий транспорт й автобус – у країні відпочинку між пунктами екскурсій.

Перш ніж розпочати здійснення культурно-пізнавального туру до Франції, туристам потрібно подолати маршрут до початкового пункту здійснення туру та повернутися від кінцевого пункту туру до України. Тобто туристам треба надати транспортне забезпечення Львів–Париж і Париж–Львів. Ці ділянки пропонується подолати на повітряному транспорті. Вибір цього виду транспорту пояснюється швидкістю, рівнем комфорту та високим рівнем безпеки. Проаналізувавши розклад руху літаків, сполученням Львів–Париж, Париж–Львів обрано рейси за найзручнішими часом і ціною:

– рейс RQ-825, Львів–Париж, періодичність руху – щоденно, виліт – 16:50, час прибуття – 18:40 (1203 грн);

– рейс RQ-826, Париж–Львів, періодичність руху – щоденно, виліт – 19:40, час прибуття – 23:10 (1598 грн).

Щодо безпосередньо культурно-пізнавального туру, то протягом усього його здійснення використовуватиметься автобус та місцевий транспорт. Цей вибір пояснюється швидкістю пересування, а також можливістю одночасно з переміщенням від одних екскурсійних об'єктів до інших спостерігати велику кількість туристично-рекреаційних ресурсів Франції й краще ознайомитись із культурою країни. Вигідним є підписання договору на оренду автобуса марки «Mercedes» (із кондиціонером, відео, WC та водієм) з автотранспортним підприємством Франції на основі разового договору оренди з подальшою можливістю його продовження.

Туристів весь шлях супроводжує один керівник маршруту, який виконує численні організаційні функції: розміщення в готелях, знайомства з екскурсводами, вирішення митних питань й інших справ, необхідних для безпечної та цікавої подорожі. Точний час від'їздів із міст теж оголошує керівник групи.

День 1. Львів–Париж:

– приліт у Париж – аеропорт Шарль де Голь. Трансфер і розміщення в готелі;

– вечірня екскурсія по місту «Кохання з першого погляду». Прекрасна можливість насолодитися красою Парижу у вечірньому вбранні та неперевершеним мерехтінням Ейфелевої вежі;

– вільний час.

День 2. Париж–Руан–Кан:

– сніданок, виселення з готелю;

– переїзд у Руан (1 год 30 хв);

– оглядова екскурсія «Історична столиця Нормандії–Руан». Руан відомий як місто сотні дзвіниць. Володіючи винятковою архітектурною й релігійною спадщиною, він отримав сертифікат міста мистецтва та історії. Центр міста компактний – і всі визначні пам'ятки можна легко оглянути пішки. Серед визначних пам'яток міста виділяється Руанський собор, відомий по всьому світу завдяки картинам Моне. Доповнює його прекрасно відреставрований історичний центр Руана з архітектурними пам'ятниками епохи Середньовіччя й мальовничими фахверковими будиночками. Старовинна годинникова башта стала символом Руана. Багато визначних пам'яток Руана пов'язані з ім'ям Жанни д'Арк, яку судили та привселюдно спалили на центральній площі міста в 1431 р.

– екскурсія до Руанського музею образотворчого мистецтва, де зібрана прекрасна колекція полотен Моне, Веласкеса, Рубенса й інших відомих художників;

– вільний час;

– переїзд у Кан (1 год 30 хв), розміщення в готелі.

День 3. Кан–Мон-Сен-Мішель:

– сніданок, виселення з готелю;

– екскурсія «Шляхами Вільгельма Завойовника». Багатовікова історія наділила місто Кан безліччю історичних пам'яток, основні з яких побудовані за часів Вільгельма Завойовника. Абатство Сент-Етьєн – історичний та архітектурний шедевр XI ст. У 1944 р. воно стало притулком для тисяч жителів Кана. Справжні пам'ятники романського мистецтва – соборна церква Сент-Етьєн при чоловічому абатстві та церква Трійці при

жіночому монастирі. У цих храмах поховані Вільгельм Завойовник і його дружина Матильда Фландрська;

– пішохідна екскурсія історичним центром міста й головною вулицею центру Кана–Сен-П'єр. На цій пішохідній торговій вулиці розміщені два з небагатьох збережених фахверкових будинків у Кані й церква Сен-П'єр, побудована в XIII ст., що вражає своїм багатим оздобленням та мальовничими вітражами.

– екскурсія Меморіалом-де-Кан. Музей стосується важкої історії XX ст., із початку Другої світової війни до закінчення Холодної війни. Це один із найбільших меморіалів у Європі, який щорічно відвідує близько 630 тисяч осіб. Будівля Меморіалу-музею займає місце командного бункера генерала В. Ріхтера, що зіграв ключову роль у перших тижнях битви за Нормандію. Цей «музей миру» – місце історії й роздумів про тісні зв'язки людьми та збереження миру;

– переїзд у Мон-Сен-Мішель (1 год 50 хв), розміщення в готелі.

День 4. Мон-Сен-Мішель–Орлеан:

– сніданок, виселення з готелю;

– оглядова екскурсія містом Мон-Сен-Мішель. Місто-фортеця на скелі існує з 709 р. і являє собою острів, оточений морем. За головними воротами починається вулиця Гранд Рю зі своїми численними старовинними будиночками та сувенірними крамницями. Це одна з найбільш відвідуваних визначних пам'яток Франції, а сам острів з історичною забудовою внесений до списку пам'яток Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Крім старовинної архітектури, Мон Сен-Мішель зацікавлює туристів казковими краєвидами під час сильних приливів і відливів.

– гастрономічна екскурсія до «*La Mère Poulard*» – одного з найстаріших ресторанів Франції. «*La Mère Poulard*» існує тут з 1888 р. та славиться прекрасними омлетами, що готуються на відкритому вогні. Ресторан також популярний іншими стравами, що черпають натхнення з берега й із моря, у яких використовуються винятково свіжі місцеві продукти. Дегустація страв і вільний час;

– екскурсія в абатство Мон-Сен-Мішель, яке розміщене на вершині скелі і є унікальною пам'яткою архітектури. План його споруди не можна порівняти із жодним іншим монастирем. Абатство Мон-Сен-Мішель має унікальну, дивовижну історію;

– переїзд в Орлеан (4 год 20 хв) , розміщення в готелі;

День 5. Орлеан–Париж:

– сніданок, виселення з готелю;

– піша екскурсія площею Мартруа – одним із найкрасивіших місць Орлеана. У центрі площі розміщена кінна статуя Жанни д'Арк. Із південного боку площі – кілька пам'яток історії Орлеана: будівлі колишньої канцелярії герцога Філіппа Орлеанського й колишньої товарної біржі;

– екскурсія в будинок-музей Жанни д'Арк. Це ретельна реконструкція будинку, у якому переховували Жанну д'Арк під час битви за Орлеан. У музеї можна простежити життя Діви Орлеанської від її народження в Лотарингії до страти в Руані. У музеї також проводяться тимчасові виставки на тему Середньовіччя. Це прекрасна можливість краще ознайомитися з історією та культурою Орлеана й середньовічної Франції;

– екскурсія в орлеанський собор Сент-Круа, який називають душею та серцем Орлеана. Цей католицький храм розміщений на однойменній площі в центрі міста й був остаточно побудований у 1829 р. Зовнішній вигляд Сент-Круа чимось перегукується з образом знаменитого Нотр-Дам-де-Парі, хоча їх і розділяє досить довгий проміжок часу. Сьогодні в будівлі церкви збереглися унікальні вітражі з часів будівництва храму. Родзинкою церкви є орган. Кілька разів на рік у місті проходять фестивали органної музики;

– переїзд у Париж (1 год 45 хв), розміщення в готелі.

День 6. Париж–Львів:

– сніданок, виселення з готелю;

– автобусна екскурсія визначними пам'ятками Парижа. Прекрасна можливість ще раз побачити всі основні па'ятки міста й дізнатися про їх історію: Ейфелева вежа, Нотр-Дам-де-Парі, Єлисейські поля, Пантеон, Марсове поле, Лувр, музей Орсе, Гранд Опера;

– вільний час;

– трансфер до аеропорту, повернення у Львів.

Пакет послуг розробленого туристичного маршруту включає ночівлі в готелях і сніданки туристів, організацію культурної програми в місцях проведення туру та додаткові послуги, які забезпечують проведення туру. До пакета послуг також входять екскурсії, що зазначені в програмі, медична страховка, зустріч – проводи представником турфірми, послуги гіда, транспортне забезпечення протягом усього здійснення туру – автобус із водієм, квитки на літак із багажем до 10 кг. Додатковий багаж оплачується туристами самостійно.

Тур розрахований на шість днів / п'ять ночей і вартість його становить на одну людину з групою в 9–15 осіб 483 євро, або 16115 грн. У вартість туру не входять обіди та вечері, додаткові екскурсії. Частка перевезень

і готельного обслуговування в загальній вартості путівки становить 60–70 %. Обидва ці елементи є змінними величинами й залежать від зміни цін на певні види послуг, тому ціна туру може коливатись.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Запропонований проєкт культурно-пізнавального туру «Французька феєрія» розширює світогляд людини, дає змогу побачити та відчутися щось нове, задовольнити пізнавальні потреби, отримати нові почуття від побаченого. Саме таким є новостворений тур до Франції, який розрахований на широке коло споживачів. Місцями здійснення туру обрано міста країни, у яких культурно-пізнавальні пам'ятки найбільш повною мірою відображають культурний розвиток Франції. Важливим аспектом розробки цього туру є транспортне переміщення автобусом, що дає змогу зручним способом і в максимально короткий час здійснити огляд багатьох культурних центрів і міст цієї країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бейдик, О. О. (2001). Рекреаційно-туристичні ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ, 42 с.
2. Коцан, Н. Н., Сидор, М. М. (2015). Розробка історично-краєзнавчого туристичного транскордонного маршруту «Українсько-польське поєднання: від Замойщини до Волині». *Актуальні проблеми країнознавчої науки: матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції* (м. Луцьк, 14–15 трав. 2015 р.) / за ред. В. Й. Лажніка. Луцьк: Вежа-Друк, с. 164–168.
3. Любіцева, О. О. (2003). Методика розробки турів: навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 104 с.
4. Путеводитель по Франции. URL: <http://frenchtrip.ru/cities>
5. Смаль, І. В. Туристичні ресурси світу. URL: http://tourlib.net/books_ukr/smal0.htm
6. Шевчук, В. М., Бурштинська, Х. В. (2013). Розроблення туристичного маршруту «Шляхами князя Лева» засобами ГІС. *Геодезія, картографія і аерофотознімання: міжвідомчий наук.-техн. зб.*, вип. 78, с. 111–119.

REFERENCES

1. Beidyk, O. O. (2001). Rekreasiino-turystychni resursy Ukrainy: Metodolohiia ta metodyka analizu, terminolohiia, raionuvannia. Kyiv, 42 p. (in Ukrainian).
2. Kotsan, N. N., Sydor, M. M. (2015). Rozrobka istorychno-kraieznavchoho turystychnoho transkordonnoho marshrutu «Ukrainsko-polske poiednannia: vid Zamoishchyny do

Volyni». *Aktualni problemy krainoznavchoi nauky: materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. inter-net-konferentsii* (m. Lutsk, 14–15 travnia 2015 r.) / za red. V. Y. Lazhnika. Lutsk: Vezha-Druk, p. 164–168 (in Ukrainian).

3. Liubitseva, O. O. (2003). *Metodyka rozrobky turiv. Navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Alterpres, 104 p. (in Ukrainian).

4. Putevoditel' po Francii. URL: <http://frenchtrip.ru/cities> (in Russian).

5. Smal, I. V. Turystychni resursy svitu. URL: http://tourlib.net/books_ukr/smal0.htm (in Ukrainian).

6. Shevchuk, V. M., Burshtynska, Kh. V. (2013). Rozroblennia turystychnoho marshrutu «Shliakhamy kniazia Leva» zasobamy HIS. *Heodeziia, kartohrafiia i aerofotoznimannia: mizhvidomchyi nauk.- tekhn. zb, vyp. 78*, p. 111–119 (in Ukrainian).

Матеріал надійшов до редакції 10.04.2022 р.

УДК 32:130.2]:352.075(477.82-25)

Наталія Пальоха,

аспірантка факультету міжнародних відносин,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

palokha.nataliia@nu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0001-7938-5836

DOI

УПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРКУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В ЛУЦЬКІЙ МІСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

У статті досліджено культурну дипломатію як інструмент «м'якої сили», що визнається все актуальнішим напрямом державної політики у зв'язку з необхідністю оперативно вирішувати питання національної безпеки, позитивного міжнародного іміджу, налагодження глобальних комунікацій. Інституціалізація культурної дипломатії є умовою формування політики культурної дипломатії як системної та цілеспрямованої активності, яка, з одного боку, впливатиме на питання національної безпеки й міжнародного іміджу, а з іншого – відкриє перспективи соціально-культурного та економічного розвитку держави, позитивно позначиться на внутрішній політичній стабільності, спроможності бачити й планувати майбутнє. Особливу увагу приділено питанню ефективності інтеркультурної політики шляхом реалізації Програми Ради Європи «Інтеркультурні міста» Луцької

міської територіальної громади, так і світу загалом. Різноманітність стала невід'ємною частиною сучасного суспільства та особливо відчутна в міському середовищі. Рада Європи й міста-партнери розробили та визнали інтеркультурний підхід до інтеграції й інклюзивності, який дає змогу поставити різноманітність на службу розвитку особистості та суспільства. Окреснена тема є актуальною потребою й вимогою часу, оскільки сприяє справедливості та згуртованості в культурно різноманітних суспільствах.

Ключові слова: культурна дипломатія, інтеркультурна політика; програма Ради Європи «Інтеркультурні міста»; рівність; культурне різноманіття.

Nataliia Palokha,

Lesya Ukrainka Volyn National University,

ORCID ID: 0000-0001-7938-5836

IMPLEMENTATION OF INTERCULTURAL POLICY IN LUTSK CITY TERRITORIAL COMMUNITY

The article is devoted to the study of cultural diplomacy as a «soft power» instrument. It is regarded to be an increasingly important area of public policy due to the need to address issues of national security quickly, positive international image, and global communications. Institutionalization of cultural diplomacy is a condition to form cultural diplomacy policy as a systematic and purposeful activity, which, on the one hand, will affect national security and international image, and on the other it will open prospects for socio-cultural and economic development, positively affect domestic political stability, ability to see and plan the future. The Council of Europe, Lutsk city territorial community and the world as a whole pay particular attention to the effectiveness of intercultural policy through the implementation of the Intercultural Cities Programme. Diversity has become an integral part of modern society and is especially felt in the urban environment. The Council of Europe and partner cities have developed and recognized an intercultural approach to integration and inclusiveness that allows cities to put diversity at the service of personal and societal development. The topic is a current need and requirement of the time, as it promotes justice and cohesion in culturally diverse societies.

Key words: cultural diplomacy, intercultural policy; the Council of Europe program «Intercultural Cities»; equality; cultural diversity.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Класичне визначення дипломатії міститься в Оксфордському словнику англійської мови: «Дипломатія – це реалізація

міжнародних відносин шляхом переговорів; сукупність засобів, що їх використовують послы й посланники задля забезпечення переговорного процесу; праця або мистецтво дипломата». Англійський дипломат Е. Сатоу уточнює: дипломатія – це «застосування розуму і такту з метою розвитку офіційних відносин між урядами незалежних держав».

Отже, дипломатія безпосередньо належить до сфери зовнішньої політики й, по суті, є одним із головних і найбільш ефективних засобів її здійснення. Дипломатія – це діяльність щодо ведення переговорів, підписання міжнародних угод, вивчення основних тенденцій і перспектив розвитку як регіональних, так і глобальних міжнародних відносин [1].

До видів дипломатії належать:

- дипломатія умиротворення;
- публічна дипломатія;
- економічна дипломатія;
- культурна дипломатія;
- народна дипломатія;
- двостороння\багатостороння;
- превентивна дипломатія;
- громадська дипломатія;
- доларова дипломатія.

Культурна дипломатія – це напрям дій, що ґрунтується на обміні ідеями, цінностями, традиціями та іншими аспектами культури чи ідентичності. Культурна дипломатія спрямована на зміцнення відносин і поліпшення соціокультурної співпраці, на просування національних інтересів на зовнішній арені [10].

Існує інше тлумачення, наведене «Українською дипломатичною енциклопедією» (автори статті – вітчизняні дослідники Ожеван М. А. та Кучмій О. П.), де культурну дипломатію визначено як:

1) зовнішню культурну політику (культурополітику), мета якої полягає в збереженні національної культури, обстоюванні національно-культурної ідентичності в міжнародному співробітництві тощо; поєднує політику держави щодо певних сфер культурної діяльності, культуру зовнішньополітичної діяльності, інструментальне використання культури та культурних норм у зовнішньополітичних діях;

2) урахування в дипломатичній діяльності держави культурних факторів задля досягнення міждержавного порозуміння через подолання культурних бар'єрів;

3) використання різноманітних чинників, культури, мистецтва й освіти з метою захисту та просування на міжнародній арені національних інтересів [5].

Отже, культурна дипломатія визначається як наукова субстанція і як реальність політики міжкультурного співробітництва має національну специфіку й технології здійснення, використовується як інструмент міжурядового співробітництва або «м'якого впливу» задля забезпечення національних інтересів на глобальному, регіональному та національному рівнях.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Традиційно виокремимо три ключові характеристики культурної дипломатії: широта (охоплення задіяних заходів), ненасильство й непомітність. Однак і сьогодні для дослідників залишається запитання: якою мірою культура країни пов'язана з культурною дипломатією та яким є ефект від діяльності культурної дипломатії загалом.

Саму тому треба окреслити два важливі завдання культурної дипломатії. На зовнішньому напрямі – забезпечення іміджу держави й успішності її міжнародної політики, на внутрішньому – зміна парадигми культури та реформування культурної політики, від чого залежать зміст і якість культурного продукту. Тому потрібно приділити увагу як зовнішньополітичному виміру політики культурної дипломатії, так і проблемі творення унікального культурного контенту для презентації країни за кордоном та здійснення комунікацій.

Культурна дипломатія має здатність створювати стійке й тривале враження в одній нації про іншу. Це дуже важливо, адже «режими минають, а емоційна пам'ять залишається» [4].

Вона виконує такі функції:

- 1) поширення інформації про країну через проведення культурних і мистецьких заходів, роботу культурних інституцій, популяризацію та пропаганду мови, мистецтва, культурної спадщини й національної кухні;
- 2) формування позитивного іміджу країни у світі;
- 3) налагодження двосторонніх зв'язків із країною перебування;
- 4) поширення політичного впливу в країнах перебування;
- 5) сприяння економічному розвитку держави, вихід на нові ринки [7].

Потрібно зазначити, що культурна дипломатія включає систему об'єктів цієї дипломатії, зокрема кінематографію, хореографію, музику, живопис, скульптуру, виставкову діяльність, освітні програми, наукові обміни, відкриття бібліотек, переклад літературних творів, трансляцію культурних програм, міжрелігійний діалог тощо. Крім того, потрібно підкреслити, що до суб'єктів культурної дипломатії належать, як правило,

органи державного управління, господарюючі суб'єкти, які залучаються державою як монополістом у зовнішньополітичній діяльності, неурядові організації тощо. Окремо треба звернути увагу на тому, що цифрова культурна дипломатія, пропаганда культурних досягнень через інтернет-телебачення, соціальні мережі й мобільні телефони надає багато нових можливостей. Проте водночас мережа, її потенціал, особливо в англomовному контенті, використовуються не повною мірою. Також важливо наголосити на використанні культурної дипломатії на державному, суспільному й приватному рівнях [9].

Культурна дипломатія стає дедалі більш важливим інструментом презентації країн на міжнародній арені засобами культури й через міжкультурні зв'язки та взаємодії. Вона є важливим і впливом важелем у формуванні іміджу будь-якої країни. Зокрема, культура нації – це як генетичний код кожного народу, який є унікальним та неповторним, а головне – незабутим.

На сьогодні важливим є питання толерантності й відкритості до інших народів, які спільно проживають на одній території, гендерна рівність, відсутності дискримінації тощо. Конфлікти, що можуть бути наслідком культурного релятивізму, страху чи підозри щодо «іншого», а також дискримінації, расизму чи проявів ненависті, – це виклики, із якими доводиться мати справу органам влади. На допомогу містам Рада Європи та міста-партнери розробили й визнали інтеркультурний підхід до інтеграції й інклюзивності, який дає змогу містам поставити різноманітність на службу розвитку особистості та суспільства.

Програма «Інтеркультурні міста», що реалізується Радою Європи, підтримує місцеві й регіональні органи влади в усьому світі в перегляді їхньої політики крізь інтеркультурну призму та супроводжує їх у розробці комплексних міжкультурних стратегій, щоб допомогти їм позитивно керувати різноманітністю й усвідомити переваги різноманітності.

Політичні лідери та більшість громадян позитивно сприймають різноманітність як ресурс і розуміють, що всі культури змінюються, коли вони стикаються одна з одною на суспільній арені. Вони виступають за плюралістичну ідентичність міста, побудовану навколо спільного бачення й спільних цінностей. Рівність, різноманітність і взаємодія – це три взаємопов'язані цінності, які покладено в основу розвитку та існування інтеркультурного міста [6].

Модель політики інтеркультурної інтеграції впливає з глибокого аналізу міських практик і широкого спектра міжнародних стандартів. Крім того, економічні, управлінські та психологічні дослідження

продемонстрували, що різноманітність надає значні переваги організаціям і містам у плані підвищення рівня інновацій, збільшення продуктивності та здатності розв'язувати проблеми. Існують також докази прямого взаємозв'язку між інтеркультурною політикою й добробутом громадян. Дослідження, опубліковане в січні 2018 р. групою міграційної політики, свідчить, що локальна інтеркультурна політика: 1) відіграє важливу роль у місцевому добробуті; 2) є одним із визначальних факторів позитивного сприйняття людей іншого походження громадськістю; 3) покращує довіру громадян до державних установ і громадських служб та заохочує виборців [2].

Українська мережа інтеркультурних міст (ICC-UA) — це міста з усталеною традицією спільної співпраці у впровадженні інтеркультурного підходу, викладеного в Рекомендації CM/Rec(2015)1 про інтеркультурну інтеграцію. Вони застосовують інтеркультурний підхід у своєму міському середовищі як засіб використання переваг різноманітності. Створений у 2015 р. за результатами Всеукраїнського Мелітопольського форуму, ICC-UA сьогодні включає шість міст, які географічно охоплюють усю територію України, а саме: Луцьк, Мелітополь, Павлоград, Суми, Одеса та Вінницю [8].

Луцьк – багатокультурне європейське місто, мешканці якого плечують і розвивають українську культуру, водночас підтримуючи та сприяючи культурному самовираженню інших народів та резидентів з інших регіонів України, представники яких проживають у Луцьку. Саме тому Програма Ради Європи «Інтеркультурні міста» стала платформою, де влада та громадськість уже протягом багатьох років має змогу вивчати потужний європейський досвід розвитку й удосконалення політики інтеркультурності, розширювати та грамотно управляти культурним розмаїттям, налагоджувати міжкультурні контакти.

Досвід участі міста Луцьк у Програмі «Інтеркультурні міста» розпочався з підписання Угоди про співпрацю між Радою Європи, Міністерством культури й містом Луцьк під час Першого форуму Інтеркультурних міст, що відбувся в місті Луцьку в червні 2012 р.

У серпні 2013 р. в Луцьку відбувся Другий форум інтеркультурних міст «Порт культур», головними темами якого стали розбудова міст та розвиток культури. Форум завершився прийняттям декларації про співпрацю між учасниками мережі інтеркультурних міст.

У 2014–2015 рр. у рамках програми «Інтеркультурні міста» спільно з містами Ботчирка (Швеція) та Павлоград здійснювалася реалізація українсько-шведського проєкту «Подолання стереотипів для побудови довіри та надії».

У 2016 р. розпочався другий етап програми Ради Європи «Інтеркультурні міста» в Україні. Під час зустрічі з координатором української мережі інтеркультурних міст Ксенією Рубікондо-Ховановою в серпні 2016 р. анонсовано, що місто Луцьк подасть заявку на офіційний вступ до програми. І вже в листопаді того ж року місто Луцьк отримало офіційне членство в українській мережі інтеркультурних міст.

Із цього приводу в Луцьку відбулася презентація напрацювань у рамках програми «Інтеркультурні міста» під час III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Образ міста в сучасному українському соціологічному дискурсі». У представленій під час конференції доповіді під назвою «Луцьк інтеркультурний» розкрито суть поняття «інтеркультура», презентовано роботу мережі інтеркультурних міст, зазначено про можливості використання досвіду інтеркультурних зв'язків.

З огляду на те, що Луцьк є колискою культурного розмаїття, у місті постійно відбуваються різні події, що мають на меті обмін досвідом, розвиток культурного розмаїття та налагодження дружніх міжетнічних контактів через культуру. Традиційним інтеркультурним фестивалем є «Палітра культур», що щорічно відбувається в рамках святкування Дня міста Луцька. Фестиваль проводиться з метою підвищення обізнаності про культурну спадщину народів, котрі населяють місто, поглиблення інтеркультурного діалогу й побудови дружніх зв'язків між представниками різних культур громади Луцька. Представники різних етносів (українці, поляки, чехи, євреї, кримські татари, роми, вірмени) презентують лучанам і гостям міста свою автентичну музику, пісенне надбання, танці, майстер-класи, красу національного одягу та розмаїття страв національних кухонь.

Інтеркультурний діалог і налагодження міжнародної співпраці через культуру здійснюється шляхом проведення двосторонніх візитів офіційних делегацій, підписання договорів й участі в спільних засіданнях. Зокрема, за 2016–2018 рр. Луцьк уклав Угоду про партнерство з містом Алба Юлія (Румунія), приймав на своїй землі делегацію представників німецької спілки «Мости дружби в Україну» та партнерів із міста Ліппе (Німеччина); підписав Меморандум про співпрацю зі словацьким містом Світ [3].

Представники Луцької міської ради стали учасниками навчального візиту для муніципальної поліції на тему «Система функціонування громадської поліції в інтеркультурній громаді». Захід проведено в жовтня 2019 р. в місті Фуенлабрада (Іспанія). У рамках візиту делегація з Луцька

взяла участь у конференції «Політика об'єднання: інтеркультурний підхід до безпеки міста», вивчила досвід функціонування місцевої поліції.

У листопада 2019 р. місто взяло участь у Конференції щодо ролі культурної спадщини в посиленні згуртованості громади. Захід відбувся в м. Страсбург (Франція). Під час конференції підбито підсумки реалізації ініціатив, програм і проєктів, започаткованих із нагоди року культурної спадщини в Європі. Представниками пілотних міст Лісабон (Португалія) та Рієка (Хорватія) презентовано зміст, методологію й результати спільного проєкту Ради Європи і Європейської комісії під назвою STEPS. Водночас експерти Ради Європи надали рекомендації щодо можливостей упровадження схожих проєктів й в інших містах інтеркультурної мережі.

У червні 2019 року радник міського голови Ігор Поліщук зустрівся з журналістами Німеччини, Грузії, Вірменії, Білорусі й України в рамках науково-практичної конференції: «Медіадіалог для демократії та миру», яка з 16 по 23 червня відбувалася на Волині. Цей проєкт підтримується Міністерством закордонних справ Німеччини й ставить за мету розбудувати європейську модель співпраці інституцій громадянського суспільства, мас-медіа, молоді та науковців у взаємодії з органами державної влади й місцевого самоврядування.

У 2020 р. відбулася реалізація міжконтинентального проєкту «Впровадження та залучення культурного різноманіття на глобальному рівні», який упроваджувався м. Мелітополь (Україна) та м. Балларат (Австралія). Метою проєкту було покращення навичок інтеркультурної компетентності серед громадськості міста шляхом проведення низки практичних тренінгів й інтерактивних вправ.

У 2021 р. Українською мережею Інтеркультурних міст реалізовано проєкт «Боротьба з чутками», мета якого – аналіз і протидія чуткам/стереотипам шляхом створення позитивних наративів й ефективної комунікаційної стратегії.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Різнманітність стала невід'ємною частиною сучасного суспільства й особливо відчутна в міському середовищі. Хоча люди різного національного, етнічного, мовного та релігійного походження зробили величезний внесок у повоєнне процвітання, нерівність, пов'язана з походженням, культурою чи кольором шкіри, зберігається й неприязнь до плюралізму, ідентичності та загальних цінностей часто політично експлуатується. Сприяння справедливості та згуртованості в культурно різноманітних

суспільствах стає все більшим викликом. Саме тому правильне впровадження інтеркультурної політики в містах є актуальною потребою й вимогою часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Визначення поняття «дипломатія». Роль дипломатії на початку XXI ст. у вирішенні глобальних проблем сучасності. *Kimo*. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/DKS/05.htm>
2. Вудсон, Ж. «Мистецтво змішування». URL: <https://rm.coe.int/-/16809ccd42>
3. Департамент культури Луцької міської ради. URL: <http://culture-lutsk.org.ua/proekty/interkulturni-mista>
4. Клименко, В. Культурна дипломатія: елегантний тандем мистецтва і політики. *Культура і Креативність*. URL: <https://www.culturepartnership.eu/ua/article/cultural-diplomacy> (дата звернення: 09.03.2021).
5. Ожеван, М. А., Кучмій, О. П. (2004). Культурна дипломатія // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ: Знання України, т. 1, с. 380–381.
6. Програма Ради Європи «Інтеркультурні міста». URL: <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/about>
7. Розумна, О. Досвід функціонування європейських інститутів культурної дипломатії: висновки для України. Національний інститут стратегічних досліджень URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1649/>
8. Українська мережа Інтеркультурних міст програми Ради Європи. URL: https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/ukraine?fbclid=IwAR1NjukPovy4j2a-2GiDL-zOoa1UYXu0BDSu_Jy4vp8JMoToNz7xE-y8xGHI
9. Waller, Michael J. (2009). Cultural Diplomacy, Political Influence, and Integrated Strategy, in *Strategic Influence: Public Diplomacy, Counterpropaganda, and Political Warfare*. Washington, DC: Crossbow Press, p. 74–99. ISBN 978-0-9792-2364-8.
10. What is Cultural Diplomacy? What is Soft Power? URL: http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy

REFERENCES

1. Definition of the concept of «diplomacy». The role of diplomacy at the beginning of the 21st century in solving the global problems of our time. *Kimo*.
2. Woodson, J. (2019). *The Art of Mixing*.
3. Department for Culture of the Lutsk City Council. «Intercultural cities» program.
4. Klymenko, V. (2016). Cultural diplomacy: an elegant tandem of art and politics. *Culture and Creativity* (in Ukrainian).
5. Ozhevan, M. A., Kuchmiy, O. P. (2004). Cultural diplomacy // *Ukrainian diplomatic encyclopedia: In 2 volumes, vol. 1, 380–381* (in Ukrainian).
6. Council of Europe program «Intercultural cities». *About Intercultural Cities* (in English).
7. Rozumna, O. (2014). Experience of functioning of European institutions of cultural diplomacy: conclusions for Ukraine. *National Institute of Strategic Studies* (in Ukrainian).

8. Ukrainian network of Intercultural cities of the Council of Europe program. The Ukrainian Intercultural cities network (in English).

9. Waller, Michael J. (2009). Cultural Diplomacy, Political Influence, and Integrated Strategy, in Strategic Influence: Public Diplomacy, Counterpropaganda, and Political Warfare. Washington, DC: Crossbow Press. 74–99. ISBN 978-0-9792-2364-8.

10. What is Cultural Diplomacy? What is Soft Power? Institute for Cultural Diplomacy (in English).

Матеріал надійшов до редакції 05.05.2022 р.

РОЗДІЛ IV. ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

УДК 005.733 (477)

Олександр Євченко,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту,

Державний університет «Житомирська політехніка»,

al_yevchenko@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-4330-2415

DOI

**ЕЛЕМЕНТИ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ
В ПОЛІТИЦІ ГРОМАД**

У публікації проаналізовано сутність терміна «публічна дипломатія» як інструменту для створення позитивного іміджу країни. Здійснено огляд розвитку термінології, складових частин технології публічної дипломатії в працях зарубіжних і вітчизняних дослідників.

Визначено, що на рівні розвитку зв'язків із громадськістю на основі спільної діяльності громадських об'єднань з об'єднаннями інших країн, реалізації іміджевих, культурних, економічних, інформаційних проєктів політика певних територіальних громад може слугувати прикладом реалізації окремих складових частин публічної дипломатії в Україні.

У статті розкрито сутність основних напрямів публічної дипломатії, зокрема культурної, економічної, спортивної, кулінарної, а також наведено приклади можливостей їх використання на рівні громад.

Зазначено, що репутація країни може формуватися й формується не лише закордонними дипломатичними установами, Міністерством закордонних справ України, а й іншими суб'єктами публічної дипломатії, у тому числі й на рівні комунікації територіальних громад із зарубіжними партнерами шляхом участі в міжнародних проєктах, обміну досвідом, комунікації навколо виконання спільних зобов'язань тощо.

На основі прикладів послідовно розкрито тезу про те, що всі напрями публічної дипломатії можуть бути використані в політиці територіальних громад та забезпечувати Україні впізнаваність серед іноземних аудиторій, сприйняття України як самобутньої держави з розвиненими територіями.

Загалом у статті здійснено спробу розглянути й осмислити використання

можливостей публічної дипломатії територіальними громадами, зокрема економічної, культурної, спортивної, кулінарної дипломатії в системі формування зовнішніх зв'язків України.

Ключові слова: публічна дипломатія; культурна дипломатія; спортивна дипломатія; економічна дипломатія; кулінарна дипломатія; імідж держави.

Yevchenko Oleksandr,
Zhytomyr Polytechnic State University,
ORCID ID: 0000-0003-4330-2415

THE ELEMENTS OF PUBLIC DIPLOMACY IN COMMUNITY POLICY

The publication analyzes the essence of the term «public diplomacy» as a tool for creating a positive image of the country. The development of terminology, components of the technology of public diplomacy in the works of foreign and domestic researchers is also reviewed.

It is defined that at the level of development of public relations, on the basis of joint activities of public associations with associations of other countries, implementation of image, cultural, economic, information projects the policy of certain territorial communities can serve as an example of realization of certain components of public diplomacy in Ukraine.

The article reveals the essence of the main directions of public diplomacy, in particular cultural, economic, sports, culinary ones, and also gives examples of opportunities for their use at the community level.

It is observed that the country's reputation can be formed and is formed not only by foreign diplomatic missions, the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, but also by other subjects of public diplomacy, including those at the level of communication of territorial communities with foreign partners through participation in international projects, exchange of experience together with the communication around the implementation of joint commitments, etc.

Based on the examples, the thesis was consistently revealed that all areas of public diplomacy can be used in the policy of territorial communities and provide Ukraine with recognition among foreign audiences, perception of Ukraine as an independent state with developed territories.

In general, the article attempts to consider and comprehend the use of public diplomacy by territorial communities, in particular economic, cultural, sports, culinary diplomacy in the system of formation of external relations of Ukraine.

Key words: public diplomacy; cultural diplomacy; sports diplomacy; economic diplomacy; culinary diplomacy; image of the state.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Формування позитивного іміджу завжди є актуальним завданням і важливою складовою частиною політики будь-якої держави, що прагне до інтеграції з іншими країнами в процесі світового економічного, політичного, культурного й соціального розвитку. Позитивний імідж держави, створений у масовій свідомості, передусім сприяє належному ставленню до неї з боку власної громадськості, а також відповідному позиціюванню серед інших країн, що є необхідним для успішного просування та реалізації національних інтересів. З огляду на означене особливої вагомості набуває комунікативна політика держави, одним із найважливіших завдань якої є створення позитивного образу країни, її зовнішньої та внутрішньої політики, соціальних і культурних цінностей, репрезентації громадян і способу їхнього життя. Виконання цих та багатьох інших завдань, пов'язаних зі зміцненням авторитету, посиленням впливу держави на міжнародній арені, необхідністю зосередження уваги світової спільноти, стає можливим завдяки публічній дипломатії, яка дає змогу якомога доцільніше реалізовувати безпосередні й опосередковані комунікативні впливи задля формування позитивного іміджу держави.

Питанням сутності публічної дипломатії, розвитку її напрямів приділяється достатньо уваги як зарубіжними, так і вітчизняними дослідниками. Однак суб'єктам публічної дипломатії України приділено значно менше уваги. Тому актуальність теми статті визначається передусім необхідністю комплексно дослідити можливості застосування публічної дипломатії територіальними громадами як суб'єктами публічної дипломатії в процесі створення позитивного іміджу держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рівень теоретичного висвітлення зазначеної тематики доволі об'ємний. У цій статті ми спираємося на праці відомих учених і сучасні наукові розвідки. Дослідження сутності поняття «публічна дипломатія», історії появи та розвитку, складових частин технології публічної дипломатії стосуються праці зарубіжних та вітчизняних учених: М. Леонард [1] (політолог, директор Європейської ради з міжнародних відносин, котру він заснував у 2007 р.) вважає, що публічна дипломатія – це реагування на зовнішню інформацію, яка належить до стратегічних цілей, створення новинного порядку денного, побудова довгострокових відносин із зарубіжними країнами з метою визнання цінностей країни, котра здійснює заходи.

До тлумачення терміна «публічна дипломатія» Дж. Най [2] уключив положення про «м'яку владу». До проявів публічної дипломатії Н. Кулл [3] відносить проекти в галузі культури, програми обмінів, інформаційні кампанії та моніторинг зарубіжної громадської думки. Він стверджує, що нині ефективність публічної дипломатії залежить від наявності діалогу між урядом певної країни й зарубіжною громадськістю. Дослідник увів до наукового дискурсу ідею про діалог у публічній дипломатії як один зі способів підвищення її ефективності. На відміну від М. Леонарда, Н. Кулл не диференціює типи публічної дипломатії за принципом кінцевої мети. У всіх суб'єктів публічної дипломатії єдина кінцева мета – вплив на іноземну громадськість. Розглядаючи означений феномен, Н. Кулл, як і М. Леонард, уводить часовий критерій. Наприклад, вплив культурної дипломатії – довгостроковий, дипломатії обмінів – дуже довгостроковий, інформаційної політики – середньостроковий тощо. Американська експертка Р. Захарна [4] дає більш розгорнуте тлумачення публічної дипломатії з позиції політичної комунікації. Вона вперше запропонувала розглядати публічну дипломатію в декількох вимірах, де перший вимір – це публічна дипломатія з побудови відносин, що означає поширення інформації (меседжа) для просування політичних цілей. Досягнення політичних цілей за допомогою публічної дипломатії, на її думку, можливе за умови побудови відносин із цільовою аудиторією на основі встановлення довірчих відносин, а не лише поширення інформації. Відомий фахівець у царині медіадипломатії Е. Гілбоа вніс значний елемент інформаційної складової частини в розвиток концептуального розуміння публічної дипломатії. Він виділяє традиційну публічну дипломатію, медіадипломатію й дипломатію журналістів-посередників. Ідеї Е. Гілбоа були підтримані та розширені такими вченими, як Дж. Ковен й А. Арсено. На їхню думку, публічна дипломатія складається з монологу, діалогу й співпраці.

Узагальнення відомих концепцій та підходів до розгляду публічної дипломатії здійснив О. Висоцький [5], який визначає етапи розвитку досліджуваного феномену. Як тактику формування привабливого іміджу держави на міжнародній арені публічну дипломатію розглядає Н. Качинська [6]. Концептуальні основи публічної дипломатії й стратегічні комунікації в означеній сфері визначає С. Гуцал [7]. Публічну дипломатію в контексті міжнародних інформаційних відносин розглядає Є. Макаренко [8]. На особливостях сучасної публічної дипломатії наголошує О. Опанасюк [9]. Теоретичні й практичні напрацювання у сфері публічної дипломатії узагальнює М. Лебедева [10]. Дослідження особливостей культурної

дипломатії як інструменту зовнішньої політики здійснювали О. Кучмій і Н. Сербіна [11]. Деталізує особливості економічної дипломатії В. Нижник [12], [13]. Роль економічної дипломатії в зовнішньоекономічній діяльності країни визначає В. Барановська [14]. Запозичені моделі, реальні кроки та стратегічні пріоритети в контексті публічної й культурної дипломатії як засобу «м'якої сили» України розглядає М. Процюк [15]. Роль спортивної дипломатії в міжнародних відносинах вивчають Н. Литвиненко та В. Щоткіна [16]. Увагу цифровій дипломатії як інструменту комунікації приділяють В. Степанов і К. Бричук [17].

Мета дослідження полягає в проведенні аналізу можливості використання елементів публічної дипломатії територіальними громадами для створення позитивного іміджу України на міжнародному полі.

Методика дослідження. У процесі підготовки статті застосовано такі загальнонаукові методи, як аналіз, синтез та узагальнення (під час розгляду поняття «публічна дипломатія» і її основних напрямів), а також емпіричні методи – спостереження й опис результатів дослідження (під час наведення прикладів застосування елементів публічної дипломатії в політиці територіальних громад).

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Публічна дипломатія – для нашої держави відносно нове явище, інституалізація якого розпочиналась у 2015 р., хоча вона використовувалась і раніше на рівні окремих недержавних ініціатив. Загалом публічна дипломатія – це інструмент зовнішньої політики для створення позитивного іміджу країни, вплив на громадську думку зарубіжних країн, зміни ставлення до країни з метою досягнення цілей міжнародної політики. Нині про публічну дипломатію в Україні більше говорять на рівні політичних інституцій, зокрема Міністерства закордонних справ України, коли йдеться про Стратегію публічної дипломатії МЗС.

Публічна дипломатія спрямована на широку аудиторію інших країн для встановлення з нею діалогу – двосторонньої комунікації. Такі дії називають «м'якою силою», концепцію котрої обґрунтував американський політолог, колишній декан Гарвардського інституту державного управління імені Дж. Ф. Кеннеді, розробник теорій неолібералізму в міжнародних відносинах Дж. Най. Науковець указує, що «публічна дипломатія – це засіб просування «м'якої влади» держави, яка, зі свого боку, має три джерела: 1) цінності внутрішньої політики й соціального порядку; 2) культура країни; 3) зовнішня політика. Тому

публічна дипломатія займається просуванням цих трьох джерел «м'якої влади» держави за допомогою трьох методів. Перший метод – це щоденна комунікація із зарубіжною аудиторією для пояснення зовнішньої політики держави. Другий – здійснення кампаній, спрямованих на просування бренду держави. Третій – проекти, спрямовані на побудову рівних відносин між країнами» [5, с. 6].

Публічна дипломатія прагне не змушувати, а переконувати, показувати, запитувати й пропонувати відповіді. Різні країни можуть обирати різні моделі публічної дипломатії, що залежить від численних факторів. Публічна дипломатія країн демократичного спрямування відрізняється від дипломатії недемократичних держав, економічно успішних країн – від держав із малорозвинутою економікою, великих і малих країн за територією й населенням. Факторів, котрі впливають на інструменти публічної дипломатії конкретної держави, є багато, тому під час вибору стратегії потрібно зважати на них.

Зазначимо, що репутація країни може також формуватися й формується на рівні комунікації територіальних громад із зарубіжними партнерами шляхом участі в міжнародних проєктах, обміну досвідом, комунікації навколо виконання спільних зобов'язань на рівні громад, наприклад тих, які підписали Європейську хартію рівності жінок і чоловіків. Нині Хартію підписало 1847 місцевих громад, в Україні – 36.

Політика окремих територіальних громад може слугувати прикладом реалізації певних складових частин публічної дипломатії в Україні, зокрема:

- розвиток зв'язків із громадськістю, громадськими об'єднаннями інших країн;
- реалізація іміджевих, культурних, економічних, інформаційних проєктів спільно з громадами в інших країнах.

Потрібно зазначити, що можливість використовувати елементи публічної дипломатії значно посилилася після 2020 р. з початком пандемії COVID-19, оскільки і держави, і громади почали активно використовувати цифрові технології для комунікації. Загалом цифрова (електронна) дипломатія полягає у використанні можливостей мережі «Інтернет» та інформаційно-комунікаційних технологій для виконання дипломатичних завдань. У межах цифрової дипломатії використовуються різноманітні канали комунікації, серед яких – соціальні мережі, блоги й інші медіаплатформи глобальної мережі, «в електронній дипломатії беруть участь державні відомства, передусім зовнішньополітичне, урядові органи, а також неурядові організації, чия діяльність пов'язана з реалізацією зовнішньополітичного порядку денного» [18].

Інтернет-дипломатія, або «цифрова дипломатія», значно розширила можливості публічної дипломатії на локальному рівні, адже не обмежена фізичними контактами.

У публічній дипломатії вирізняють кілька напрямів – культурну, економічну, науково-освітню, спортивну, кулінарну та ін. Охарактеризуємо кожен напрям, а також наведемо приклади можливостей їх використання на рівні громад.

Культурну дипломатію визначають як «вид публічної дипломатії й інструмент «м'якої сили»... обмін ідеями, інформацією, творами мистецтва та іншими компонентами культури між державами та народами з метою зміцнення взаєморозуміння» [19].

Термін «культурна дипломатія» з'явився у ХХ ст., однак серед науковців і нині немає єдиної думки щодо дефініції «культурна дипломатія», хоча всі розглядають її як інструмент покращення взаєморозуміння між державами. Найвідомішим є визначення М. Каммінгса, американського політолога, який наголошував, що культурна дипломатія – це «обмін ідеями, інформацією, цінностями, переконаннями й іншими аспектами культури з метою зміцнення взаєморозуміння» [19]. Культурну дипломатію визначають також як процес комунікації з іноземною аудиторією для презентації країни, її цінностей, створення іміджу держави засобами культури.

Тому за допомогою культурної дипломатії на рівні закордонних контактів громад можна показувати відкритість нашого суспільства, його демократичні цінності, формувати позитивний економічний клімат для іноземних інвестицій для певних територій, розвивати туристичну індустрію, формувати бренди територій та сприяти формуванню державного бренду загалом. Отже, через міжнародні зв'язки громад можливо позиціонувати політику держави, долати упередженість у ставленні до країни, зміцнюючи її міжнародний авторитет та зменшуючи вплив ідеологічних нашарувань.

Найчастіше для налагодження міжнародної культурної комунікації громади звертаються до таких форм, як:

- виставки, котрі демонструють об'єкти культури;
- освітні програми;
- обмін науковими, освітніми та іншими досягненнями;
- культурні фестивалі;
- спільні культурні програми;
- туристичні маршрути тощо.

Наведу кілька прикладів із використання елементів публічної дипломатії в комунікативній політиці Житомирської міської тери-

торіальної громади, яка формує й просуває не лише імідж громади серед української та зарубіжної аудиторій, а й сприяє представленню України на міжнародній арені. Наступні приклади щодо використання елементів публічної дипломатії також будуть наведені переважно на основі досвіду Житомирської міської територіальної громади щодо представлення України серед зарубіжної економічної, культурної, спортивної спільноти й громадськості загалом.

У межах напряму культурної дипломатії можна назвати місцеві фестивалі, які стають упізнаваними та популярними навіть за кордоном, презентуючи самобутність і конкретної території, і держави в цілому, наприклад Фестиваль польської колядки, Міжнародна хореографічна асамблея імені Наталії Скорульської (м. Житомир).

Цікавим прикладом у межах культурної дипломатії є міжнародний культурно-соціальний проєкт «Таємниці України для тебе», започаткований Благодійним фондом «Чисті серцем» (Україна) та Центром української культури в м. Таллінн (Естонія), сутність якого – у залученні громад до створення єдиної бази даних нематеріальної спадщини України: створення єдиної бази видів народних ремесел (особливості, історія походження, покрокова інструкція виготовлення), зібрання рецептів автентичної української кухні (історія походження страв і рецепти їх приготування), популяризація історичних, природних та культурних об'єктів різних регіонів України (легенди, історія створення сіл/міст, цікаві розповіді про історичні й культурні пам'ятки). Зібрана інформація буде впорядкована в унікальних книгах, подарованих Національній бібліотеці України ім. Вернадського, Національній бібліотеці Ватикану, Королівській бібліотеці Великої Британії, бібліотеці Конгресу США. Зі зразків ремісничих витворів, моделей одягу, картин буде зібрана інтерактивна виставкова експозиція з подальшою презентацією в різних дипломатичних установах за кордоном. За результатами проєкту організатори також створять міжнародну онлайн-платформу для українських митців, де розмістять їхні роботи, коротку інформацію про вид ремесла та його особливості, контакти майстрів.

У межах проєкту також буде створено історико-культурні й гастрономічні маршрути регіонами України під назвою: «Зустрінемо, розкажемо, навчимо, пригостимо». Так формуватиметься туристична привабливість локальних територій (окремих громад), а не лише столиці (м. Києва) і давно знаних культурних туристичних центрів України. Представлений проєкт є зразком культурної публічної дипломатії, коли локальні території представляють загальну ідентичність держави для зарубіжної спільноти.

Оскільки мета культурної дипломатії – вплив на рівень і характер контактів із зарубіжними країнами, – вона може відігравати важливу роль у досягненні цілей зовнішньої політики держави й навіть національної безпеки, хоча часто означені можливості використовуються не повною мірою. З огляду на мету, значні можливості культурна дипломатія має на локальному рівні, тобто на рівні громад, які можуть вільно комунікувати в культурному річищі із зарубіжними муніципалітетами й іншими структурами місцевого рівня.

Економічна дипломатія – «найважливіший важіль зміцнення міжнародної конкурентоспроможності країни, отримання конкурентних переваг на світовому ринку» [14, с. 25]. Вона спрямована на захист економічних інтересів країни, сприяння розвитку торговельно-економічних зв'язків, залучення іноземних інвестицій, що передбачає забезпечення сталого розвитку економіки, її соціальну спрямованість, а також взаємовигідне співробітництво між державами. Економічна дипломатія покликана реалізовувати актуальні для України вектори структурних перетворень економіки, актуалізуючи дипломатичні важелі для більш ефективної діяльності держави на зовнішніх ринках.

Прикладом економічної дипломатії на рівні територіальної громади може бути участь Житомирської міської територіальної громади в Європейській енергетичній відзнаці. Разом із європейськими партнерами місто Житомир працює над удосконаленням системи управління місцевою енергетичною політикою з 2015 р. в рамках проєкту «Енергоефективність у м. Житомирі». У 2018 р. місто пройшло зовнішній аудит та отримало Європейську енергетичну відзнаку. У межах відзнаки відбувалася низка офлайн- й онлайн-комунікативних заходів з українськими та зарубіжними громадами, а також обмін досвідом і налагодження партнерства.

На спортивну дипломатію покладається реалізація завдань зовнішньої політики держави на основі організації, проведення й участі в міжнародних спортивних заходах команд, спортсменів, тренерів, а також популяризації їхніх досягнень. Суб'єктами спортивної дипломатії є держави, державні структури у сфері спорту, міжнародні та національні спортивні об'єднання, спортсмени, тренери, фахівці в галузі спорту, засоби масової комунікації, рух уболівальників, бізнес-структури тощо. Різноманітними є форми спортивної дипломатії: Олімпійські ігри, чемпіонати світу і Європи, міжнародні, континентальні, а також регіональні першості, кубкові й товариські зустрічі тощо.

Вивчення явища спортивної дипломатії дає підстави стверджувати, що спорт дійсно відіграє значну роль у міжнародних відносинах. Спор-

тивні події є платформою для комунікації між політиками й звичайними людьми, які мають можливість позбутися стереотипів і сформуванати адекватну думку про ту чи іншу країну. Цей метод творення бренду держави ефективний, адже комунікація відбувається безпосередньо, без участі ЗМІ чи інших каналів зв'язку. Як зазначають Н. Литвиненко та В. Щоткіна, «успішні проекти спортивних організацій гуманітарної, соціальної, культурницької та екологічної спрямованості відомі на весь світ і просувають ідею, що спорт є дієвим механізмом розв'язання різноманітних міжнародних проблем... Тож феномен спортивної дипломатії як явища, що поєднує два способи взаємодії різних акторів із різних країн, має надалі розвиватися теоретично й утілюватися на практиці» [16].

Отже, спорт є дієвим інструментом здійснення політичних, економічних, культурологічних та гуманітарних цілей.

Щодо можливостей спортивної дипломатії на рівні громад можна вказати на місцеві унікальні спортивні заходи за участю зарубіжних команд й окремих учасників та учасниць або ж участь українських місцевих команд в аналогічних заходах за кордоном. Так, третій рік поспіль футбольний турнір пам'яті Дмитра Рудя проходить у Житомирі. У турнірі беруть участь юнацькі футбольні команди U-12 з України, Грузії, Польщі. У 2023 р. Житомир планує прийняти етап чемпіонату Європи з плавання на відкритій воді. Це результат багаторічного досвіду проведення місцевого, а згодом – усеукраїнського турніру «ТЕТЕРІВ OPEN». Ще одним прикладом є щорічний Космічний напівмарафон, у якому беруть участь й іноземці, котрі приїждять до Житомира на навчання з метою туризму тощо, а згодом така участь стає для них традиційною.

Кулінарну дипломатію визначають як частину публічної дипломатії, яка все активніше стає ефективним інструментом, котрий допомагає встановлювати міжнародні зв'язки, налагоджувати діалог і шукати спільні цінності для людей із різних частин світу. Українська національна кухня вже давно завоювала прихильників у всьому світі, чим завдячуємо українській діаспорі, дипломатам, пересічним громадянам, котрі популяризують національні страви та українську кухню загалом.

Кулінарна дипломатія в означеному контексті виступає «інструментом міжкультурного взаєморозуміння між народами, покращення взаємодії й співпраці в міжнародних відносинах. З'ясовано, що кулінарна дипломатія використовується в роз'яснювальних і пропагандистських цілях задля підвищення позитивного іміджу держави» [20].

Наприклад, Міжнародний фестиваль дерунів у м. Коростені (Житомирська область) завжди збирає тисячі гостей з України і зарубіж-

жя. Фестиваль започатковано у 2008 р., у 2015 р. його відвідало понад 30 тисяч людей, а у 2019 р. – уже близько 60 тис. гостей (для порівняння: населення міста Коростеня – близько 65 тис. осіб). Гості були з усіх куточків України, Великобританії, Норвегії, Білорусії, Японії, Польщі, Іспанії, Швейцарії, Америки.

На думку Л. Матлай, «кулінарна дипломатія в епоху глобалізації входить у сферу державно-суспільної комунікації та прагне збільшити дво- й багатосторонні зв'язки між державами шляхом привабливості місцевих продуктів харчування та кулінарного мистецтва, сприяє підвищенню обізнаності й розуміння національної кулінарної культури якомога більшою кількістю людей у світі» [20].

Так, засобами кулінарної дипломатії популяризуються культура та самобутність України, створюється позитивний імідж країни серед іноземних громадян, налагоджуються міжнародні культурні зв'язки, які сприяють економічним й іншим напрямам співпраці.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Усі напрями публічної дипломатії можуть бути використані в політиці територіальних громад та забезпечувати Україні впізнаваність серед іноземних аудиторій, сприйняття України як самобутньої держави з розвиненими територіями.

Потрібно зазначити, що процес формування позитивного іміджу України у світі потребує тісної координації між державними й недержавними органами, громадськими секторами, культурними, творчими, спортивними індустріями, представниками бізнесу. У цьому переліку належне місце повинна посісти й діяльність територіальних громад у частині зовнішніх зв'язків із зарубіжними країнами, вони теж мають стати одним із суб'єктів публічної дипломатії України. Означений аспект треба враховувати під час формування загальної комплексної національної стратегії публічної дипломатії. Подальші дослідження можуть спрямовуватися як на вивчення можливостей внеску різних суб'єктів публічної дипломатії в процес творення іміджу України на зарубіжній арені, так і формування загальнонаціональної стратегії публічної дипломатії за участю означених суб'єктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Leonard, M., Stead, C., & Smewing, C. (2002). *Public Diplomacy*. London: The Foreign Policy Centre. Retrieved from https://www.files.ethz.ch/isn/20958/Public_Diplomacy.pdf.

2. Най, Дж. (2006). Гибкая власть. Москва: Тренды.
3. Cull, N. (2019). Public Diplomacy: Foundations for Global Engagement in the Digital Age. Cambridge: Polity Press. Retrieved from <http://link.library.eui.eu/portal/Public-diplomacy--foundations-for-global/egRpJru7U74/>.
4. Zaharna, R. S. (2010). Battles to Bridges: US Strategic Communication and Public Diplomacy after 9 11. Palgrave Macmillan. Retrieved from https://uscpublicdiplomacy.org/pdin_monitor_article/battles-bridges%C2%A0-us-strategic-communication-and-public-diplomacy-after-911.
5. Висоцький, О. Ю. (2020). Публічна дипломатія. Дніпро: СПД «Охотнік». Відновлено з <http://stratcom.nuou.org.ua/wp-content/uploads/2020/07/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87.%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1-1-%D0%9F%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F.pdf>.
6. Качинська, Н. О. (2011). Публічна дипломатія як тактика формування привабливого іміджу держави на міжнародній арені. *Вісник Маріупольського державного університету*, 2, 89–95. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_ip_2011_2_14.
7. Гуцал, С. А. Публічна дипломатія та стратегічні комунікації: визначення концептуальних основ. Відновлено з http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2769/2473.
8. Макаренко, Є. А. (2002). Міжнародні інформаційні відносини. Київ: Наша культура і наука. Відновлено з <https://studfile.net/preview/6343738/>.
9. Опанасюк, О. І. (2017). Особливості сучасної публічної дипломатії. *Гілея: науковий вісник*, 117, 238–243. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2017_117_63.
10. Лебедева, М. (2017). Публичная дипломатия: теория и практика. Москва: Аспект Пресс. Відновлено з <https://mgimo.ru/upload/iblock/c2e/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%9F%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D0%B4%D0%B8%D0%BF%0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%8F.pdf>.
11. Сербіна, Н. Ф., & Кучмій, О. П. (2011). Культурна дипломатія як інструмент зовнішньої політики сучасної європейської держави. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 100 (1), 122–131. Відновлено з <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/1667/1578>.
12. Нижник, В. (2004). Економічна дипломатія. Хмельницький: ХДУ.
13. Нижник, В. (2007). Економічна дипломатія та економічна безпека України. Хмельницький: ХНУ.
14. Барановська, В. М. (2012). Роль економічної дипломатії у зовнішньоекономічній діяльності країни. *Економіка та держава*, 2, 24–26. Відновлено з http://www.economy.in.ua/pdf/2_2012/7.pdf.
15. Процюк, М. В. (2016). Публічна і культурна дипломатія як засіб «м'якої сили» України: запозичені моделі, реальні кроки та стратегічні пріоритети. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*, 23 (2), 21–28. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2016_23%282%29_5.

16. Литвиненко, Н. П., Щоткіна, В. І. (2017). Роль спортивної дипломатії у міжнародних відносинах. Відновлено з http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3089/2773.

17. Степанов, В. Ю., Бричук, К. Г. (2020). Цифрова дипломатія як інструмент масової комунікації в публічному управлінні. *Вісник НАДУ*, 3, с. 5–10. Відновлено з <http://visnyk-nadu.academy.gov.ua/article/view/216693>.

18. Цифрова дипломатія. *Вікіпедія*. Відновлено з https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F.

19. Культурна дипломатія. *Вікіпедія*. Відновлено з https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F.

20. Матлай, Л. (2015). Кулінарна дипломатія як різновид публічної дипломатії: нові підходи та концепції. Відновлено з <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4461/matlay.pdf>.

21. Руднева, В. (2013). Публічна дипломатія: теоретичні основи застосування нової інформаційно-комунікаційної технології в державному управлінні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, 11, 147–153. Відновлено з <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2012-1-18.pdf>.

22. Міністерство закордонних справ України (2021). *Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки*. Відновлено з <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>

REFERENCES

1. Leonard, M., Stead, C., & Smewing, C. (2002). *Public Diplomacy*. London: The Foreign Policy Centre. Retrieved from https://www.files.ethz.ch/isn/20958/Public_Diplomacy.pdf.

2. Nai, Dzh. (2006). *Hybkaia vlast*. Moskva: Trendi (in Russian).

3. Cull, N. (2019). *Public Diplomacy: Foundations for Global Engagement in the Digital Age*. Cambridge: Polity Press. Retrieved from <http://link.library.eui.eu/portal/Public-diplomacy--foundations-for-global/egRpJru7U74/>.

4. Zaharna, R. S. (2010). *Battles to Bridges: US Strategic Communication and Public Diplomacy after 9 11*. Palgrave Macmillan. Retrieved from https://usepublicdiplomacy.org/pdin_monitor_article/battles-bridges%C2%A0-us-strategic-communication-and-public-diplomacy-after-911.

5. Vysotskyi, O. Iu. (2020). *Publichna dyplomatia*. Dnipro: SPD «Okhotnik». Vidnovleno z <http://stratcom.nuou.org.ua/wp-content/uploads/2020/07/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87.%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1-1-%D0%9F%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F.pdf>. (in Ukrainian).

6. Kachynska, N. O. (2011). Publichna dyplomatiia yak taktyka formuvannia pryvablyvoho imidzhu derzhavy na mizhnarodnii areni. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu*, 2, 89–95. Vidnovleno z http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmd_u_ip_2011_2_14 (in Ukrainian).

7. Hutsal, S. A. Publichna dyplomatiia ta stratehichni komunikatsii: vyznachennia kontseptualnykh osnov. Vidnovleno z http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2769/2473 (in Ukrainian).

8. Makarenko, Ye. A. (2002). Mizhnarodni informatsiini vidnosyny. Kyiv: Nasha kultura i nauka. Vidnovleno z <https://studfile.net/preview/6343738/> (in Ukrainian).

9. Opanasiuk, O. I. (2017). Osoblyvosti suchasnoi publichnoi dyplomatii. *Hileia: naukovyi visnyk*, 117, 238–243. Vidnovleno z http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2017_117_63 (in Ukrainian).

10. Lebedeva, M. (2017). Publichnaia dyplomatiia: teoriia y praktyka. Moskva: Aspekt Press. Vidnovleno z <https://mgimo.ru/upload/iblock/c2e/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%9F%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%8F.pdf> (in Ukrainian).

11. Serbina, N. F., & Kuchmii, O. P. (2011). Kulturna dyplomatiia yak instrument zovnishnoi polityky suchasnoi yevropeiskoi derzhavy. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, 100 (1), 122–131. Vidnovleno z <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view-File/1667/1578> (in Ukrainian).

12. Nyzhnyk, V. (2004). Ekonomichna dyplomatiia. Khmelnytskyi: KhDU (in Ukrainian).

13. Nyzhnyk, V. (2007). Ekonomichna dyplomatiia ta ekonomichna bezpeka Ukrainy. Khmelnytskyi: KhNU (in Ukrainian).

14. Baranovska, V. M. (2012). Rol ekonomichnoi dyplomatii u zovnishnoekonomichnii diialnosti krainy. *Ekonomika ta derzhava*, 2, 24–26. Vidnovleno z http://www.economy.in.ua/pdf/2_2012/7.pdf (in Ukrainian).

15. Protsiuk, M. V. (2016). Publichna i kulturna dyplomatiia yak zasib «miakoi syly» Ukrainy: zapozycheni modeli, realni kroky ta stratehichni priorytety. *Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy*, 23 (2), 21–28. Vidnovleno z http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2016_23%282%29_5 (in Ukrainian).

16. Lytvynenko, N. P., Shchotkina, V. I. (2017). Rol sportyvnoi dyplomatii u mizhnarodnykh vidnosynakh. Vidnovleno z http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3089/2773 (in Ukrainian).

17. Stepanov, V. Yu., Brychuk, K. H. (2020). Tsyfrova dyplomatiia yak instrument masovoi komunikatsii v publichnomu upravlinni. *Visnyk NADU*, 3, p. 5–10. Vidnovleno z <http://visnyk-nadu.academy.gov.ua/article/view/216693> (in Ukrainian).

18. Tsyfrova dyplomatiia. Vikipediia. Vidnovleno z https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F (in Ukrainian).

19. Kulturna dyplomatiia. Vikipediia. Vidnovleno z https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F (in Ukrainian).

20. Matlai, L. (2015). Kulinarna dyplomatiia yak riznovyd publichnoi dyplomatii: novi pidkhody ta kontseptsii. Vidnovleno z <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-pa->

per/2017/jun/4461/matlay.pdf (in Ukrainian).

21. Rudnieva, V. (2013). Publichna dyplomatiia: teoretychni osnovy zastosuvannia novoi informatsiino-komunikatsiinoi tekhnolohii v derzhavnomu upravlinni. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*, 11, 147–153. Vidnovleno z <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2012-1-18.pdf> (in Ukrainian).

22. Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy. (2021). Stratehiia publichnoi dyplomatii Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy na 2021–2025 roky. Vidnovleno z <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf> (in Ukrainian).

Матеріал надійшов до редакції 15.04.2022 р.

УДК 378.4.09(477.82)ВНУ:001.89

Наталія Коцан,

доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
kotsan.natalia@vnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-8157-5070

Роман Коцан,

доктор політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
kotsan.roman@vnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-6661-3729
DOI

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ ПОЛЬЩІ ВОЛИНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У статті розглянуто питання створення у Волинському національному університеті імені Лесі Українки (ВНУ імені Лесі Українки) лабораторій, центрів, інститутів. Розкрито історію започаткування діяльності Інституту Польщі ВНУ імені Лесі Українки. Виокремлено пріоритетні завдання його діяльності, серед яких – заснування

бібліотечних фондів, участь у міжнародних проєктах і дослідженнях, проведення конференцій, міжнародних симпозіумів, організація та проведення навчальних і виробничих практик, курсів підвищення кваліфікації, налагодження контактів і розширення співпраці поміж закладами вищої освіти Польщі й України, сприяння поширенню польської культури в Україні та української – у Республіці Польща (проведення фестивалів, конкурсів, виставок, перегляд фільмів, організація концертів, презентація нових видань) тощо. Виокремлено такі напрями діяльності Інституту Польщі ВНУ імені Лесі Українки: інформаційно-промоційний; освітній; науково-дослідний; перекладацький; волонтерський. У статті детально проаналізовано результати, отримані в ході реалізації проєктів й ініціатив кожного напрямку. Наголошено, що ефективність діяльності Інституту Польщі залежить від рівня організації роботи, а напрями функціонування та отримані в них результати сприяють покращенню українсько-польської співпраці на міжвузівському, міжрегіональному, міжнаціональному рівнях в усіх сферах суспільного життя. У статті зазначено, що діяльність Інституту Польщі за останні роки значно пожвавилася завдяки відкриттю нових польсько-українських ініціатив, котрі надходять як із польського, так і з українського боку. Зазначено, що для підвищення ефективності роботи Інституту Польщі його координатори щорічно складають перспективний план роботи, один із варіантів якого представлено в статті. Акцентовано на тому, що результати діяльності Інституту Польщі ВНУ імені Лесі Українки відзначені на національному та міжнародному рівнях. Наголошено, що Інститут Польщі ВНУ імені Лесі Українки діє в тісній співпраці та за фінансової підтримки Генерального Консульства Республіки Польща у м. Луцьку, а також у тісному контакті з Товариствами польської культури імені Тадеуша Костюшка і Єви Фелінської, організацією «Спільнота польська» й Федерацією польських організацій в Україні.

Ключові слова: Інститут Польщі, ВНУ імені Лесі Українки, Україна, Польща, напрями діяльності.

Nataliia Kotsan,

Lesya Ukrainka Volyn National University,

ORCID ID: 0000-0002-8157-5070

Roman Kotsan,

Lesya Ukrainka Volyn National University,

ORCID ID: 0000-0002-6661-3729

DIRECTIONS OF ACTIVITY OF THE INSTITUTE OF POLAND OF LESYA UKRAINKA VOLYN NATIONAL UNIVERSITY

The article raises the issue of the establishment of laboratories, centers and institutes at Lesya Ukrainka Volyn National University. The history of the beginning of the activity of the Institute of Poland of Lesya Ukrainka Volyn National University is shown. The priority tasks of its activity are highlighted, including: establishment of library funds; participation in international projects and researches; holding of conferences, international symposiums, organization; carrying out of training and industrial practices, advanced training courses; establishing contacts and expanding cooperation between higher education institutions of Poland and Ukraine; promoting the spread of Polish culture in Ukraine and Ukrainian culture in the Republic of Poland (holding festivals, competitions, exhibitions, watching movies, organizing concerts, presenting new publications), etc. The following areas of activity of the Institute of Poland of Lesya Ukrainka Volyn National University are singled out: information and promotional; educational; research; translation; volunteer. The article in details analyzes the results obtained during the implementation of projects and initiatives in each area. It was emphasized that the effectiveness of the Polish Institute depends on the level of organization of work, and the directions of operation, moreover the results obtained in them contribute to improving Ukrainian-Polish cooperation at interuniversity, interregional, international levels in all spheres of public life. The article notes that the activities of the Polish Institute have significantly increased in recent years due to the opening of new Polish-Ukrainian initiatives coming from both the Polish and Ukrainian sides.

It was noted that in order to increase the efficiency of the Institute of Poland, its coordinators annually draw up a long-term work plan, one of the options of which is presented in the article. It is emphasized that the results of the Institute of Poland of Lesya Ukrainka Volyn National University are marked at the national and international levels. It was emphasized that Institute of Poland of Lesya Ukrainka Volyn National University works in close cooperation and financial support of the Consulate General of the Republic of Poland in Lutsk, as well as in close contact with the Tadeusz

Kosciuszko and Eva Felinska Polish Cultural Societies, the Polish Community and the Federation of Polish Organizations in Ukraine.

Key words: Institute of Poland, Lesya Ukrainka Volyn National University, Ukraine, Poland, directions of activity.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Упродовж останніх років міждержавному співробітництву України загалом, а українсько-польському зокрема, приділено велику увагу з боку держави, органів влади, високопосадовців, громадських діячів, науковців. Сприяти міждержавній співпраці України та Польщі можуть певні організації й інституції, приклад яких – Інститут Польщі Волинського національного університету імені Лесі Українки. Ефективність його діяльності залежить від рівня організації роботи, а напрями діяльності й отримані в них результати сприяють покращенню українсько-польської співпраці на міжвузівському, міжрегіональному, міжнаціональному рівнях в усіх сферах суспільного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив майже повну відсутність наукових публікацій у царині функціонування Інституту Польщі. Інформативну сторінку ця інституція має на сайті ВНУ імені Лесі Українки, а також у фейсбуці, де висвітлюються новини, заходи, проведені координаторами, відгуки студентів, викладачів, задіяних у певних проєктах і подіях [6]. Окремі наукові публікації представлено в доробку Н. Коцан, де увагу приділено місцю Інституту Польщі в трансфері наукових розробок, у проєктуванні туристичних та екскурсійних маршрутів [2]. Особливості діяльності Інституту Польщі на тлі розвитку українсько-польських відносин представлені в публікації координаторів Інституту Польщі Світлани Сухаревої й Наталії Цьолик [9]. З огляду на це, існує потреба дослідження напрямів та ефективності діяльності Інституту Польщі ВНУ імені Лесі Українки.

Мета статті – вивчення цілей створення Інституту Польщі ВНУ імені Лесі Українки й узагальнення результатів його функціонування. Для досягнення мети поставлено такі завдання: виокремити пріоритетні завдання та напрями діяльності Інституту Польщі ВНУ імені Лесі Українки, узагальнити результати його функціонування й показати значення для зміцнення та поглиблення українсько-польських відносин.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інститут Польщі – це консультаційно-інформаційний, науково-дослідний, освітньо-культурний осередок, покликаний сприяти українсько-

польському співробітництву на міжвузівському, міжрегіональному, міжнаціональному й міждержавному рівнях у всіх сферах суспільного життя. Заснований він у 2008 р. на факультеті міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки за ініціати-ви Надзвичайного і Повноважного посла України в Республіці Польща О. Моцика, голови Інституту Центрально-Східної Європи в Любліні (РП) професора Є. Ключовського й ректорату Волинського національного університету імені Лесі Українки в Луцьку.

Серед пріоритетних завдань Інституту Польщі:

- створення інформаційного сайту про українсько-польські відносини;
- заснування бібліотечних фондів українсько-польської тематики;
- проведення міжнародних круглих столів, семінарів, конференцій, видання наукових збірників у межах досліджуваної тематики;
- організація та проведення мовознавчо-країнознавчих практик для учнів, студентів, викладачів;
- участь у міжнародних проєктах і дослідженнях, співпраця в цій ділянці роботи з подібними організаціями Польщі та України;
- сприяння поширенню польської культури в Україні й української культури в Республіці Польща (проведення фестивалів, конкурсів, виставок, перегляд фільмів, організація концертів, презентації нових видань тощо);
- налагодження контактів і подальшої тісної співпраці поміж закладами вищої освіти Польщі та України;
- проведення відкритих лекцій і викладання окремих дисциплін видатними громадськими діячами, професорами, фахівцями-практиками з Польщі й України;
- створення нових ініціатив у поглибленні українсько-польських відносин.

За посередництва Інституту Польщі підписано не одну міжнародну угоду поміж волинським навчальним закладом і польськими освітніми інституціями; створено ґрунтовну наукову й інформаційну бази українсько-польського прикордоння, проведено наукові конференції, міжнародні симпозиуми, результативні практики, олімпіади, організовано курси підвищення кваліфікації для викладачів закладів вищої та середньої освіти, зреалізовано низку проєктів перекладацького, екскурсійного, волонтерського, промоційного характеру.

Діяльність Інституту Польщі за декілька останніх років значно пожвавилася завдяки відкриттю нових польсько-українських ініціатив, що надходять як з польського, так і з українського боку. Для підвищення ефективності роботи Інституту Польщі його координатори щорічно

складають план його функціонування. Нижче наводимо один із таких річних планів, де передбачено конкретні заходи, до яких долучатимуться студенти, школярі, представники Генерального консульства Республіки Польща в Луцьку, громадські діячі, науковці, а загалом – усі охочі (табл. 1).

Таблиця 1

План роботи Інституту Польщі на 2021/2022 навчальний рік*

№	Захід	Термін виконання
1	2	3
1	Національне читання з Президентом Польщі «Моральність пані Дульської» Г. Запольської	Вересень
2	Проведення відкритої зустрічі «Габріеля Запольська й Волинь»	Вересень
3	Співорганізація XV декламаторського конкурсу читців польської поезії та прози для мешканців України	Вересень
4	Організація Олімпіади знань про Польщу «Луцькі діалоги з польською культурою–2021»	Жовтень
5	Видання збірника наукових публікацій «Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи», № 11	До кінця 2021 року
6	Організація та проведення спільно з Консульством РП у Луцьку регіонального туру Загальнопольської олімпіади з польської мови й літератури для учнів випускних класів (Волинський консульський округ)	Лютий
7	Проведення дня польської мови в рамках тижня іноземних мов на факультеті міжнародних відносин ВНУ імені Лесі Українки	Березень
8	Організація Міжнародного наукового симпозіуму «Україна–Польща: минуле, сьогодення, перспективи» в рамках Фестивалю науки ВНУ імені Лесі Українки	Травень

Закінчення Таблиці 1

1	2	3
9	Забезпечення бази для проведення виробничої (переддипломної) практики для студентів факультету міжнародних відносин ОПП «Міжнародні відносини»	Протягом року
10	Проведення мовно-країнознавчої практики для студентів	Протягом року
11	Ведення електронного наукового блогу «Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи»	Протягом року
12	Співучасть у заходах, організованих Консульством РП у Луцьку, Товариствами польської культури ім. Тадеуша Костюшка та Єви Фелінської, організацією «Спільнота польська» й Федерацією польських організацій в Україні	Протягом року
13	Організація наукових досліджень з українсько-польської проблематики студентами ФМВ у рамках написання курсових і магістерських робіт	Протягом року
14	Налагодження читання лекцій провідними науковцями Республіки Польща (А. Вавринюк, В. Балюк та ін.)	Протягом року
15	Підготовка кращих наукових робіт студентів з українсько-польської проблематики на конкурс, оголошений МОН освіти і науки України, ВНУ імені Лесі Українки тощо.	Протягом року

*Джерело: *Складено Н. Коцан, С. Сухаревою, Н. Цьолик.*

Якщо загалом аналізувати діяльність Інституту Польщі, то можна виокремити пріоритетні напрями його діяльності:

- інформаційно-промоційний;
- освітній;
- науково-дослідний;
- перекладацький;
- волонтерський.

Зупинимося детальніше на деяких напрямках роботи Інституту Польщі та результатах, отриманих у ході їх реалізації.

Одним із важливих напрямів діяльності Інституту Польщі є інформаційно-промоційний, що полягає в популяризації Польщі, її культурних, історичних, наукових й інших особливостей в Україні та представлення надбань України в Польщі.

Серед багатьох важливих заходів потрібно звернути увагу на важливі акції, приурочені польській письменниці Габріелі Запольській, яка народилася та проживала в околицях Луцька (с. Прилуцьке Ківерцівського р-ну Волинської обл.). Принагідно проведено презентацію перекладу твору Габріелі Запольської «Малашка», перекладену українською мовою жителем м. Ківерці Миколою Гупалом, найвизначнішим на Волині сучасним дослідником життя і творчості відомої письменниці.

Щороку Інститут Польщі долучається до «Національних читань», які відбуваються за ініціативи Президента РП та за підтримки Державної канцелярії РП. «Національні читання» – це щорічна акція, яка об'єднує людей під час спільного прочитання художніх творів. Цьогоріч на адресу Волинського національного університету імені Лесі Українки надійшов лист із секретаріату Державної канцелярії Республіки Польща, у якому Президент Республіки Польща Анджей Дуда висловлює щире подяку нашому закладу.

Зокрема, Анджей Дуда дякує Лесиному університету за участь у «Національних читаннях–2021» [8]. Президент зауважив, що задіяне в трьох із половиною тисячах місць Польщі й цілого світу спільне читання комедії Габріелі Запольської було джерелом справжньої радості. Тож для висловлення вдячності Анджей Дуда дарує екземпляр книги *Gabriela Zapolska «Moralność pani Dulskiej»*.

Додамо, що наш Університет був партнером кількох заходів, приурочених 100-й річниці смерті Габріелі Запольської, зокрема художнього конкурсу «Паралельні біографії: Габріеля Запольська – Леся Українка» [8].

Інститут Польщі також сприяє популяризації культурних надбань України та їх презентації на теренах Польщі. Так, у 2016 р. Інститут Польщі спільно з Центром лесезнавства ВНУ імені Лесі Українки й Музеєм Лесі Українки в Луцьку долучився до видання «Лісової пісні» Лесі Українки польською мовою. У вересні 2017 р. Інститут організував читання віршів Лесі Українки різними мовами в стінах музею визначної поетеси з Волині.

До інформаційно-промоційного напряму діяльності Інституту Польщі належить також розробка туристичних та екскурсійних маршрутів, ареал

охоплення яких становлять Луцьк, Волинська область й українсько-польське прикордоння. Інститут Польщі запатентував на державному рівні ретельно опрацьований проєкт маршруту «Шляхами Волинської трагедії» на основі матеріалів «Кресової книги справедливих 1939–1945: про українців, які рятували поляків, винищуваних ОУН і УПА». Авторами цього транскордонного туристичного маршруту є Наталія Коцан, Світлана Сухарева, Наталія Цьолик [3]. На сьогодні спільно з Генеральним консульством РП у Луцьку Інститут Польщі працює над новими екскурсійними ідеями. Зокрема, Н. Коцан стала авторкою екскурсії «Адміністративні місця міжвоєнного Луцька». Екскурсія складається з десяти етапів, під час яких оглядається певна будівля та розповідається історія функціонування конкретної адміністративної установи Другої Речі Посполитої в м. Луцьку. Екскурсія має пізнавальний характер, а також, на думку авторки, сприятиме поліпшенню міжетнічного взаєморозуміння й спілкування [5].

Зазначимо, що інформаційно-промоційна діяльність Інституту Польщі ВНУ імені Лесі Українки проводиться у співпраці з подібними організаціями Польщі та України й уключає проведення фестивалів, конкурсів, виставок, перегляд фільмів, організацію концертів, презентацію художніх і літературних творів та ін.

Другим напрямом діяльності Інституту Польщі є освітній, який покликаний сприяти вивченню польської мови, географії, історії, питань українсько-польської співпраці в українських вишах й школах.

Для досягнення цієї мети щорічно організовуються літні школи, мовознавчо-країнознавчі практики для учнів, проводяться олімпіади знань про Польщу. Також Інститут Польщі є базою для проведення навчальних і виробничих практик для студентів ВНУ імені Лесі Українки.

Для студентів ВНУ імені Лесі Українки Інститут Польщі запрошує провідних професорів Польщі для проведення відкритих лекцій і читання окремих дисциплін, створює нові ініціативи в поглибленні українсько-польських відносин. У 2021/2022 навчальному році публічні лекції прочитали А. Вавринюк – доктор габілітований суспільних наук у галузі історії, професор Вищої професійної школи м. Хелм (Суспільно-політичні аспекти міграції українців до Республіки Польща) та В. Балюк – директор Центру Східної Європи, доктор політичних наук, професор Люблінського університету імені Марії Кюрі-Склядовської (Українсько-польське стратегічне партнерство в умовах гібридних загроз безпеці).

Досягненням Інституту Польщі є започатковані курси підвищення кваліфікації для викладачів польської мови закладів вищої та середньої

освіти, ініціаторами створення яких є С. Сухарева й Н. Цьолик. Перші курси підвищення кваліфікації відбулись у 2020 р. в рамках Міжнародного науково-методичного семінару «Стан і перспективи вивчення польської мови в закладах середньої та вищої освіти».

Вагомі результати діяльності має Інститут Польщі в науково-дослідній роботі. За роки функціонування Інституту наукові дослідження здійснювалися студентами, аспірантами й науковцями ВНУ імені Лесі Українки. Із питань українсько-польської проблематики, транскордонного співробітництва України та Польщі захищено дві кандидатські дисертації зі спеціальності 11.00.02– економічна та соціальна географія: А. Вавринюком (Суспільно-географічний аналіз діяльності польської частини єврорегіону «Буг») й О. Алісовою (Суспільно-географічна оцінка конкурентоспроможності українсько-польського та польсько-німецького транскордонних регіонів).

Студенти факультету міжнародних відносин серед тем різноманітного спрямування мають можливість обрати проблематику, пов'язану з двосторонніми відносинами України та Польщі, або обрати теми, пов'язані із зовнішньою політикою, сферами господарства РП. Нижче наводимо перелік тем випускних кваліфікаційних робіт, до складання яких долучилися координатори Інституту Польщі:

- «Роль і місце України в зовнішній політиці Республіки Польща на рубежі ХХ–ХІ ст.»;
- «Міждержавне співробітництво України та Республіка Польща у сфері молодіжної політики»;
- «Міжрегіональне й транскордонне співробітництво Польщі»;
- «Соціально-економічний розвиток Польщі в контексті вступу до ЄС»;
- «Регіональна політика у сфері туризму в Польщі»;
- «Сучасна міграційна політика Республіки Польща»;
- «Діяльність української діаспори в Польщі»;
- «Сучасний стан і перспективи розвитку зеленого туризму в Республіці Польща»;
- «Східноєвропейський вектор зовнішньої політики Польщі»;
- «Особливості розвитку туризму в Польщі»;
- «Сучасна демографічна ситуація в Польщі»;
- «Сучасні екологічні проблеми в Республіці Польща»;
- «Сучасний стан освітньо-наукового розвитку Польщі».

Широкий спектр науково-дослідних напрацювань став підґрунтям для створення електронного наукового збірника «Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи», який згодом набув статусу міжнародного

наукового видання. Одинадцять томів цього збірника побачили світ завдяки фінансовій підтримці Генерального консульства РП у Луцьку. У 2021 р. створено розширену редакційну колегію, до складу якої ввійшло чимало визначних зарубіжних науковців у галузі історії, філології та політології.

Відзначимо, що до науково-дослідного напрямку діяльності Інституту Польщі відносимо також проведення наукових міжнародних круглих столів, семінарів, конференцій. У 2021 р. започатковано Міжнародний науковий симпозіум «Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи». У рамках симпозіуму науковці, аспіранти й студенти з Польщі та України обговорили важливі питання українсько-польських відносин. Також презентовано монографію «Радянсько-польський кордон у 1921–1939 роках: формування та функціонування» (автор Р. Коцан).

Перекладацький напрям діяльності Інституту Польщі є багатограним. Однією з цікавих подій цього напрямку став Міжнародний літературний проєкт перекладів сучасної польської поезії «Через межу» / *Przez międzę*. До дійства в ролі співорганізаторів долучилися представники кафедри української мови та полоністики і перекладу, Інституту Польщі й Науково-навчальної лабораторії українсько-польського перекладу ВНУ імені Лесі Українки. 4 червня в Луцькому педагогічному коледжі відбулася презентація Міжнародного літературного проєкту перекладів сучасної польської поезії «Через межу / *Przez międzę*». До польсько-української антології увійшли твори десяти авторів, більшість із яких узяли участь у презентації в дистанційному режимі. Їх переклади українською мовою здійснили М. Шеверна й Н. Міжигурська. Модератором зустрічі був письменник і науковець, директор видавничого дому «Твердиня» М. Мартинюк.

Присутні мали змогу почути інтимну лірику відомих польських майстрів слова у їх власному виконанні; враження перекладачів, які гідно представили Україну в царині художнього слова; вірші волинських поетів, зокрема очільниці волинського осередку Національної спілки письменників України О. Ляснюк.

Значне зацікавлення викликала інформація, що цей перекладацький проєкт матиме продовження. У найближчому майбутньому заплановано видання поезій сучасних українських авторів польською мовою [7].

Не менш вагомим напрямом діяльності Інституту Польщі є також досить різноманітна волонтерська робота. Так, наприклад, із 2020 р. започатковано проєкт, у рамках якого студенти факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки безкоштовно навчатимуть луцьких школярів польської мови.

Заняття відбуваються двічі на тиждень у Луцькій бібліотеці-філії № 6 для дорослих. Студенти таким способом відпрацьовують практику, а діти 8–12 років мають гарну нагоду в невимушеній атмосфері, без оцінок і домашніх завдань опанувати іноземну мову.

Ідея започаткувати такий проєкт виникла у викладачів польської мови – доктора наук С. Сухаревої й кандидата наук Н. Цьолик. Почалося все з того, що в книгозбірню передали чимало польської літератури, яку систематизувати самотужки бібліотекарям було не до снаги. Відтак вони звернулися за допомогою в університет. Для студентів-міжнародників робота з польськими книгами стала непоганою практикою. І нині співпраця з бібліотекою завдяки клубу вивчення польської мови лише поглиблюється [1].

У книгозбірні тішаться нагоді розкрити свої ресурси, залучивши студенську й учнівську молодь до корисної справи. Адже сучасна бібліотека – це не лише книги, абонементи, фонди, читальний зал і тиша, це – простір для всебічного розвитку.

«Нині, коли студент потрапляє в університет, то часто не знає, що його там чекає. Багато хто вирішує обрати професію за принципом – куди вступив, туди й добре. А вже потім починає думати, а що ж я можу робити в житті, – каже Н. Цьолик. – Та сьогодні необов'язково закінчувати саме педколедж чи педуніверситет, аби працювати з молоддю чи дітьми. І студент факультету міжнародних відносин, який вивчає іноземну мову, у майбутньому потенційно може стати викладачем або вчителем. Зараз ми багато говоримо про дуальність освіти, наголошуючи на тому, що молода людина повинна здобути не лише теоретичні знання, а й практичні. Тому це гарна нагода для наших студентів спробувати себе в ролі викладачів».

На перше заняття мовного клубу, яке відбулося 28 лютого, завітав і ректор ВНУ імені Лесі Українки Анатолій Цьось [1].

«У нас є чудовий університет – університет Лесі Українки. Я саме так люблю його називати. Це саме те, що відрізняє нас від інших і дає натхнення для праці – імені Лесі Українки, – звернувся до присутніх ректор. – Університет зараз – це не просто місце, де треба навчати студентів. Це неправильне і застаріле сприйняття. Університет – це центр освіти, науки, культури, промоції, волонтерства тощо. І що активніше ми будемо пропагувати університет у такому контексті, тим успішнішим і кращим він буде. Тому щиро дякую представникам Інституту Польщі, що діє в нашому виші, які багато роблять для дослідження спільних українсько-польських питань, для промоції як української, так і польської культур, які організовують багато різних заходів, конференцій, семінарів. Дякую за таку чудову ідею із вивченням польської мови» [1].

Волонтерська діяльність уключає також прибирання старих польських цвинтарів, допомогу людям похилого віку, дітям з особливим розвитком тощо.

Зазначимо також, що Інститут Польщі ВНУ імені Лесі Українки функціонує в тісній співпраці й долучається до заходів різноманітного спрямування, які організовуються Генеральним консульством РП у Луцьку, Товариством польської культури імені Тадеуша Костюшка та Єви Фелінської, організацією «Спільнота польська» й Федерацією польських організацій в Україні.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, Інститут Польщі ВНУ імені Лесі Українки за роки функціонування з 2008 р. показав свою ефективність, розширив сфери діяльності, а його координатори успішно працюють над реалізацією багатьох цікавих проєктів, програм, ініціатив. До сфер функціонування Інституту Польщі ВНУ імені Лесі Українки відносять інформаційно-промоційну, освітню, науково-дослідну, перекладацьку, волонтерську, у кожній із яких є чимало зреалізованих заходів та отримано позитивний досвід роботи. У подальших наукових дослідженнях ми акцентуємо свою увагу саме на конкретних проєктах або засадах, які проведені в певній сфері проаналізуємо результати таких заходів, проєктів, ініціатив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Без оцінок і «домашки»: у Луцьку студенти вчитимуть школярів польської. Волинські новини. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/bez-otsinok-i-domashky-u-lutsku-studenty-vchytymut-shkoliariv-polsko/>
2. Коцан, Н. Н. (2013). Місце Інституту Польщі у трансфері наукових розробок Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. *Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції «Науковий парк та інноваційна інфраструктура університету як основа розвитку освіти та науки» (4–5 жовт. 2013 р.)*. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т. ім. Лесі Українки, с. 107–108.
3. Коцан, Н. Н. (2015). Розробка історично-краєзнавчого туристичного транскордонного маршруту «Українсько-польське поєднання: від Замойщини до Волині». *Актуальні проблеми країнознавчої науки: матеріали II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 14–15 трав. 2015 р.)* / за ред. В. Й Лажніка. Луцьк: Вежа-Друк, с. 164–168.
4. Коцан, Н. (2018). Актуальні проблеми регіональних досліджень у працях представників наукової школи Наталії Коцан. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки*, № 10 (383), с. 9–15.

5. Коцан, Н., Мазурець, Р. (2008). Розробка туристичних й екскурсійних маршрутів у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки*, №10 (383), с. 189–196.

6. Положення про Інститут Польщі. URL: https://vnu.edu.ua/sites/default/files/Docs/polojenna_poland.pdf

7. Презентація польсько-української антології «Через межу». URL: <https://vnu.edu.ua/uk/news/suspilstvo/prezentaciya-polsko-ukrainskoi-antologii-cherez-mezhu>

8. Університет отримав подяку Президента Республіки Польща. URL: <https://vnu.edu.ua/uk/news/suspilstvo/universitet-otrimav-podyaku-prezidenta-respubliki-polscha>

9. Черняк, О. П., Сухарева, С. В., Цьолик, Н. М. (2017). Особливості діяльності Інституту Польщі на тлі розвитку Українсько-польських відносин. *Українсько-польське партнерство: сьогоднішня та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-прак. конф. (Луцьк–Світязь, 26–27 черв. 2017 р.) за ред. В. Й. Лажніка, С. В. Федонюка. Луцьк: Вежа-Друк, с. 76–79.

REFERENCES

1. Bez otsinok i «domashky»: u Lutsku studenty vchytytmut shkoliariv polskoi. *Volynski novyny*. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/bez-otsinok-i-domashky-u-lutsku-studenty-vchytytmut-shkoliariv-polsko/> (in Ukrainian)

2. Kotsan, N. N. (2013). Mistse Instytutu Polshchi u transferi naukovykh rozrobok Skhidnoievropeiskoho natsionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky. *Zbirnyk naukovykh prats Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Naukovyi park ta innovatsiina infrastruktura universytetu yak osnova rozvytku osvity ta nauky»* (4–5 zhovtnia 2013 r.). Lutsk: Skhidnoievrop. nats. un-t. im. Lesi Ukrainky, p. 107–108 (in Ukrainian).

3. Kotsan, N. N. (2015). Rozrobka istorychno-kraieznavchoho turystychnoho transkordonnogo marshrutu «Ukrainsko-polske poiednannia: vid Zamoishchyny do Volyni». *Aktualni problemy krainoznavchoi nauky: materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konferentsii* (m. Lutsk, 14–15 travnia 2015 r.) / za red. V. I. Lazhnika. Lutsk: Vezha-Druk, p. 164–168 (in Ukrainian).

4. Kotsan, N. (2018). Aktualni problemy rehionalnykh doslidzhen u pratsiakh predstavnykiv naukovoi shkoly Natalii Kotsan. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky. Serii: Heohrafichni nauky*, № 10 (383), p. 9–15 (in Ukrainian).

5. Kotsan, N., Mazurets, R. (2018). Rozrobka turystychnykh y ekskursiinykh marshrutiv u Skhidnoievropeiskomu natsionalnomu universyteti imeni Lesi Ukrainky. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnogo universytetu imeni Lesi Ukrainky. Serii: Heohrafichni nauky*, № 10 (383), p. 189–196 (in Ukrainian).

6. Polozhennia pro Instytut Polshchi. URL: https://vnu.edu.ua/sites/default/files/Docs/polojenna_poland.pdf (in Ukrainian)

7. Prezentsiia polsko-ukrainskoi antolohii «Cherez mezu». URL: <https://vnu.edu.ua/uk/news/suspilstvo/prezentaciya-polsko-ukrainskoi-antologii-cherez-mezhu> (in Ukrainian).

8. Universytet otrymav podiak Prezydenta Respubliki Polshcha URL: <https://vnu.edu.ua/uk/news/suspilstvo/universitet-otrimav-podyaku-prezidenta-respubliki-polscha> (in Ukrainian).

9. Cherniak, O. P., Sukharieva, S. V., Tsolyk, N. M. (2017). Osoblyvosti diialnos-ti Instytutu Polshchi na tli rozvytku Ukrainsko-polskykh vidnosyn. *Ukrainsko-polske partnerstvo: sohodennia ta perspektyvy: materialy Mizhnar. nauk.-prak. konf.* (Lutsk-Svitiaz, 26–27 cherv. 2017 r.) za red. V. I. Lazhnika, S. V. Fedoniuka. Lutsk: Vezha-Druk, p. 76–79 (in Ukrainian).

Матеріал надійшов до редакції 17.04.2022 р.

УДК 327.8(477)+[321(477):17.022.1

Vladlena Kotsiuba,

doktorantka Wydziału Stosunków Międzynarodowych i Studiów Regionalnych,
Wołyński Uniwersytet Narodowy im. Lesi Ukrainki,

suevladakotsiuba@gmail.com,

ORCID ID: 0000-0001-6683-5885

DOI

ELEMENTY KLUCZOWE STRATEGII DYPLOMACJI PUBLICZNEJ UKRAINY

Dynamicznie zmieniające się otoczenie międzynarodowe oraz głębokie przemiany rozwoju cywilizacyjnego potrzebują głębokiej refleksji strategicznej nad miejscem oraz rolą Ukrainy we współczesnym świecie. Celem ambitnym dla Ukrainy jest obecnie kształtowanie pozytywnego wizerunku na świecie. Narzędziem pomocniczym do kreowania takiego wizerunku jest strategia dyplomacji publicznej Ministerstwa Spraw Zagranicznych 2021–2025. Priorytetem dyplomacji publicznej Ukrainy jest dialog, relacje międzykulturowe, kontakty międzyludzkie oraz interakcje z odbiorcami zagranicznymi. W strategii termin «dyplomacja publiczna» jest używany jako kierunek strategiczny Ministerstwa Spraw Zagranicznych Ukrainy, zagranicznych misji dyplomatycznych Ukrainy oraz Instytutu Ukraińskiego, który zapewnia komunikację i interakcję z obywatelami innych państw dla kształtowania przyjaznej opinii publicznej wobec Ukrainy, zaufania, wzajemnego zrozumienia, promowania interesów narodowych oraz realizacji celów polityki zagranicznej Ukrainy. Globalizacja, rozwój technologii cyfrowych, powszechne korzystanie z sieci społecznościowych, przyspieszenie wirtualizacji świata przez pandemię COVID-19 oraz szybkie rozpowszechnianie informacji stawiają przed

dplomacją publiczną nowe wymagania. W tym kontekście znacząco wzrasta rola mediów oraz technologii cyfrowych w budowaniu wizerunku państwa. Rozszerza się również krąg podmiotów pozapaństwowych, które pomagają państwu w promowaniu interesów narodowych oraz pozytywnego postrzegania kraju za granicą. W proces tworzenia obecnej strategii zaangażowano czołowych ekspertów, przedstawicieli sektora publicznego, kultury, biznesu. Szczególną uwagę w strategii zwrócono się na wykorzystanie marki Ukraine Now oraz wspólne narracje dla jaśniejszego pozycjonowania Ukrainy na świecie.

Słowa kluczowe: dyplomacja publiczna, strategia, Ukraina, polityka zagraniczna, wizerunek państwa, narzędzie, promowanie.

Vladlena Kotsiuba,

Lesya Ukrainka Volyn National University,

ORCID ID: 0000-0001-6683-5885

KEY ELEMENTS OF UKRAINE'S PUBLIC DIPLOMACY STRATEGY

The dynamically changing international environment and profound changes in the development of civilization require a deep strategic reflection on the place and role of Ukraine in the modern world. Currently, an ambitious goal for Ukraine is to create a positive image in the world. An auxiliary tool for creating such an image is the public diplomacy strategy of the Ministry of Foreign Affairs 2021–2025. The priority of Ukraine's public diplomacy is dialogue, intercultural relations, interpersonal contacts and interaction with foreign recipients. In the strategy, the term «public diplomacy» is used as a strategic direction of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, foreign diplomatic missions of Ukraine and the Ukrainian Institute, which ensures communication and interaction with citizens of other countries to create public opinion towards Ukraine, trust, mutual understanding, and promote national interests and the implementation of Ukraine's foreign policy goals. Globalization, the development of digital technologies, the widespread use of social networks, the acceleration of the virtualization of the world by the COVID-19 pandemic and the rapid dissemination of information pose new requirements for public diplomacy. In this context, the role of media and digital technologies in building the image of the state is significantly increasing. The circle of non-state actors is also expanding, helping the state to promote national interests

and a positive perception of the country abroad. Leading experts, representatives of the public sector, culture and business have been involved in the process of creating the current strategy. Particular attention in the strategy was paid to the using of the Ukraine Now brand and share narratives for a clearer positioning of Ukraine in the world.

Key words: public diplomacy, strategy, Ukraine, foreign policy, state image, tool, promotion.

1. WSTĘP

Formułowanie Problemu. Dla Ukrainy dyplomacja publiczna jest zjawiskiem stosunkowo nowym. Dopiero od 2015 roku możemy mówić o instytucjonalizacji tego obszaru oraz pierwszych przejawach zainteresowania politycznego nie deklaratywnego, a praktycznie skoncentrowanego. Ukraińska dyplomacja publiczna istniała wcześniej, ale ograniczała się ona w większości do indywidualnych inicjatyw, często niepaństwowych oraz z dość fragmentaryczną polityką państwową. Do 2015 roku samo pojęcie «dyplomacji publicznej» prawie nie istniało wśród ukraińskiego establishmentu politycznego, a wzmianki w dyskursie medialnym były izolowane [1].

Dopiero w 2021 r. po raz pierwszy w historii Ukrainy Ministerstwo Spraw Zagranicznych opracowało i zatwierdziło Strategię Komunikacyjną i Strategię Dyplomacji Publicznej. Według ministra spraw zagranicznych Ukrainy Dmytra Kuleby «strategia dyplomacji publicznej została zatwierdzona w naszym kraju po raz pierwszy w historii». Po raz pierwszy jeden dokument systematyzuje co, do kogo, kiedy i jak Ukraina mówi o sobie na świecie: kluczowe przekazy, odbiorcy, formaty i kanały komunikacji. Teraz wzmacnianie reputacji Ukrainy na świecie będzie systematycznym, konsekwentnym oraz całościowym. Dziś Ukraina aktywnie uczestniczy w procesach globalnych, prowadzi proaktywną politykę zagraniczną i konsoliduje państwa regionu we wzmacnianiu bezpieczeństwa na tle zagrożeń hybrydowych.

Obecna Strategia dyplomacji publicznej jasno wyznacza cele i zadania na lata 2021–2025 oraz identyfikuje siedem kluczowych obszarów dyplomacji publicznej. Ponadto wspomina się o pięciu zasadach dyplomacji publicznej określonych w Strategii. Marka narodowa «*Ukraine Now*» pozostaje niezmienioną w samym sercu strategii dla utrzymania trwałości komunikacji strategicznej państwa. Skuteczna dyplomacja publiczna wymaga współpracy wszystkich zaangażowanych organów państwowych, a także organizacji pozarządowych, dlatego Ministerstwo Spraw Zagranicznych jest

siłą napędową i organem koordynującym w dziedzinie dyplomacji publicznej. Strategia zakłada, że poprzez system ukraińskich ambasad i konsulatów za granicą oraz sieci kontaktów na świecie Ukraina będzie promować korzystne dla niej narracje i przemawiać jednym głosem [2].

Wzmocnienie zdolności komunikacyjnych, wzmocnienie kompetencji dyplomatów i rozwój dyplomacji publicznej to obecnie priorytety Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Według pierwszej wiceminister spraw zagranicznych Ukrainy Emine Dżaparowej „Ukraina chce pokazać się światu jako kraj z rosnącym sektorem IT i innowacyjnymi *start-upami*, nowoczesnymi rozwiązaniami cyfrowymi, ogromnym potencjałem rolno-gastronomicznym, szybkim rozwojem przemysłu kreatywnego, z doświadczeniem w przeciwdziałaniu zagrożeniom hybrydowym oraz z atrakcyjnym potencjałem turystycznym”. Zespół Ministerstwa Spraw Zagranicznych Ukrainy przedstawił priorytetowe projekty dyplomacji publicznej w obszarze kulturalnym, gospodarczym, cyfrowym, eksperckim i naukowo-edukacyjnym. Szczególną uwagę zwrócono na projekty, w których Ukraina może stać się liderem w rozwiązywaniu globalnych problemów światowych i zapewnieniu zrównoważonego rozwoju ludzkości, a szczególnie w kontekście wzmocnienia bezpieczeństwa żywnościowego [1].

Celem artykułu jest wskazanie kluczowych elementów Strategii Dyplomacji Publicznej Ukrainy Ministerstwa Spraw Zagranicznych na lata 2021–2025. Ponadto zdefiniowanie i ukazanie ukraińskiego kontekstu powstawania i rozwoju dyplomacji publicznej. W danym artykule określono rozwój w strategicznej wizji kierunku, zidentyfikowano jego główne cele, kierunki oraz zasady Strategii, a także już osiągnięte sukcesy oraz potencjalne wyzwania.

Metodologia Badania. Badanie i analiza kluczowych elementów Strategii Dyplomacji Publicznej Ukrainy przeprowadzono z wykorzystaniem jakościowej metody badawczej – dyskurs analizy. Metoda ta pozwoliła zrozumieć podstawowe ramy dyplomacji publicznej Ukrainy. Przeanalizowano materiały zamieszczone na oficjalnych stronach internetowych władz publicznych w domenie publicznej (komunikaty prasowe, oświadczenia, regulaminy, raporty itp.), wywiady publiczne oraz przemówienia urzędników i ekspertów zaangażowanych w rozwój i realizację dyplomacji publicznej Ukrainy, recenzje na określony temat w mediach.

2. WYNIKI BADAŃ

W ciągu ostatnich dziesięciu lat dyplomacja publiczna zajęła poczesne miejsce w polityce zagranicznej państw światowych. Dziś stosunek do

dplomacji publicznej jako sposobu rozwiązywania problemów, które już się pojawiły, jest uznawany za błędny. Dyplomacja publiczna jest mechanizmem prewencyjnym w polityce zagranicznej państwa. Głównym celem oddziaływania dyplomacji publicznej jest społeczeństwo oraz jego różne segmenty – od zwykłych obywateli po instytucje społeczeństwa obywatelskiego. W wyniku tego oddziaływania w danym kraju odbywa się kształtowanie niezbędnej opinii publicznej, co z kolei będzie miało wpływ zarówno jak na kurs polityki zagranicznej, tak i na stosunek różnych struktur społeczeństwa obywatelskiego do państwa – inicjatora procesu dyplomacji publicznej. Dyplomację publiczną należy zatem uznać za jedno z narzędzi *soft power*, którego głównym celem jest praca z różnymi aktywami (edukacją, kulturą, sztuką, modą) w celu kreowania pozytywnego międzynarodowego wizerunku państwa.

Najbardziej fundamentalną różnicą między dyplomacją publiczną a klasyczną jest jej podmiot, ponieważ można go określić jako część społeczeństwa obywatelskiego. Zrozumienie przez państwa skuteczności wykorzystania praktyk dyplomacji publicznej do realizacji własnych interesów na arenie międzynarodowej jest wzmacniane przez stopniowy wzrost finansowania dyplomacji publicznej przez rząd. Formalnie ministerstwa spraw zagranicznych, służby wojskowe oraz specjalne nie są częścią dyplomacji publicznej, ale dyplomacji publicznej nie można uznać za niezależną sferę działalności, gdyż jednym z głównych zadań dyplomacji publicznej jest kreowanie pozytywnego międzynarodowego wizerunku kraju, co pozwala państwu rozwiązać wiele problemów gospodarczych i politycznych.

Według jednego z największych ekspertów w dziedzinie dyplomacji publicznej K. Rose, «filarami», czyli głównymi składnikami skutecznego funkcjonowania dyplomacji publicznej, są: ochrona kursu politycznego (czyli zdobywanie zrozumienia społeczności zagranicznej); poszukiwanie i tworzenie obszarów wspólnego zainteresowania (uwzględniania specyfiki zagranicznych odbiorców i przełamywania istniejących stereotypów percepcji, koncentrowanie się na wspólnych cechach); rozpowszechnianie spójnych, prawdziwych komunikatów, które wzbudzają zaufanie; dostosowanie przekazów do percepcji konkretnych odbiorców (dokładne badanie opinii publicznej oraz rozumienie różnorodności kulturowej); media krajowe i transnarodowe; współpraca z globalnymi korporacjami, organizacjami humanitarnymi, społecznościami narodowymi za granicą itp.; wspieranie dialogu i wymiany edukacyjnej i kulturalnej [3, s. 4].

Dyplomacja publiczna to cały zestaw środków, które poprzez określone kanały komunikacji służą kształtowaniu oraz promowaniu pozytywnego

go wizerunku kraju w świecie; to specyficzny kierunek polityki zagranicznej. Strategia dyplomacji publicznej 2021–2025 została stworzona, aby dowiedzieć się więcej o Ukrainie na świecie; aby postrzegać Ukrainę jako demokratyczny kraj europejski dążący do pełnego członkostwa w UE i NATO w obliczu agresji zewnętrznej; aby Ukraina mogła liczyć w swojej polityce zagranicznej na skuteczny system przeciwdziałania szkodliwym narracjom skierowanym przeciwko niej. Strategia dyplomacji publicznej Ukrainy 2021–2025 po raz pierwszy formułuje i definiuje siedem kluczowych obszarów dyplomacji publicznej: kulturalny, ekspercki, ekonomiczny, kulinarny, cyfrowy, naukowy, edukacyjny, sportowy. Każdy z nich działa na swój sposób. Na przykład, jeśli pracujemy nad kształtowaniem i promocją pozytywnego wizerunku Ukrainy w danym kraju, chcemy promować pewną narrację. Narracje są również determinowane przez strategię. Promocja odbywać się będzie poprzez szereg działań: organizację targów, festiwali, konferencji.

Najbardziej widoczny jest kulturowy obszar dyplomacji publicznej. Po pierwsze dyplomacja kulturalna istniała przed przyjęciem strategii, przed utworzeniem departamentu profilowego w MSZ. Możemy mówić o pewnych przejawach dyplomacji publicznej poszczególnych graczy od czasu ogłoszenia niepodległości Ukrainy. Ale od 2015 r. obszar ten nabiera bardziej odważnego charakteru instytucjonalnego. Aktywnemu rozwojowi wymiaru kulturalnego sprzyjało tworzenie różnych instytucji, takich jak np. Ukraiński Fundusz Kulturowy. Działania programowe Funduszu promują projekty kulturalne oraz pozytywny wizerunek naszego kraju. Ponadto dyplomacja kulturalna ma większą publiczność niż inne. Dyplomacja kulturalna jest jedną z dziedzin dyplomacji publicznej i polityki *soft power*, której celem jest poprawa widoczności Ukrainy i jej różnorodności kulturowej, kształtowanie pozytywnego stosunku obywateli innych państw do Ukrainy. Dyplomacja kulturalna jako kierunek polityki zagranicznej pozwala promować i dzielić się narodowymi osiągnięciami oraz doświadczeniami w dziedzinie kultury z obywatelami innych krajów. Narzędzia dyplomacji kulturalnej oraz eksperckiej są wykorzystywane do promowania rosyjskiej agresji (w tym deokupacji, łamania praw człowieka, dezinformacji) wśród polityków, urzędników państwowych, ekspertów oraz zagranicznych naukowców w ramach organizacji międzynarodowych.

Główne wymiary pracy podmiotów dyplomacji publicznej w dziedzinie dyplomacji kulturalnej to: promocja nowoczesnego kina ukraińskiego oraz współczesnej ukraińskiej muzyki klasycznej i popularnej; promocja nowoczesnego teatru ukraińskiego; promowanie nowoczesnej literatury ukraińskiej oraz promowanie publikacji dzieł pisarzy ukraińskich za granicą; pomoc w

projektach wydawniczych publikacji w językach obcych książek i broszur promujących historię i teraźniejszość Ukrainy; promocja ukraińskich klasycznych i nowoczesnych sztuk wizualnych; promocja ukraińskich przemysłów kreatywnych (design, moda, architektura); pomoc w międzynarodowych projektach badawczych w dziedzinie kultury i sztuki, zachęcanie zagranicznych specjalistów do studiowania kultury ukraińskiej; promocja ukraińskiego dziedzictwa kulturowego; popularyzacja języka ukraińskiego na świecie. Ścisła koordynacja i współpraca zagranicznych placówek dyplomatycznych Ukrainy z Instytutem Ukraińskim, a także innymi organami oraz agencjami państwowymi, w tym Ministerstwem Kultury i Polityki Informacyjnej, Ukraińskim Funduszem Kulturowym, Państwową Agencją Ukrainy ds. Kina, Państwową Agencją Ukrainy ds. Sztuki oraz Edukacji Artystycznej, Ukraiński Instytut Książek, Ukraiński Instytut Pamięci Narodowej itp., instytucje kulturalne, instytucje oraz organizacje pozarządowe, a także stowarzyszeniami zagranicznych Ukraińców[4, s. 6].

Dyplomacja ekspercka jest kierunkiem dyplomacji publicznej, której istotą jest systematyczna praca z przedstawicielami środowiska eksperckiego, ekspertami, sieciami, rządowymi i pozarządowymi *think tankami*, stowarzyszeniami krajowymi i międzynarodowymi, instytucjami akademickimi oraz badawczymi poprzez kanały formalne i nieformalne w kraju i za granicą w celu realizacji celów polityki zagranicznej państwa. Wymiary pracy dyplomacji publicznej w dziedzinie dyplomacji eksperckiej to: organizacja konferencji, dyskusji eksperckich i innych wydarzeń służących przekazywaniu przesłań i narracji dotyczących polityki zagranicznej; nawiązanie współpracy z czołowymi krajowymi i zagranicznymi *think tankami*, instytucjami badawczymi i instytucjami edukacyjnymi oraz proaktywna komunikacja z zagranicznymi dziennikarzami, mediami, blogerami i liderami opinii. W ramach tego obszaru prac oczekiwana jest ścisła koordynacja i współpraca zagraniczne placówek dyplomatycznych (ZPD) z przedstawicielami środowiska eksperckiego, organizacji publicznych, Akademią Dyplomatyczną Ukrainy przy MSZ oraz odpowiednimi jednostkami strukturalnymi MSZ.

Dyplomacja ekonomiczna jest odrębnym obszarem działalności Ministerstwa Spraw Zagranicznych Ukrainy. W kontekście Strategii dyplomacji publicznej MSZ w pracę nad tym kierunkiem chodzi jedynie o informowaniu i promocji potencjału inwestycyjnego, turystycznego i eksportowego Ukrainy za pomocą narzędzi i środków dyplomacji publicznej. Główne wymiary pracy dyplomacji publicznej w zakresie dyplomacji ekonomicznej to: informowanie międzynarodowych środowisk biznesowych i potencjalnych partnerów zagranicznych o inwestycjach, możliwościach

eksportowych, pozytywnych wynikach reform gospodarczych, poprawie warunków prowadzenia biznesu na Ukrainie; prowadzenie kampanii informacyjnych i działań mających na celu kreowanie i utrzymanie pozytywnego wizerunku turystycznego państw. W ramach prowadzonych prac oczekiwana jest ścisła koordynacja i współpraca ZPD z odpowiednimi komórkami strukturalnymi Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Radą Inwestorów i Eksporterów przy MSZ, Ministerstwem Cyfryzacji i Transformacji Ukrainy, Biurem Przyciągania i Wspierania Inwestycji *UkraineInvest*, Biurem Promocji Eksportu Ukrainy.

Dyplomacja kulinarna to kierunek dyplomacji publicznej mający na celu kształtowanie pozytywnego wizerunku kraju w świecie poprzez promocję kuchni narodowej, sztuki kulinarnej i lokalnej żywności. Dyplomacja kulinarna pobudza handel zagraniczny, turystykę gastronomiczną i poprawia klimat inwestycyjny. Wykorzystanie dziedzictwa kulinarnego przyczyni się do wzmocnienia pozycji Ukrainy na poziomie regionalnym i międzynarodowym. Wśród głównych wymiarów pracy dyplomacji publicznej w zakresie dyplomacji kulinarnej: udział w międzynarodowych festiwalach gastronomicznych i wystawach żywności; organizacja prezentacji kuchni ukraińskiej, wina ukraińskiego; prowadzenie kampanii informacyjnych promujących kuchnię ukraińską i propagowanie włączenia potraw ukraińskich do dziedzictwa niematerialnego UNESCO; promocja nowoczesnej kuchni ukraińskiej oraz popularyzacja ukraińskich win na przyjęciach dyplomatycznych organizowanych przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych i ZPD. Niedawno dzięki staraniom Instytutu Ukraińskiego wydano wspaniałą książkę o dyplomacji kulinarnej Ukrainy. Publikacja tej książki i jej promocja na świecie to przykład działania dyplomacji publicznej. W ciągu ostatniego roku doszło do kilku głośnych przypadków dyskusji na temat przynależności barszczu ukraińskiego. To jeden z tych przykładów, kiedy Federacja Rosyjska próbowała zawłaszczyć element kultury ukraińskiej. Popularyzacja kuchni ukraińskiej i barszczu poprzez tę publikację jest przykładem dyplomacji publicznej[4, s. 7].

Dyplomacja naukowa i edukacyjna jest kierunkiem dyplomacji publicznej, który pomaga budować silne relacje partnerskie z innymi krajami lub regionami poprzez wymianę naukową i edukacyjną; rozwiązywać globalne, regionalne oraz krajowe wyzwania z wykorzystaniem postępów naukowych. Dyplomacja naukowo-edukacyjna stwarza również odpowiednie warunki do współpracy międzynarodowej w dziedzinie edukacji i nauki. Główne wymiary pracy podmiotów dyplomacji publicznej w dziedzinie dyplomacji naukowej i edukacyjnej to: promocja potencjału edukacyjnego Ukrainy;

promowanie Ukrainy jako kraju sprzyjającego rozwojowi globalnych talentów; popularyzacja osiągnięć naukowo-technicznych Ukrainy; wspieranie współpracy międzynarodowej w dziedzinie edukacji i nauki; pomoc w prowadzeniu wspólnych międzynarodowych wymian badawczych, naukowych i edukacyjnych, programów mobilności naukowców oraz studentów. W ramach tego obszaru oczekuje się ścisła koordynacja i współpraca ZPD z Ministerstwem Edukacji i Nauki Ukrainy, Narodową Akademią Nauk Ukrainy, Małą Akademią Nauk Ukrainy, Ukraińskim Państwowym Centrum Edukacji Międzynarodowej, Międzynarodową Ukraińską Szkołą itd.

Dyplomacja sportowa to kierunek dyplomacji publicznej, który realizuje się poprzez organizację, prowadzenie i uczestnictwo w międzynarodowych imprezach sportowych. Wydarzenia sportowe to platforma komunikacji na różnych płaszczyznach, w tym między zwykłymi ludźmi. Wydarzenia sportowe w istotny sposób przyczyniają się do wzmocnienia dialogu międzykulturowego i przyczyniają się do międzynarodowego prestiżu kraju. Wymiary pracy dyplomacji publicznej w dziedzinie dyplomacji sportowej to: promowanie wzrostu liczby misji Ukrainy w międzynarodowych organizacjach i stowarzyszeniach sportowych; popularyzacja osiągnięć sportowych ukraińskich sportowców; promocja państwa jako miejsca międzynarodowych imprez sportowych; wykorzystanie sportu do promowania sukcesu Ukrainy w zakresie równości płci, inkluzywnego oraz zdrowego stylu życia. W realizacji tego kierunku oczekuje się ścisła koordynacja i współpraca ZPD z Ministerstwem Młodzieży i Sportu Ukrainy, federacjami sportowymi, Narodowym Komitetem Olimpijskim oraz międzynarodowymi organizacjami sportowymi.

Dyplomacja cyfrowa jest gałęzią dyplomacji publicznej, która obejmuje wykorzystanie technologii i platform cyfrowych, a także interakcję z nimi w celu ochrony interesów narodowych kraju. Profesjonalne i systematyczne korzystanie z możliwości portali społecznościowych i platform cyfrowych pozwala na nawiązanie bezpośredniej komunikacji z obywatelami obcych krajów w celu kształtowania pozytywnego postrzegania Ukrainy. Głównymi wymiarami pracy podmiotów dyplomacji publicznej w dziedzinie dyplomacji cyfrowej są: współdziałanie z międzynarodowymi platformami cyfrowymi w celu promowania pozytywnego wizerunku Ukrainy w świecie i ochrony bezpieczeństwa narodowego; wykorzystanie narzędzi cyfrowych do organizowania dyplomacji publicznej oraz wykorzystanie potencjału sieci społecznościowych i interakcji ze społecznościami internetowymi do kształtowania pozytywnego wizerunku Ukrainy i promowania interesów Ukrainy na świecie. Oczekuje się ścisłego wdrożenia i współpracy ZPD z przedstawicielami Ministerstwa Transformacji

Cyfrowej Ukrainy, międzynarodowymi platformami cyfrowymi przy realizacji projektów cyfrowych i kampanii promujących Ukrainę na świecie [4, s. 8].

Kolejnym kluczowym elementem Strategii, obok obszarów dyplomacji publicznej, są zasady dyplomacji publicznej. Strategia dyplomacji publicznej Ukrainy na lata 2021–2025 określa pięć następujących zasad:

1. Zarządzanie projektami: wyznacza jasne cele, rekonfiguruje myślenie o pracy w celu osiągnięcia wymiernych i namacalnych rezultatów; wszelkie działania z zakresu dyplomacji publicznej budowane są zgodnie z zasadami zarządzania projektami, w tym – wykonalności, przywództwa, interakcji, dynamicznego planowania, efektywności, oceny efektywności, rozliczalności, sterowalności.

2. Innowacyjność, która pozwala na wykorzystanie najnowocześniejszych sposobów promowania interesów Ukrainy na świecie i umacniania jej reputacji; podmioty dyplomacji publicznej wspierają innowacyjny rozwój, badają i wykorzystują nowe technologie i podejścia do podnoszenia efektywności swoich działań.

3. Poszanowanie różnorodności kulturowej, uwzględniające wszystkie cechy kulturowe różnych narodów świata; podmioty dyplomacji publicznej w swoich działaniach uwzględniają cechy kulturowe innych narodów w celu zachowania i rozwoju różnorodności kulturowej oraz przeciwdziałania wszelkim formom dyskryminacji, wrogości i innym formom erozji jedności wspólnot ludzkich.

4. Skupienie na człowieku, które jest podstawą ludzkich interesów, ponieważ człowiek i jego życie oraz prawa mają najwyższą wartość.

5. Odpowiedzialność, która zakłada poszanowanie prawa krajowego i obcego, prawa międzynarodowego, ogólnie przyjętych norm etycznych.

Strategia dyplomacji publicznej MSZ uwzględnia zagrożenia i wyzwania związane z postrzeganiem Ukrainy w świecie. Analiza otoczenia zewnętrznego i wewnętrznego Ukrainy opiera się na metodzie analizy SWOT, a także na danych z badań socjologicznych (postrzegania Ukrainy w świecie). W wyniku szeregu sesji strategicznych i dyskusji wewnętrznych zidentyfikowano kluczowe mocne i słabe strony, zagrożenia oraz szanse, które wpływają na kształtowanie pozytywnego wizerunku Ukrainy w świecie. Wyniki analizy SWOT stały się podstawą do formułowania celów strategicznych i zadań dyplomacji publicznej.

Mocne strony: 1) kulturowa i przyrodnicza różnorodność Ukrainy; 2) tysiącletnie dziedzictwo historyczne; 3) duży obszar i dobre położenie geograficzne; 4) utalentowani i wykształceni ludzie; 5) dostępne zasoby naturalne; 6) wola polityczna i wsparcie rozwoju najlepszych praktyk w dyplomacji publicznej przez kierownictwo MSZ.

Słabe strony: 1) niska świadomość o Ukrainie na świecie; 2) brak stabilnego wizerunku i jednego głosu Ukrainy za granicą; 3) stereotypowe postrzeganie kraju przez pryzmat problemów (wojna, bieda, korupcja, zawirowania polityczne); 4) niewystarczający potencjał instytucjonalny i finansowy władz publicznych do zapewnienia trwałej realizacji długofalowych projektów z zakresu dyplomacji publicznej; 5) koncentracja Ukrainy na problemach wewnętrznych; 6) aktualne problemy i wyzwania: zewnętrzna agresja zbrojna i okupacja, dominacja trendów populistycznych, brak zaufania do instytucji państwowych, niepełne reformy w kraju.

Szanse: 1) digitalizacja i wirtualizacja świata w związku z pandemią; 2) przegląd powiązań logistycznych, handlowych i gospodarczych na świecie w związku z koronawirusem; 3) europejska i euroatlantycka integracja Ukrainy: zmiany w ustawodawstwie, reformy, wprowadzanie nowych praktyk rządzenia i biznesu itp.; 4) światowy kryzys żywnościowy jako szansa dla Ukrainy na uzyskanie statusu gwaranta światowego bezpieczeństwa żywnościowego.

Zagrożenia: 1) ataki dezinformacyjne i hybrydowe formy wojny ze strony Federacji Rosyjskiej; 2) wysoka konkurencja o uwagę w środowisku międzynarodowym [4, s. 9].

Celem strategii dyplomacji publicznej Ministerstwa Spraw Zagranicznych Ukrainy jest kształtowanie pozytywnego wizerunku Ukrainy w świecie poprzez instytucjonalizację i wzmocnienie funkcji dyplomacji publicznej w MSZ, zagranicznych placówkach dyplomatycznych Ukrainy i Instytucie Ukraińskim. Strategia przewidziana jest na 5 lat. Roczne plany działań, projekty i kampanie zaplanowane przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Ukrainy oraz zagraniczne placówki dyplomatyczne Ukrainy muszą odpowiadać celom strategicznym i zadaniom strategii.

Celami strategicznymi oraz zadaniami dyplomacji publicznej MSZ są:

CEL 1. Więcej wiedzy o Ukrainie na świecie. Poziom rozpoznawalności i lepszego zrozumienia Ukrainy wśród zagranicznych odbiorców powinien wzrosnąć. Cele: zapewnienie systematycznego udziału Ukrainy w kluczowych wydarzeniach kulturalnych, gospodarczych, naukowych, edukacyjnych, eksperckich i sportowych na świecie; zapewnienie reprezentacji Ukrainy na największych międzynarodowych platformach cyfrowych; zapewnienie organizacji aktualnych i nowoczesnych wydarzeń promujących Ukrainę na świecie.

CEL 2. Ukraina jest postrzegana jako demokratyczne państwo europejskie. Ukraina broni swoich europejskich i euroatlantyckich wyborów pomimo agresji zewnętrznej Rosji, uczestniczy w rozwiązywaniu problemów

globalnych i dzieli się swoimi doświadczeniami w dziedzinach istotnych dla społeczności międzynarodowej. Cele: systematyczne przekazywanie narracji o Ukrainie jako państwie demokratycznym, będącym integralną częścią europejskiej przestrzeni politycznej, gospodarczej, kulturalnej, edukacyjnej i informacyjnej; proaktywnie promować inicjatywy Ukrainy, aby włączyć się w globalne i regionalne kampanie na rzecz zrównoważonego rozwoju człowieka, w szczególności w organizacjach międzynarodowych; aktywnie komunikować inicjatywy Ukrainy na arenie międzynarodowej; systematycznie informować o postępach w reformach i pozytywnych zmianach wewnętrznych w kraju.

CEL 3. Ukraina w swojej zagranicznej działalności politycznej opiera się na skutecznym systemie przeciwdziałania szkodliwym narracjom. Ukraina aktywnie i z powodzeniem przeciwdziała zagrożeniom hybrydowym, dezinformacji ze strony Federacji Rosyjskiej oraz aktywnie promuje własną tożsamość na świecie. Zadania: stworzenie mechanizmu monitorowania, analizowania i reagowania na ataki dezinformacyjne; proaktywnie przekazują własne narracje na największych międzynarodowych platformach informacyjnych oraz w międzynarodowych mediach; wdrażać międzynarodowe kampanie informacyjne w celu zwalczania kampanii i narracji dezinformacyjnych; inicjować wielostronne formaty współpracy w zakresie zwalczania dezinformacji na poziomie regionalnym i globalnym oraz wymieniać się doświadczeniem w zwalczaniu dezinformacji z partnerami [4, s.10].

Dyplomacja publiczna jest ściśle powiązana z budowaniem marki narodowej kraju. Ma ona na celu przede wszystkim kreowanie i zewnętrzne projektowanie tożsamości i wizerunku kraju oraz ma przede wszystkim cele gospodarcze – przyciąganie inwestycji i turystów, zwiększanie eksportu i handlu, przyciąganie talentów i siły roboczej oraz wzmacnianie obecności kulturalnej na świecie. Aby osiągnąć cele i cele strategiczne dyplomacji publicznej nakreślone w poprzednich rozdziałach, ważne jest, aby wszystkie strony zaangażowane w budowanie pozytywnego wizerunku Ukrainy za granicą podzielały wspólną wizję i wykorzystywały wspólne narracje oraz obrazy wizualne do reprezentowania Ukrainy w świecie. Jedyną narodową marką wizualną Ukrainy jest UkraineNow(UkrainaTeraz), oficjalnie zatwierdzona przez rząd Ukrainy 10 maja 2018 r. Jest ona instrumentem dyplomacji publicznej do reprezentowania państwa na arenie międzynarodowej. UkraineNow to marka parasolowa, którą można rozwijać i wykorzystywać w różnych kampaniach. Filozofia marki opiera się na słowie «teraz», które jest obecnie najważniejsze dla Ukrainy i współczesnych Ukraińców. Marka przeznaczona jest do użytku zarówno przez agencje rządowe i samorządy, jak i firmy oraz osoby prywatne. Zaleca się wykorzystywanie

tożsamości marki UkraineNow we wszystkich wydarzeniach i kampaniach wizerunkowych Ministerstwa Spraw Zagranicznych, a także umieszczanie jej na treściach towarzyszących, które będą promować narodową tożsamość marki i zwiększać rozpoznawalność marki krajowej [4, s. 11].

Skuteczna promocja wizerunku Ukrainy na świecie jest możliwa pod warunkiem jasnego zrozumienia i segmentacji docelowych odbiorców, optymalnej dystrybucji kanałów oraz wykorzystania odpowiednich narzędzi. Głównymi adresatami działań dyplomacji publicznej są obywatele obcych państw, a mianowicie: turyści, aktywna młodzież, studenci, biznesmeni i inwestorzy, przedstawiciele przemysłów kreatywnych i kulturalnych, dziennikarze i blogerzy, naukowcy i eksperci. Zrozumienie odbiorców docelowych, ich potrzeb i oczekiwań jest czynnikiem kluczowym udanej realizacji projektów i działań dyplomacji publicznej. Ważna jest praca z liderami myśli – osobami o szerokim zakresie kontaktów, których opinii ludzie słuchają. Mogą to być blogerzy, celebryci, dziennikarze. Ważną grupą docelową są też dziennikarze zagraniczni. Utrzymywanie z nimi efektywnych stosunków roboczych jest ważnym elementem pracy szefów zagranicznych placówek dyplomatycznych Ukrainy oraz pracowników odpowiedzialnych za dyplomację publiczną. Formy współpracy z nimi, takie jak śniadania prasowe, spotkania nieoficjalne, briefingi prasowe i wywiady, pomogą stworzyć zaprzyjaźniony krąg dziennikarzy dla zagranicznych placówek dyplomatycznych.

W celu efektywnej komunikacji dla każdej grupy docelowej zostały wybrane odpowiednie narzędzia, formaty i kanały. Wśród głównych narzędzi i formatów komunikacji: kampanie i projekty komunikacyjne; kampanie reklamowe; współpraca z mediami i platformami internetowymi o szerokim międzynarodowym gronie odbiorców (Netflix, HBO, Wikipedia, BBC, CNN); wymiana kulturalna i naukowa studentów, naukowców, intelektualistów i artystów; udział w światowych imprezach i wiodących międzynarodowych wystawach, targach, salonach, festiwalach filmowych i artystycznych, zawodach sportowych; organizowanie konferencji, seminariów wraz z czołowymi zagranicznymi ekspertami i osobami publicznymi, zagranicznymi *think tankami* i ośrodkami badawczymi; współpraca z zagranicznymi mediami, dziennikarzami; współpraca z zagranicznymi Ukraińcami; nauczanie języka ukraińskiego; publikowanie książek, broszur, katalogów; pamiątki z tożsamością Ukrainy; przemówienia na wydarzeniach publicznych. Wśród kanałów: cyfrowe (sieci społecznościowe, strony internetowe, blogi, vlogi, platformy *e-learningowe*, aplikacje mobilne), środki masowego przekazu (media lokalne i międzynarodowe – telewizja, radio, online, druk) [4, s. 12–13].

Jeśli mówimy o priorytetach geograficznych, priorytetowymi krajami dla polityki zagranicznej Ukrainy są kraje G7 – Stany Zjednoczone, Kanada, Japonia, Wielka Brytania, Francja, Niemcy i Włochy. Partnerami strategicznymi są Polska, Litwa, Gruzja, Azerbejdżan, Turcja, Wielka Brytania i Brazylia. Priorytetowym jest również rozwój strategicznych relacji partnerskich między Ukrainą a Chinami. W kontekście regionalnym Europa jest regionem o znaczeniu strategicznym, w szczególności przywódcy regionalni, kraje ze sceptycznym nastawieniem do Ukrainy oraz kraje o stabilnej pozycji proukraińskiej. Regionami priorytetowymi dla Ukrainy są także Bliski Wschód oraz kraje Azji Południowo-Wschodniej, w szczególności kraje ASEAN [4, s. 14–15]. Strategia Dyplomacji Publicznej Ukrainy 2021–2025 wyznacza podstawy współpracy międzyinstytucjonalnej. Dyplomacja publiczna to zbiór wysiłków ogromnego grona instytucji oraz indywidualnych ambasadorów działających w tym kierunku. Pomyślna realizacja Strategii wymaga efektywnej koordynacji i współpracy pomiędzy Ministerstwem, zagranicznymi placówkami dyplomatycznymi Ukrainy i Instytutem Ukraińskim, a także współpracy międzyresortowej z innymi ministerstwami i agencjami rządowymi oraz organizacjami pozarządowymi [5].

3. WNIOSKI ORAZ PERSPEKTYWY DALSZYCH BADAŃ

Dyplomacja publiczna stwarza możliwości współpracy poprzez identyfikowanie obszarów wspólnego zainteresowania i tworzenie przestrzeni dialogu na poziomie międzynarodowym w celu budowania oraz umacniania długofalowych przyjaznych relacji pomiędzy uczestniczącymi krajami, z uwzględnieniem ich tradycji oraz specyfiki. Konieczność dalszego badania dotychczasowego doświadczenia międzynarodowego oraz praktyki wykorzystania narzędzi dyplomacji publicznej pozwoli stworzyć podstawy dla krajowego rozwoju alternatywnych innowacyjnych metod oraz narzędzi w ramach dyplomacji publicznej przyszłej realizacji komunikacji strategicznej na Ukrainie. Trzeba przestać postrzegać dyplomację publiczną jako coś drugorzędne i pomocnicze. Dzięki profesjonalnemu podejściu dyplomacja publiczna może stać się skutecznym narzędziem promowania pragmatycznej polityki zagranicznej Ukrainy oraz jednym z kluczowych narzędzi krajowego MSZ w obronie narodowych interesów Ukrainy. Dla podniesienia jakości pracy w tym obszarze niezbędna jest bieżąca analiza zasad spójności wszelkich działań informacyjno-komunikacyjnych w dyplomacji publicznej oraz szczegółowe opracowanie najlepszych przykładów światowej praktyki komunikacji rządowej.

Kluczowymi problemami w kształtowaniu pozytywnego wizerunku Ukrainy w świecie są niska świadomość Ukrainy oraz stereotypowe postrzeganie Ukrainy przez pryzmat wojny i okupacji, korupcji lub biedy. Badanie opinii publicznej przeprowadzone przez Centrum «Nowej Europy» wykazało, że trzy najbardziej trwałe skojarzenia z naszym krajem to wojna, ubóstwo/bezrobocie i pracownicy sezonowi/imigracja. Związek Ukrainy z Rosją utrzymuje się, choć stopniowo maleje. Zrozumienie kluczowych kwestii, stereotypów i narracji, poprzez które Ukraina jest postrzegana na świecie, jest kluczem do skutecznego planowania długofalowych projektów oraz kampanii dyplomacji publicznej. Badania są również narzędziem oceny realizacji Strategii dyplomacji publicznej i powinny być prowadzone w sposób ciągły, zwłaszcza w krajach strategicznych dla Ukrainy. Dalsze badania nad zjawiskiem dyplomacji publicznej pomogą zrozumieć mechanizmy jej stosowania w polityce zagranicznej naszego kraju w dłuższej perspektywie oraz wypracują odpowiednie metody wykorzystania narzędzi dyplomacji publicznej jako skutecznego i nowoczesnego środka promocji interesów narodowych Ukrainy i rozwoju jej autorytetu na arenie międzynarodowej. Należy pamiętać, że dziś dyplomacja publiczna musi obejmować proces tworzenia przez państwo instytucji (platform), które miałyby na celu koordynację między rządowymi strukturami informacyjnymi a użytkownikami Internetu.

Jakościowym przykładem wykorzystania narzędzi dyplomacji publicznej w tym wymiarze jest założona w 2006 roku w Izraelu platforma GIYUS, za pośrednictwem której osoby zaangażowane w *crowdsourcing* (polega na udziale nieograniczonego grona odbiorców) zostały koordynatorami udziału w kampaniach *online* (pisanie komentarzy na stronach międzynarodowych wydawnictw, które opublikowały materiały antyrządowe, tworzenie i umieszczanie petycji zbiorowych, zbieranie podpisów pod listami zbiorowymi i petycjami, burze na Twitterze). W odróżnieniu od Rosji, gdzie «fabryki trolli» funkcjonują w oparciu o maksymalną tajemnicę, a robotnicy zajmują się pisaniem komentarzy, sztywno wyznaczając paradygmat patriotyzmu «rosyjskiego świata», inwestując w to dużo pieniędzy lub «sponsorów» państwowych lub osobistych Kremla-2 w Izraelu ludzie dobrowolnie angażują się w konfrontację *online* z zewnętrznymi wyzwaniem w przestrzeni informacyjnej. Oznacza to, że jednym z ważnych elementów dyplomacji publicznej w krajowym systemie komunikacji strategicznej powinny być instytucje społeczeństwa obywatelskiego, które wzmocnią możliwości budowania demokratycznego społeczeństwa zorientowanego społecznie. Zaangażowanie instytucji społeczeństwa obywatelskiego w proces komunikacji strategicznej

znej stwarza nowe możliwości dalszego rozwoju *public relations*, ponieważ zgodnie z zasadą interakcji promują one bardziej otwarte i przejrzyste relacje między społeczeństwem a państwem [3, s. 5].

BIBLIOGRAFIA

1. URL: <https://mfa.gov.ua/news/mzs-ukrayini-prezentovalo-prioriteti-publichnoyi-diplomatiyi-na-2021-2025-roki>, 04.01.2022
2. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-predstaviv-pershu-strategiyu-publichnoyi-diplomatiyi-mzs-ukrayini-ta-nazvav-sim-yiyi-napryamiv>, 02.01.2022
3. Chernenko, T. W. (2016). Nowoczesny wymiar dyplomacji publicznej w systemie komunikacji strategicznych, *Prioritety strategiczne*, № 4 (41). URL: file:///C:/Users/Windows%208.1/Desktop/25,01,2022/chernenko.pdf
4. URL:file:///C:/Users/Windows%208.1/Desktop/25,01,2022/public-diplomacy-strategy%202021.pdf
5. URL: <https://suspilne.media/117614-so-take-publicna-diplomatia-i-comu-mzs-stvorilo-strategiu-ii-rozvitku-poasnue-ekspertka>, 06.01.2022

REFERENCE

1. URL: <https://mfa.gov.ua/news/mzs-ukrayini-prezentovalo-prioriteti-publichnoyi-diplomatiyi-na-2021-2025-roki>, 04.01.2022
2. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-predstaviv-pershu-strategiyu-publichnoyi-diplomatiyi-mzs-ukrayini-ta-nazvav-sim-yiyi-napryamiv>, 02.01.2022
3. Chernenko, Tetiana (2016). The modern dimension of public diplomacy in the system of strategic communications priority, *strategic priorities*, № 4 (41). URL: file:///C:/Users/Windows%208.1/Desktop/25,01,2022/chernenko.pdf
4. URL: file:///C:/Users/Windows%208.1/Desktop/25,01,2022/public-diplomacy-strategy%202021.pdf
5. URL: <https://suspilne.media/117614-so-take-publicna-diplomatia-i-comu-mzs-stvorilo-strategiu-ii-rozvitku-poasnue-ekspertka>, 06.01.2022

Material nadszedł do redakcji 13.04.2022 r.

УДК 327.8(560)

Оксана Пікулик,

кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

pikulyk.oksana@vnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-0990-3578

Ілона Балак,

кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

balak.ilona@vnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-2546-6638

DOI

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТУРЕЧЧИНИ

У статті досліджено особливості розвитку публічної дипломатії Туреччини. Проаналізовано сутність публічної дипломатії та відзначено її важливу роль у створенні іміджу країни. Відзначено важливість географічного розміщення, культурних цінностей та історичної спадщини Туреччини для її міжкультурної комунікаційної діяльності. Акцентовано увагу на діяльності Міністерства туризму та культури й Міністерства закордонних справ Туреччини у сфері публічної дипломатії.

Охарактеризовано діяльність Фонду Юнуса Емре у сфері популяризації турецької мови, історії, мистецтва та культури в усьому світі. Досліджено особливості діяльності Інституту Юнуса Емре, що проводить різноманітні заходи співпраці із закордонними установами, а також здійснює дослідження з викладання турецької історії, культури, мови та літератури. Відзначено важливість впливу телебачення й мистецтва на турецьку публічну дипломатію та м'яку силу. Обґрунтовано посилення впливу турецької кіноіндустрії на міжнародній арені.

Досліджено значення Турецького агентства співпраці та розвитку (ТІКА) в просуванні, поширенні й підтримці діяльності публічної

дипломатії та культурних цінностей за кордоном. Окреслено основні сфери програм допомоги ТІКА, зокрема допомоги освітнім закладам, відновлення історичної спадщини, постачання технічного обладнання, допомоги сільському господарству. Установлено, що неурядові організації є важливим інструментом публічної дипломатії Туреччини. Охарактеризовано участь ТІКА в координації освітніх і навчальних програм за кордоном. Акцентовано увагу на організації та проведенні турецькими дипломатичними представництвами за кордоном широкого спектра культурних заходів. Відзначено важливість таких інструментів, як освітня діяльність, програми обміну й практичні тренінги для зближення з іншими країнами та встановлення з ними довгострокових відносин.

Ключові слова: публічна дипломатія; Туреччина; імідж країни; культурна дипломатія; Інститут Юнуса Емре; міжкультурна комунікація.

Oksana Pikulyk,

Lesya Ukrainka Volyn National University,

ORCID ID: 0000-0002-0990-3578

Iona Balak,

Lesya Ukrainka Volyn National University,

ORCID ID: 0000-0002-2546-6638

PUBLIC DIPLOMACY FEATURES OF TURKEY

The article examines the features of the development of public diplomacy in Turkey. The essence of public diplomacy is analyzed and its important role in creating the country's image is noted. The importance of Turkey's geographical location, cultural values and historical heritage for its intercultural communication activities was noted. Emphasis is placed on the activities of the Ministry of Tourism and Culture and the Ministry of Foreign Affairs of Turkey in the field of public diplomacy.

The activities of the Yunus Emre Foundation in the field of popularization of Turkish language, history, art and culture around the world are described. The peculiarities of the Yunus Emre Institute, which conducts various activities of cooperation with foreign institutions, as well as conducts research on the teaching of Turkish history, culture, language and literature, have been studied. The importance of television and art on Turkish public diplo-

macy and soft power was noted. The growing influence of the Turkish film industry on the international arena is substantiated.

The importance of the Turkish Agency for Cooperation and Development (TIKA) in promoting, disseminating and supporting public diplomacy and cultural values abroad has been studied. The main areas of TIKA assistance programs are outlined, including assistance to educational institutions, restoration of historical heritage, supply of technical equipment, assistance to agriculture. NGOs have been identified as an important tool of Turkish public diplomacy. The participation of TIKA in the coordination of educational and training programs abroad is described. Emphasis is placed on the organization and holding of a wide range of cultural events by Turkish diplomatic missions abroad. The importance of tools such as educational activities, exchange programs and practical trainings for rapprochement with other countries and establishing long-term relations with them was noted.

Key words: public diplomacy, Turkey, country image, cultural diplomacy, Yunus Emre Institute, intercultural communication.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Публічна дипломатія є не лише глобальною за своїм виміром і природою, але й залучає безліч різноманітних акторів та мереж, постає важливим механізмом, що сприяє зміцненню довіри між країнами й побудови безпечного глобального середовища. Ідеться не про витіснення звичайної традиційної міждержавної дипломатії, а про побудову відносин із новими глобальними суб'єктами, залучення різних осіб, груп, установ до міжкультурної комунікаційної діяльності, що впливає на політичні відносини між країнами та формування іміджу.

Показовим прикладом для вивчення є публічна дипломатія Туреччини. Ще з моменту створення Турецької Республіки країна використовувала різні способи комунікації для створення свого іміджу. Туреччина досягла значного прогресу завдяки своїй м'якій силі, ураховуючи переваги розміщення, історичну спадщину й культурні цінності, утверджуючи себе як країну, яка керується гуманітарними принципами і є однією з основних держав-донорів. Культурна дипломатія, допомога в розвитку, гуманітарна дипломатія є невід'ємними частинами діяльності публічної дипломатії Туреччини [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку публічної дипломатії загалом та її ролі й особливостей розвитку в Туреччині стосуються праці як вітчизняних, так і закордонних науковців і

дослідників. Значну увагу вчені приділяють вивченню практики публічної дипломатії в освітній, культурній, науковій сферах, а також аналізу ролі окремих інститутів та агенцій у публічній дипломатії Туреччини. Потрібно відзначити праці таких науковців, як Ібрагім Калін [2], Абдулла Озкан [3], Гайе Аслі Санкар [1], Еллен Хейг, Джордан Уорлік [4], Ях'я Мухасилович [5] й ін. Зокрема, у роботі Абдулли Озкана досліджено практику публічної дипломатії в освітній сфері [3]. Ях'я Мухасилович аналізує проблематику, пов'язану з публічною дипломатією Туреччини в Боснії й Герцеговині [5]. Питання щодо вивчення цифрової дипломатії відображені в працях Огуз Гйоксу та Пінар Мюневвер Аслан [6]. Серед українських науковців, які досліджували тематику публічної дипломатії Туреччини, зокрема її культурно-освітніх аспектів, потрібно відзначити дослідження Ю. М. Тарасюка, Г. І. Шаглі [7] й ін.

Ураховуючи важливість вивчення досвіду розвитку публічної дипломатії Туреччини, укажемо на недостатню кількість ґрунтовних досліджень у вітчизняній літературі з цієї тематики. Тому питання аналізу досвіду розвитку публічної дипломатії в Туреччині є актуальним у наукових дослідженнях.

Мета дослідження – аналіз особливостей публічної дипломатії Туреччини як інструменту залучення різноманітних груп, установ та осіб до міжкультурної комунікації, її ролі у створенні іміджу країни й аналізу впливу публічної дипломатії Туреччини на політичні відносини з іншими країнами.

Методика дослідження. У процесі дослідження публічної дипломатії використано наукові методи, зокрема метод системно-структурного аналізу, історичний, описовий, метод узагальнення. Кожен із них є системою прийомів і засобів, які дають змогу виконувати наукові завдання.

Метод системно-структурного аналізу є одним з основних методів наукового дослідження, оскільки його суть зводиться до того, що об'єкт дослідження розглянуто як єдине ціле (система) з урахуванням специфіки структури, взаємозв'язків, відносин усіх складових частин публічної дипломатії, виявлення ролі кожної з них у загальному процесі міжкультурної комунікації. Описовий метод дає змогу виокремити одиниці аналізу досліджуваних об'єктів з метою їх подальшого вивчення та інтерпретації.

Метод узагальнення – це спосіб переходу на більш високий ступінь абстракції шляхом виявлення загальних ознак (властивостей, відносин, тенденцій розвитку тощо), які властиві процесам і явищам досліджуваної сфери. Під час розгляду публічної дипломатії країни цей метод дає змогу визначити особливості розвитку публічної дипломатії, тенденції впровадження Туреччиною регіональних ініціатив у сфері публічної

дипломатії, виокремити головні напрями й пріоритети міжкультурної комунікації країни.

Сукупність методів наукових досліджень, які використовувалися під час вивчення розвитку публічної дипломатії Туреччини, дають змогу оптимально організувати науковий процес і сприяють досягненню мети дослідження.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Публічна дипломатія будь-якої країни спрямована на просування її інтересів через діалог з окремими громадянами, групами, засобами масової інформації та установами й сприяє формуванню її іміджу. Урядові та неурядові установи Туреччини співпрацюють із різними регіонами через численні заходи публічної дипломатії. Від об'єктів ЮНЕСКО до традиційних ремесел, від знакових релігійних будівель до мистецтва анатолійських міст – Туреччина просякнута багатством усього, що є культурним. З огляду на це, щороку на двосторонньому та міжнародному рівнях організовуються різноманітні культурні заходи в таких галузях, як мистецтво, спорт, література, музика, наука, туризм, архітектура, кухня й ін., щоб популяризувати минуле та сьогодення країни [8].

Управління публічної дипломатії в Туреччині створено у 2010 р. з метою забезпечення кращої координації й співпраці між різними суб'єктами публічної дипломатії в країні, покращення іміджу країни, збільшення активності Туреччини в міжнародній комунікації [9]. Турецьке управління публічної дипломатії започаткувало низку університетських програм для залучення студентів до обговорення зовнішньополітичних питань. Зокрема, щомісяця в різних містах Туреччини проводилися панелі з питань публічної дипломатії та зовнішньої політики, де студенти й науковці мали можливість висловити думки та поставити запитання визначеним експертам із зовнішньої політики. Управління публічної дипломатії також сприяло програмам просування зовнішньої політики в університетах, які об'єднують студентів, науковців, експертів та осіб, котрі приймають рішення, щоб створити мережу для діалогу [4].

У 2018 р., після переходу Туреччини до президентської форми правління, Управління публічної дипломатії трансформовано в Управління комунікацій Офісу Президента Турецької Республіки. Улітку 2021 р. Управлінням комунікацій представлено «Документ про національну Стратегію публічної дипломатії та План дій», який підготовлено з метою забезпечення координації діяльності публічної

дипломатії Туреччини [7]. У цьому документі викладено стратегії й дорожні карти у 22 сферах, пріоритети діяльності у сфері публічної дипломатії, зокрема цифрової дипломатії, наукової дипломатії, дипломатії туризму, культурної дипломатії, релігійної дипломатії, дипломатії освіти, гуманітарної та спортивної дипломатії. Для забезпечення швидкої, ефективної й результативної діяльності міністерств, організацій та установ у сфері публічної дипломатії створено Систему координації публічної дипломатії. Ця Система складається з Механізму координації публічної дипломатії, що включає ради, комісії, і системи моніторингу публічної дипломатії [10].

Пропагування культури та діалог з іноземною аудиторією є ключовими засобами публічної дипломатії Туреччини. Прикладом успішної діяльності у сфері публічної дипломатії країни є функціонування Фонду Юнуса Емре. Фонд створено у 2007 р. як доповнення до вже наявних турецьких культурних центрів задля пропагування турецької культури, суспільства й мови за кордоном. Він також спрямований на розширення програм обміну з іншими країнами. Інститут Юнуса Емре, який є структурним підрозділом Фонду Юнуса Емре, проводить дослідження з популяризації та викладання турецької культури, історії, мови й літератури, а також здійснює різноманітні заходи, що передбачають співпрацю з іншими установами для підтримки наукових досліджень і публікації їх результатів [3]. Інститут представляє країнам світу особливості мистецтва та культурні цінності Туреччини, сприяє кращим відносинам народів і робить вагомий внесок у розвиток світового співробітництва між країнами [11]. Розвиток Інституту Юнуса Емре здійснювався за три етапи. Перший – створення представництв у країнах, близьких до Туреччини, другий – заснування інституцій у державах ЄС. Протягом третього етапу відбувалося заснування офісів по всьому світу [12]. Діяльність Інституту Юнуса Емре можна розділити на чотири основні групи: викладання турецької мови, мистецько-культурна діяльність, науково-академічна діяльність і культурна дипломатія [5].

Хоча викладання турецької мови є основним напрямом діяльності Інституту, центри Юнуса Емре проводять широкий спектр мистецьких та культурних заходів за кордоном. У сфері «Мистецтво та культура» центри Юнуса Емре організують художні виставки, конференції й панелі на різні теми, фестивалі для дітей, вечори віршів, показ турецьких фільмів іноземній аудиторії, переклади турецьких книг іноземними мовами та іноземних книг турецькою мовою, а також ведуть низку інших культурних проєктів. Інститут Юнуса Емре активно підтримує збереження османсько-турецької культурної спадщини на всіх колишніх османських землях.

Особливо зосереджений Інститут на збереженні письмової спадщини та архівів Туреччини [5].

У сфері науково-академічної діяльності Інститут Юнуса Емре веде «наукову дипломатію». У цьому сенсі за підтримки Офісу президента Туреччини Інститут започаткував Проєкт наукового та академічного співробітництва Туреччини (TAVIP), щоб просувати у світі науковий і академічний потенціали Туреччини. У рамках проєкту в іноземну країну делегують наукового представника, завдання якого – стежити за науковими розробками в країні, куди він направлений, долучатися до наукових й академічних робіт, виявляти найуспішніші університети, наукові центри, технопарки та звітувати про них.

У рамках культурної дипломатії Інститут Юнуса Емре бере участь й організовує культурні тури, панелі, конференції та інші заходи, спрямовані на популяризацію турецької культури. Інститут є частиною мережі під назвою «Global Public Diplomacy Network» (GPDNet), створеної у 2014 р. в столиці Південної Кореї Сеулі, до складу якої входять установи культурної та публічної дипломатії десяти країн, включаючи Південну Корею, Філіппіни, Сингапур, Швецію, Угорщину, Польща, Португалія, Нігерія й Туреччина. Ця платформа створена для обміну знаннями та досвідом між установами культури й публічної дипломатії країн-членів [5].

Школи в іноземних країнах також є важливими інструментами публічної дипломатії Туреччини, оскільки вони передають власні культурні цінності через курси іноземних мов, підручники й культурно-мистецькі заходи [3]. Турецькі освітні та навчальні центри Юнуса Емре (YETES), які організаційно входять до Інституту Юнуса Емре, проводять діяльність у зарубіжних країнах із викладання турецької мови як світової й надають підтримку в популяризації Туреччини та турецької мови. Проєкт «Тюркологія», який спрямований на розвиток викладання турецької мови, поглиблення зв'язків з іншими країнами, надає лекції й матеріали для близько 40 кафедр турецької мови та літератури й курсів турецької мови в інших державах [3]. Загалом, із моменту створення Інститут Юнуса Емре відкрив 60 культурних центрів у 50 країнах світу. Останні з них започатковані в Азезі та Пекіні у 2020 р. [13].

У рамках функціонування культурного центру Інституту Юнуса Емре в м. Києві проводяться наукові й культурні заходи, які сприяють поглибленню співпраці між Туреччиною та Україною. Зокрема, у 2019 р. відбувся науковий захід «Турецько-українські союзи в історії», у якому взяли участь авторитетні представники української наукової спільноти. У м. Києві відбувся фестиваль «Тиждень турецького кіно», організатором якого стали Інститут Юнуса Емре за підтримки Головного управління

кінематографії Туреччини, КП Київкінофільму й Київського національного університету театру, кіно та телебачення імені Івана Карпенка-Карого. У рамках проекту академічного й наукового співробітництва Туреччини (ТАВІР), який діє під егідою Президента Турецької Республіки, Інститутом Юнуса Емре організовано Літню наукову академію ТАВІР, яка покликана сприяти розвитку наукової дипломатії та познайомити учасників із різних країн із науковим потенціалом Туреччини [11].

Туреччина виступає з важливими ініціативами в рамках діяльності публічної дипломатії через Турецьке агентство співпраці та розвитку (ТІКА). Агентство, засноване в 1992 р., має на меті допомогти країнам – насамперед турецькомовним і сусіднім – налагодити співпрацю в економічній, комерційній, технічній, соціальній, культурній та освітній сферах через різноманітні проекти. Аналіз їх свідчить, що це одна з цілей стратегії публічної дипломатії країни. ТІКА відіграє важливу роль у просуванні, поширенні та підтримці діяльності публічної дипломатії й культурних цінностей за кордоном. Турецьке агентство співпраці та розвитку є центральним агентством допомоги в Туреччині, яке працює в 34 координаційних офісах у 31 країні, переважно на Балканах, Близькому Сході й Центральній Азії. Більше не обмежуючись лише країнами з турецькими культурними чи історичними зв'язками, сьогодні ТІКА інвестує загалом у 100 державах у різноманітні проекти [4]. За період із 1992 р. по 2002 р. ТІКА провела 2346 проектів (близько 235 проектів щорічно). Динаміка кількості реалізованих проектів із надання допомоги особливо зросла після 2002 р. Зокрема, у період із 2003 р. по 2017 р. реалізовано понад 20 тис. проектів у більш ніж 160 країнах світу. Програми допомоги розвитку ТІКА включають широкий спектр сфер, як от відновлення історичної спадщини, допомога сільському господарству, постачання технічного обладнання, допомога освітнім закладам тощо [5].

Важливим напрямом діяльності ТІКА є координація освітніх та навчальних програм. Ще в 1990-х роках такі освітньо-тренінгові програми запроваджені в Центральній Азії, а на початку 2000-х рр. – і в інших регіонах. Одна з цих програм започаткована в Центральній Азії, а пізніше впроваджена на Балканах («Міжнародна освітня програма молодих дипломатів»). «Програма «Школа лідерства»» – це ще одна освітньо-тренінгова програма для професіоналів, які працюють у державних установах. ТІКА також має освітні й навчальні програми для людей з обмеженими можливостями. Зокрема, таку програму проведено у 2018 р. для громадян-інвалідів у Боснії та Герцеговині [5]. У 2018 р. в рамках проекту «Один турецький клас у кожній школі» запущеного агентством ТІКА в Румунії, відремонтовано 38 турецьких класів, у тому числі 32 – у

Констанці й шість – у Тулчі. Крім того, ТІКА завершила реконструкцію території, призначеної для створення двох лабораторій турецької мови задля модернізації навчальних закладів і підвищення якості турецької освіти в Констанці та Бухаресті [14].

ТІКА успішно співпрацює з іншими турецькими інститутами публічної дипломатії. Одним із прикладів такої співпраці була кількаденна навчальна й освітня програма, яка проводилася разом із TRT для журналістів із Балкан, Близького Сходу, країн Африки, Центральної Азії та інших регіонів у Туреччині в місті Анталія. Програма організовується вже багато років поспіль і дає можливість представити Туреччину професіоналам, які працюють в іноземному медіасекторі [5]. У перспективі ТІКА планує й надалі виконувати діяльність відповідно до своїх стратегій та принципів, підтримуючи проекти економічного, соціального й гуманітарного розвитку та культурної співпраці, а також надання допомоги іншим країнам. Проекти ТІКА є відображенням ініціативної та гуманітарної зовнішньої політики Туреччини щодо міжнародних справ [14].

Турецькі дипломатичні представництва щороку організовують широкий спектр культурних заходів за кордоном із метою сприяння поширенню багатой історичної й культурної спадщини, яку має Туреччина. Основними видами діяльності, що проводиться турецькими представництвами у великій географічній зоні, є «Дні/тижні турецької культури», «Дні турецького кіно», «Турецькі фестивалі», «Тиждень турецької їжі», різноманітні виставки, танцювальні вистави, концерти, конференції та семінари з культури й мистецтва, фестивалі віршів, дні літератури тощо [15].

Фестивалі відіграють ключову роль у представленні різних аспектів багатой турецької культури, уключаючи турецьку кухню, фольклор, музику, кінематограф і ремесла, перед великими натовпами за кордоном. Турецькі місії за кордоном, п'яті за величиною у світі, роблять великий внесок у популяризацію своєї країни в усьому світі за допомогою фестивалів, які вони організовують або в яких щороку беруть участь. Протягом 2019 р. від Багдада до Барселони, від Абуджі до Ісламабаду, до Нью-Йорка, Канберри, В'єтнаму й В'єт'яна щонайменше 75 турецьких місій організували такі заходи, котрі були підтримані міністерством та відповідними установами [8].

Останніми роками турецька кіноіндустрія посилила свій вплив на міжнародній арені й турецькі серіали посіли друге місце за темпами експорту після США. Цей успіх вплинув на турецькі фонди, які працюють у сфері публічної дипломатії, що привело до зміни інтересу до турецького кіно [16]. Одним із показових прикладів пропагування турецької куль-

тури є щорічний Лондонський фестиваль турецького кіно. Цей фестиваль спонсорується Міністерством культури Туреччини й організовує для міжнародної аудиторії перегляди різноманітних турецьких художніх і документальних фільмів. Хоч він був започаткований у 1993 р. як триденний захід, проте зараз це повноцінний двотижневий фестиваль [4].

У 2018 р. Інститут Юнуса Емре вперше організував літню школу турецького кіно, яка прийняла в Стамбулі 23 режисери із 20 різних країн. Молоді режисери з різних держав, таких як США, Південно-Африканська Республіка, Марокко, Великобританія та Іран, мали змогу отримати вичерпну інформацію про історію турецького кіно. У кіношколі, яка проходила в Кампусі Драгоша Стамбульського університету Шехір, протягом двох тижнів учасники відвідали низку сесій стосовно показів й аналізу турецьких фільмів за участю відомих імен в історії турецького кіно. Окрім лекцій, які читали науковці, учасники літньої школи також мали змогу зустрітися з режисерами, сценаристами, акторами, продюсерами та кінокритиками. Під час літньої школи учасники відвідали музеї, що зберігають історію турецького кіно, а також кіностудії, зокрема Музей кіно й телебачення Університету Мімара Сінана, Музей кіно та театру Фонду Тюркера Інаноглу, Центр досліджень турецького кіно й кіностудію SEKA [16].

Турецький фестиваль «Spot On, Turkey Now» у Відні, який відбувся в жовтні 2009 р., став прикладом ефективної координації між урядом та громадянським суспільством для сприяння публічній дипломатії. У співпраці з Wiener Festwochen (Віденський фестиваль), одним із найбільших культурних фестивалів у світі, Стамбульський фонд культури та мистецтв ініціював фестиваль, на якому представлено турецьку й австрійську літератури, музику, а також танцювальну співпрацю. Ця міжкультурна акція є моделлю, що часто використовується в багатосторонній турецькій публічній дипломатії [4].

Міністерством закордонних справ Туреччини підтримано проєкт «Виставка фотографій» усесвітньо відомого турецького фотожурналіста Ара Гюлера, організованого Президентом Турецької Республіки у співпраці з Музеєм Ара Гюлера й Архівно-науковим центром. Виставку відкрито в Лондоні, Парижі, Кіото, Нью-Йорку та Римі, вона привернула величезну увагу любителів мистецтва [8].

За сприяння Міністерства закордонних справ проводиться робота над відкриттям турецьких бібліотек і спеціальних куточків про Туреччину в національних бібліотеках інших країн. За кордоном відкрито 33 таких турецьких бібліотек і триває підготовка до відкриття ще 15 [8].

У 2021 р. виповнилося 700 років із дня смерті Юнуса Емре, поета

й філософа, одного з монументальних імен турецької мови та культури. Тому ЮНЕСКО включило його до свого списку ювілеїв. 2021 р. також був визначений президентом Туреччини «Роком Юнуса Емре та турецької мови». Відповідно, по всій Туреччині й за кордоном організовано різноманітні заходи на тему «Турецька; світова мова» у співпраці з Міністерством культури і туризму.

Постійне представництво Туреччини в ЄС 28 вересня 2021 р. в рамках Комунікаційної стратегії Туреччини в ЄС організувало гастро-дипломатичний захід під назвою «Дипломатія в меню: Середземноморський день» у співпраці з Директоратом у справах ЄС, Групою дружби Європейського парламенту (ЄП) «Туреччина-ЄС», Інститутом Юнуса Емре й брюссельською неурядовою організацією ESCOPNET. Його мета – сприяти поширенню спільної середземноморської культури та кухні Туреччини і ЄС, підкреслити об'єднувальну силу гастрономії, а також підтримати розвиток міжкультурного діалогу між Туреччиною та країнами Європи [13].

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, публічна дипломатія сьогодні відіграє важливу роль у підвищенні статусу та іміджу країни в очах іноземної аудиторії, просуває інтереси держави шляхом інформування, впливу й розуміння. Публічна дипломатія спрямована на недержавних акторів та громадську думку і сприяє поглибленню діалогу з громадянами інших країн та різними асоціаціями, установленню мостів для розвитку співпраці й відносин із закордонними суспільствами. Значення публічної дипломатії для Туреччини є важливим, оскільки сьогодні мільйони людей, котрі займаються дослідженнями, науковою діяльністю, мистецтвом, кіноіндустрією чи туризмом, відіграють важливу роль у створенні іміджу держави. Цьому сприяє також багата історична та культурна спадщина країни. Особливостями сучасної публічної дипломатії Туреччини є залучення до міжкультурної комунікаційної діяльності як державних, так і недержавних установ, асоціацій і груп, які відіграють важливу роль у популяризації турецької історії, мистецтва, мови та культури. Інститут Юнуса Емре, Турецьке агентство співпраці й розвитку, медіаустанови та інші асоціації в рамках своєї діяльності у сфері публічної дипломатії сприяють налагодженню співпраці з іншими країнами в соціальній, освітній, культурній, гуманітарній, науковій та інших галузях.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням особливостей розвитку публічної дипломатії в різних країнах, а також

найбільш детальному аналізу цифрової, культурної, наукової й релігійної дипломатії Туреччини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Sancar, G. A. (2015). Turkey's Public Diplomacy: Its Actors, Stakeholders, and Tools. In: Çevik, B. S., Seib, P. (eds) *Turkey's Public Diplomacy. Palgrave Macmillan Series in Global Public Diplomacy*. Palgrave Macmillan, New York. https://doi.org/10.1057/9781137466983_2
2. Kalin, İbrahim (2011). Soft Power and Public Diplomacy in Turkey. *Perceptions*. Autumn 2011, vol. XVI, N. 3, pp. 5–23.
3. Özkan, Abdullah (2015). Strategic practices of public diplomacy policies in educational field and Turkey's potential for cultural diplomacy. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, vol. 176, p. 35–43. URL: <https://bit.ly/3miqfCs>
4. Huijgh, E., Warlick, J. (2016). The Public Diplomacy of Emerging Powers. *Part 1: The Case of Turkey*. Figueroa Press. Los Angeles, 48 p.
5. Muhasilović, Jahja (2020). Turkey's Soft Power and Public Diplomacy in Bosnia-Herzegovina and Sandžak (2002–2017). Istanbul, 347 p.
6. Göksu, O., Aslan, P. (2016). Digital Diplomacy, Global Perception and Turkey. URL: https://www.academia.edu/25792387/Digital_Diplomacy_Global_Perception_and_Turkey
7. Тарасюк, Ю. М., Шаглі, Г. І. (2021). М'яка сила Турецької Республіки: культурно-освітні аспекти. *Політичне життя*, № 4, с. 95–101.
8. Cultural diplomacy 2019. URL: https://www.mfa.gov.tr/site_media/html/TKGM-Prestij-Kitab%C4%B1-R1.pdf
9. Sevin, E. (2012). Bridge No More? Turkish Public Diplomacy and Branding under the AKP Government. URL: <https://www.e-ir.info/2012/10/05/bridge-no-more-turkish-public-diplomacy-and-branding-under-the-akp-government/>
10. National Public Diplomacy Strategy Paper and Action Plan. URL: <https://www.iletisim.gov.tr/english/haberler/detay/national-public-diplomacy-strategy-paper-and-action-plan-introduced#>
11. Інститут імені Юнуса Емре. URL: <https://kyiv.yee.org.tr/uk/content/instytut-ime-ni-yunusa-emre>
12. Yunus Emre Institute Head Ateş: As an element of soft power, our aim is to introduce Turkey, its culture to the world. URL: <https://bit.ly/3x5eUKW>
13. Yunus Emre Enstitüsü. Faaliyet Raporu 2020. URL: https://yee.org.tr/sites/default/files/yayin/faaliyet_raporu_2021_28.06_kucuk.pdf
14. TİKA Annual Report 2018. URL: <https://www.tika.gov.tr/upload/sayfa/publication/2018/T%C4%B0KA%20Annual%20Report%202018.pdf>
15. Cultural Activities Organized Abroad and Bilateral Agreements. Republic of Turkey. *Ministry of Foreign Affairs*. URL: <https://www.mfa.gov.tr/cultural-activities-organized-abroad.en.mfa>
16. Bulut, H. Cultural diplomacy through turkish cinema. USC Center of Public Diplomacy. URL: <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/cultural-diplomacy-through-turkish-cinema>

REFERENCES

1. Sancar, G. A. (2015). Turkey's Public Diplomacy: Its Actors, Stakeholders, and Tools. In: Çevik, B. S., Seib, P. (eds) *Turkey's Public Diplomacy. Palgrave Macmillan Series in Global Public Diplomacy*. Palgrave Macmillan, New York. https://doi.org/10.1057/9781137466983_2
2. Kalin, İbrahim (2011). Soft Power and Public Diplomacy in Turkey. *Perceptions*. Autumn 2011, vol. XVI, N. 3, pp. 5–23.
3. Özkan, Abdullah (2015). Strategic practices of public diplomacy policies in educational field and Turkey's potential for cultural diplomacy. *Procedia–Social and Behavioral Sciences*, vol. 176, p. 35–43. URL: <https://bit.ly/3miqfCs>
4. Huijgh, E., Warlick, J. (2016). The Public Diplomacy of Emerging Powers. *Part 1: The Case of Turkey*. Figueroa Press. Los Angeles, 48 p.
5. Muhasilović, Jahja. (2020). Turkey's Soft Power and Public Diplomacy in Bosnia-Herzegovina and Sandžak (2002–2017). Istanbul, 347 p.
6. Göksu, O., Aslan, P. (2016). Digital Diplomacy, Global Perception and Turkey. URL: https://www.academia.edu/25792387/Digital_Diplomacy_Global_Perception_and_Turkey
7. Tarasiuk, Yu. M., Shahli, H. I. (2021). The soft power of the Republic of Turkey: cultural and educational aspects. *Politychne zhyttia*, № 4, p. 95–101 (in Ukrainian).
8. Cultural diplomacy 2019. URL: https://www.mfa.gov.tr/site_media/html/TKGM-Prestij-Kitab%C4%B1-R1.pdf
9. Sevin, E. (2012). Bridge No More? Turkish Public Diplomacy and Branding under the AKP Government. URL: <https://www.e-ir.info/2012/10/05/bridge-no-more-turkish-public-diplomacy-and-branding-under-the-akp-government/>
10. National Public Diplomacy Strategy Paper and Action Plan. URL: <https://www.iletisim.gov.tr/english/haberler/detay/national-public-diplomacy-strategy-paper-and-action-plan-introduced#>
11. Instytut imeni Yunusa Emre (in Ukrainian). URL: <https://kyiv.yee.org.tr/uk/content/instytut-imeni-yunusa-emre>
12. Yunus Emre Institute Head Ateş: As an element of soft power, our aim is to introduce Turkey, its culture to the world. URL: <https://bit.ly/3x5eUKW>
13. Yunus Emre Enstitüsü. Faaliyet Raporu 2020. URL: https://yee.org.tr/sites/default/files/yayin/faaliyet_raporu_2021_28.06_kucuk.pdf
14. TİKA Annual Report 2018. URL: <https://www.tika.gov.tr/upload/sayfa/publication/2018/T%C4%B0KA%20Annual%20Report%202018.pdf>
15. Cultural Activities Organized Abroad and Bilateral Agreements. Republic of Turkey. *Ministry of Foreign Affairs*. URL: <https://www.mfa.gov.tr/cultural-activities-organized-abroad.en.mfa>
16. Bulut, H. Cultural diplomacy through turkish cinema. USC Center of Public Diplomacy. URL: <https://usepublicdiplomacy.org/blog/cultural-diplomacy-through-turkish-cinema>

Матеріал надійшов до редакції 11.05.2022 р.

УДК 323.28(5):28-79

Антоніна Шуляк,

декан факультету міжнародних відносин,
доктор політичних наук, професор кафедри
міжнародних комунікацій та політичного аналізу,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
antonina.mytko@vnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-5234-0758

Наталія Павліха,

доктор економічних наук, професор кафедри
міжнародних економічних відносин та управління проєктами,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
nataliia.pavlikha@vnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-5191-242X

Ярослав ярош,

декан факультету історії, політології та національної безпеки
доктор політичних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
yarosh.yaroslav@vnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-8795-8910
DOI

ПОЛІТИЗАЦІЯ ІСЛАМУ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ЗАГРОЗА СВІТУ

У ході дослідження розкрито суть поняття релігії, її функцій та вплив на держави світу. Охарактеризовано процеси політизації й радикалізації ісламу, а особливо в мусульманських країнах. Проаналізовано суть та етапи розвитку релігійних організацій, радикальних течій, таких як салафітські організації. Наголошено на основних причинах виникнення й посиленої політизації ісламу в сучасних умовах. Висвітлено базові фактори наростаючого розриву між сунізмом і шіїзмом у класичному ісламі. З огляду на те, що сунітів у світі значно більше, вони частіше за все не визнають шийтську школу, називаючи її прихильників еретиками, а в деяких країнах – мусульманами другого сорту. Першопричиною

цього розколу була не релігія (основні догми в них загальні), а власне боротьба за вплив і владу. Визначено, що відома міжнародна релігійно-політична асоціація «Брати мусульмани» прийшла до влади в Єгипті й Тунісі одразу після «Арабської весни», усунувши від політичної влади салафітів. Іранським дослідником Мехті Сана запропоновано цікаву інтерпретацію причин виникнення політизації ісламу власне на початку XXI ст.

Ключові слова: релігія, іслам, салафізм, «Арабська весна», терористичне угруповання, «Ісламська держава».

Antonina Shuliak,

Lesya Ukrainka Volyn National University,
ORCID ID: 0000-0002-5234-0758

Nataliia Pavlikha,

Lesya Ukrainka Volyn National University,
ORCID ID: 0000-0001-5191-242X

Yarosh Yaroslav,

Lesya Ukrainka Volyn National University
ORCID ID: 0000-0002-8795-8910

POLITICIZATION OF ISLAM AS A SOCIO-POLITICAL THREAT TO THE WORLD

The study reveals the essence of the concept of religion, its functions, and its influence on the world. The processes of politicization and radicalization of Islam, especially in Muslim countries, are described. The essence and stages of development of religious organizations, radical currents, such as Salafi organizations are analysed. The main reasons for the emergence and increased politicization of Islam in modern conditions are emphasized.

The basic factors of the growing gap between Sunnism and Shiism in classical Islam are highlighted. Given that there are many Sunnis in the world, they often do not recognize the Shiite school, calling its adherents heretics, and in some countries – second-class Muslims, the root cause of this split was not religion (their main dogmas are common), but a struggle for influence and power. It is determined that the well-known international religious-political association «Muslim Brotherhood» came to power in Egypt and Tunisia immediately after the «Arab Spring», removing Salafists from

political power, although they began to actively move to other Arab countries, where political unrest continued. The events in Syria are analyzed, where Salafists and Islamists from all over the region gathered and declared a sacred jihad to the ruling regime of Assad. A little later, a worldwide sacred jihad was proclaimed in Damascus, after which jihadists began to arrive from all over the world, including from Europe and America, and as a result – the formation of the «Islamic State». The Iranian researcher Mehti Sana proposed an interesting interpretation of the causes of the politicization of Islam in the early XXI century.

Key words: religion, Islam, Salafism, *Arab Spring*, terrorist group, *Islamic State*.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Публічна дипломатія є не лише глобальною за своїм виміром і природою, але й залучає безліч різноманітних акторів та мереж, постає важливим механізмом, що сприяє зміцненню довіри між країнами й побудові безпечного глобального середовища. Ідеться не про витіснення звичайної традиційної міждержавної дипломатії, а про побудову відносин із новими глобальними суб'єктами, залучення різних осіб, груп, установ до міжкультурної комунікаційної діяльності, що впливає на політичні відносини між країнами та формування іміджу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки, що останнім часом іслам виступає впливовим чинником світових загроз, то сучасні процеси його політизації, починаючи з початку XXI ст., активно досліджуються як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. А. Єдаменко у статті «Ісламський фундаменталізм як політична доктрина» аналізує геополітичні інтереси на міжнародній арені, що є однією з причин зростаючої політизації ісламу у світі. Д. В. Макаров, К. І. Поляков, М. Б. Піотровський досліджують такі радикальні течії ісламу, як «ваххабізм» у Росії, рух «Талібан» в Афганістані, «салафіти» в Єгипті. У нашому дослідженні ми звернули особливу увагу на роботи таких учених, як Р. Бобохонов, К. Бохарі, В. Кудрик, М. Санаі.

Формулювання цілей статті. Мета статті – дослідити роль релігії, її вплив на життя та функціонування держави, визначити особливості сучасного процесу політизації й радикалізації ісламу, який активно розвивається в мусульманських країнах. Визначено завдання цього дослідження – установити роль релігії у становленні та формуванні

державницьких процесів у мусульманських країнах; висвітлити радикальні течії ісламу й вплив салафітських організацій на громадян; проаналізувати процес політизації та радикалізації ісламу на прикладі Єгипту, Тунісу, Сирії; охарактеризувати розрив між сунізмом і шиїзмом у самому класичному ісламі.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Релігія (*від лат. religio – зв'язок*) – особлива система світогляду та світосприйняття конкретної людини або групи людей, набір культурних, духовних і моральних цінностей, що обумовлюють поведінку людини [9, с. 632]. Детальніше розглянемо такі функції релігії, як світоглядна – релігія наповнює життя особливим сенсом, значенням, за особистим переконанням вірян; компенсаторна – релігія компенсує людині її залежність від природних і соціальних катаклізмів, зменшує відчуття власної немічності, допомагає переживати важкі випробування, страх перед смертю; комунікативна – відбувається спілкування вірян між собою, «спілкування» з богами, янголами, душами померлих та святих; регулятивна – усвідомлення індивідом складу певних цінностей, моральних норм, які випрацьовуються в кожній релігійній традиції, виступають своєрідною програмою поведінки людей; інтегративна – релігія допомагає людині усвідомити себе частиною єдиної релігійної спільноти, що закріплена спільними цінностями, уможлиблює самоствердження людини в суспільстві, у якому такі самі погляди; політична – лідери держав і різних спільнот використовують релігію для виправдання власних дій, об'єднання або, навпаки, роз'єднання людей за релігійними ознаками заради своїх політичних цілей; культурна – релігія сприяє поширенню культури групносносія (писемність, іконопис, музика, етикет, мораль, філософія й ін.); дезінтегруюча – релігія може бути використана для роз'єднання людей, розпалювання ворожнечі або навіть війн між різними релігіями, конфесіями або навіть усередині релігійної групи.

Отже, згідно із зазначеними функціями релігія дуже тісно пов'язана з державою та впливає на її громадян, особливо враховуючи інтегративну, політичну й дезінтегруючу, які використовуються в сучасних реаліях на території багатьох держав.

Серед світових релігій найбільш численними за кількістю вірян такі, як християнство, буддизм, іслам. Основні закони держав світу (наприклад Конституції, Коран) закріплюють рівний статус різних релігій та церков, їх рівність у відносинах між собою й державою, але потрібно сказати, що

в деяких країнах статус однієї з релігій чи церкви як державної офіційно встановлюється – передусім, це 23 країни ісламського світу.

В останні роки в мусульманських державах відбувається процес політизації та радикалізації ісламу. З одного боку, політизація ісламу – це процес «відродження» релігії й посилення її впливу на всі сфери суспільного життя. З іншого боку, політизація ісламу є спробою перенесення частини нерозв'язних соціально-економічних і духовно-ідеологічних проблем у політичну сферу, що в подальшому впливає на виникнення соціального напруження, а також нездатність суб'єктів приймати політико-управлінські рішення й справлятися з ними за допомогою загальноприйнятих методів впливу. Політичний іслам, будучи формою прояву неполітичних явищ у сфері політики, намагається знайти різні варіанти розв'язання цих проблем.

Якщо у ХХ ст. релігійні організації створювалися й відразу ж потрапляли під жорсткий контроль наявних тоді режимів, то на початку нинішнього століття ситуація докорінно змінилася. У період «Арабської весни» деякі політичні режими впали, інші сильно похитнулися та ослабли. Релігійні організації вийшли з підпілля й активно включилися в політичну боротьбу. Для цього вони створювали політичні партії та стали боротися за владу [4].

Під час «Арабської весни» дуже активно себе проявили радикальні течії ісламу – салафітські організації. Сучасний салафізм ґрунтується на суворому тлумаченні ісламу й закликає мусульман повернутися до початкових навчань, які викладені в Корані, а також до розуміння релігії в тому вигляді, у якому її розуміли найбільш ранні покоління мусульман, тобто сподвижники пророка. Із погляду салафітів, неісламські вчення протягом багатьох століть отруювали суть «істинного» ісламу, і ці домішки потрібно викинути з ісламського способу життя [6].

Після «Арабської весни» міжнародна релігійно-політична асоціація «Брати мусульмани» прийшла до влади в Єгипті й Тунісі, усунувши від політичної влади салафітів. Проте останні не заспокоїлися, а почали активно перебиратися в інші арабські країни, де ще тривали політичні хвилювання. Сирія виявилася такою державою, де салафіти та ісламісти всього регіону зібралися й оголосили священний джихад правлячому режиму Асада. «Брати мусульмани» зазнали поразки в Єгипті, багато хто з них також приєднався до салафітів й ісламістів у Сирії. Трохи пізніше в Дамаску проголошено всесвітній священний джихад, після чого сюди стали прибувати джихадисти з усього світу, у тому числі з Європи та Америки. Як наслідок – створення «Ісламської держави» [1].

Вважаємо, що виникнення цього терористичного угруповання було наслідком «Арабської весни» й результатом активної політизації ісламу

не лише в цьому регіоні, а й в усьому світі. Із цього приводу іранський дослідник Мехті Санаї запропонував цікаву інтерпретацію причин виникнення політизації ісламу на початку ХХІ ст.:

- 1) неоднорідна модернізація в країнах Заходу та мусульманського Сходу;
- 2) соціальні проблеми, неможливість їх швидкого розв'язання й пошук зовнішніх причин їх виникнення;
- 3) віднаходження нової глобальної альтернативи багатому Заходу;
- 4) пошук глобальної альтернативної ідеології;
- 5) опір глобальній західній культурі й віднаходження альтернативної інтеграційної духовно-культурної системи;
- 6) криза політичних систем у мусульманських країнах та пошук нових форм відносин держави й релігії. Спроби оновлення політичних структур і систем за рахунок ідеологічного потенціалу ісламу;
- 7) відповідна реакція ісламу на агресивне проникнення християнських цінностей у мусульманський світ;
- 8) руйнування соціалізму як ідеології, пошук мусульманськими країнами «соціалістичної орієнтації» нової політико-правової, ідеологічної й культурної систем;
- 9) невдачі ісламістів в Афганістані, Палестині, Чечні, Іраку сприяли активізації ісламських організацій у світі та стали ще одним поштовхом до радикалізації ісламу [11].

Ще одним фактором, який вплинув на виникнення терористичного

Рис. 1. Географія поширення сунітів і шиїтів у світі [3]

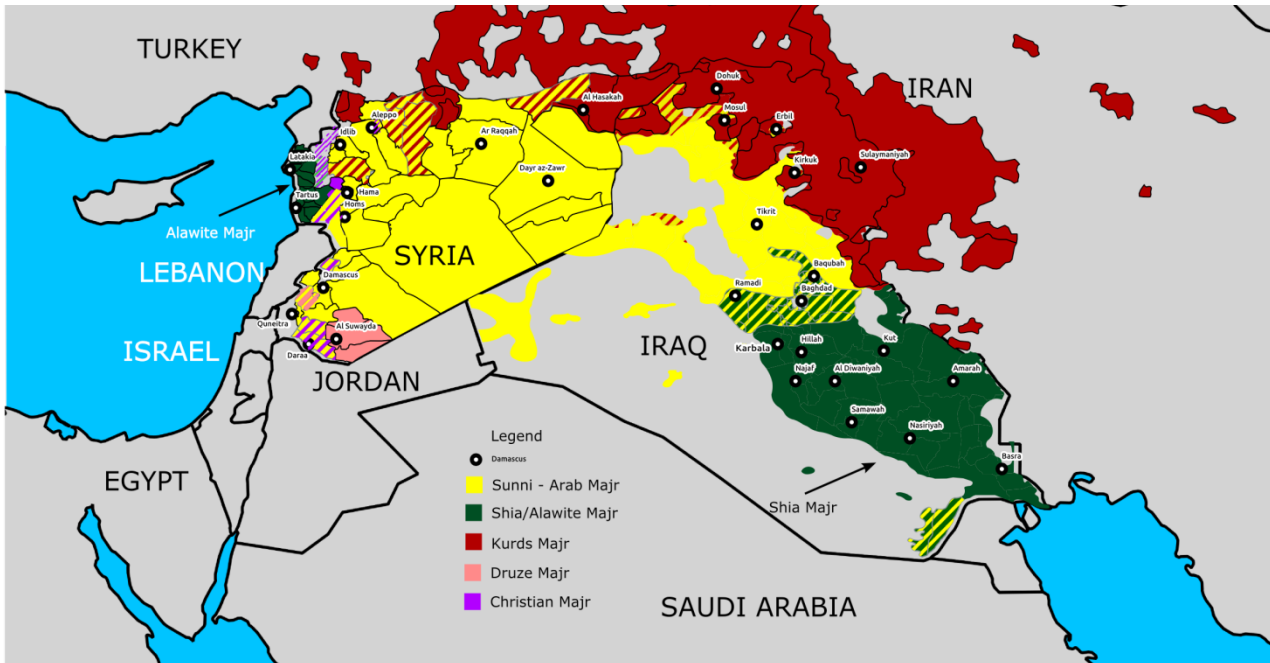

Рис. 2. Етнорелігійний склад населення Сирії та Іраку [2]

угруповання, є наростаючий розрив між сунізмом і шиїзмом у самому класичному ісламі. Зараз весь мусульманський світ поділяється на сунітські й шиїтські країни з більшістю сунітів (рис. 1). Державною релігією шиїзм визнано лише в одній країні – Ірані. У деяких державах уряд і більшість громадян представляють різні школи ісламу. І це викликає чималі проблеми у всьому мусульманському світі.

Протистояння цих двох основних шкіл ісламу починається ще за часів пророка Мухаммеда (VII ст.). Після його смерті мусульмани розділилися на дві групи. Одні вибрали халіфом його тестя Абу Бакра, а інші визнавали законним спадкоємцем пророка лише його зятя та двоюрідного брата Алі. Перші пізніше стали називати себе сунітами, а другі – шиїтами. Отже, шиїти виявилися в опозиції, Алі пізніше вбили суніти, протягом декількох століть велася боротьба між різними кланами, від якої здебільшого страждали шиїти. Тому сунітів у світі значно більше. І саме суніти частіше за все не визнають шиїтську школу, називаючи її прихильників еретиками, а в деяких країнах – мусульманами другого сорту [5]. Очевидно, що спочатку причиною такого розколу була не релігія (основні догми в них загальні), а боротьба за владу.

Джихадисти з «Ісламської жержави» є сунітами, а шиїтів, природно, вважають своїми ворогами (рис. 2). Тому війна на території Сирії та Іраку цілком зрозуміла – первинною метою глави «Ісламської держави» Абу Бакра аль-Багдаді є повалення режиму Башара Асада, який близький до Тегерану. Частково запорукою нестабільності в Сирії є те, що Асад-

старший та Асад-молодший не визнають сирійську сунітську більшість. Під час їх президентства урядові клани формувалися з близьких до шиїзму релігійних груп (усього 10–12 %) [10].

Інша справа, що сунітські держави Аравійського півострова також сприймаються джихадистами вороже. Усі ці країни, незважаючи на ісламістський характер правління й закони шаріату в основі законодавства, на їхню думку – світські. А це, звичайно, неприпустимо.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

З огляду на значення міст Мекки й Медіни для мусульман абсолютно зрозуміло, що ідеологи «Ісламської держави» не збираються зупинятися навіть у разі успіху в Іраку та Сирії, оскільки центр халіфату повинен бути на території нинішньої Саудівської Аравії. Хоч сунітсько-шиїтське протистояння не має під собою реальної релігійної основи, риторика ворожості все одно справила величезний вплив, оскільки союз цих двох ісламських груп заради боротьби з екстремістами не уявляється реальним. Отже, серед основних релігійних факторів, що вплинули на виникнення «Ісламської держави», є процес політизації й радикалізації ісламу, який останнім часом активно розвивається в мусульманських країнах, події «Арабської весни», що призвели до приєднання до лав «Ісламської держави» салафітів, «братів-мусульман» і джихадистів з усього світу, а також наростаючий розрив між сунізмом та шиїзмом у класичному ісламі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Аль-Каїда» взяла ответственность за серию крупных терактов в Ираке (2012). URL: <http://ahlibeyt.ru/news/al-kaida-vzyala-otvetstvennost-za-seriyu-kрупnyx-teraktov-v-irake/>.
2. Ethno-religious composition of the population of Syria and Iraq (2019). URL: <http://voprosik.net/etnicheskaya-karta-sirii-i-livana/>.
3. The Sunni-Shia Divide Council on Foreign Relations. URL: <http://israelreport.ru/context/7741/shiity-i-sunnity>.
4. Бобохонов, Р. (2012). Кризис авторитарных режимов в арабских странах и опыт демократических изменений в современном мусульманском мире. *Протестные движения в арабских странах: предпосылки, особенности, перспективы*: материалы круглого стола. Москва: ЛИБРОКОМ.
5. Бобохонов, Р. С. (2016). Западная общественная мысль об исламе и мусульманском мире. *Turkish Forum*. URL: www.centrasia.ru/newsA.php?st=1339913520.
6. Бохари, К. Салафизм и демократизация в арабском мире. URL: <http://inosmi.ru/asia/20121003/200276943.html>.

7. Гьоле, Н. (2003). Ісламістська індивідуальність. 30 вересня 2003. URL: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/den-planeti/islamistska-individualnist>
8. Кирюшко, М. Політичний іслам – маркер кризового суспільства. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/44209/2010_1s_5.pdf?sequence=1
9. Кочан, Н. (2011). Релігія. Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламент. вид-во, с. 632.
10. Кудрик, В. (2015). Кто виноват в появлении ИГИЛ. URL: <http://politeka.net/22418-kto-vinovat-v-poyavlenii-igil/>
11. Санай, М. (2001). Политическая мысль в исламском обществе. *Иран: ислам и власть*, № 2, с. 6–7.

REFERENCES

1. «Al-Kaida» vziala otvetstvennost za seriiu krupnykh teraktov v Irake (2012). URL: <http://ahlibeyt.ru/news/al-kaida-vzyala-otvetstvennost-za-seriyu-krupnykh-teraktov-v-irake/> [in Russian].
2. Bobokhonov, R. (2012). Krizis avtoritarnykh rezhyrov v arabskikh stranakh i opyt demokraticeskikh izmenenii v sovremennom musulmanskom mire. *Protestnyye dvizheniia v arabskikh stranakh: predposylki, osobennosti, perspektivy: materialy kruhloho stola*. Moskva: LIBROKOM (in Russian).
3. Bobokhonov, R. S. (2016). Zapadnaia obshchestvennaia mysl ob islame i musulmanskom mire, *Turkish Forum*. URL: <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1339913520> (in Russian).
4. Bokhary, K. Salafizm i demokratizatsiia v arabskom mire. URL: <http://inosmi.ru/asia/20121003/200276943.html> (in Russian).
5. Ethno-religious composition of the population of Syria and Iraq (2019) URL: <http://voprosik.net/etnicheskaya-karta-sirii-i-livana/>.
6. Hole, N. Islamistska indyvidualnist, 30.09.2003. URL: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/den-planeti/islamistska-individualnist>
7. Kochan, N. (2011). Relihiia. Politychna entsyklopediia / Redkol.: Yu. Levenets (holova), Yu. Shapoval (zast. holovy) ta in. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo, p. 632 (in Ukrainian).
8. Kudrik, V. (2015). Kto vynovat v poiavlenii IHIL. URL: <http://politeka.net/22418-kto-vinovat-v-poyavlenii-igil/> (in Russian).
9. Kyriushko, M. Politychnyi islam – marker kryzovoho suspilstva. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/44209/2010_1s_5.pdf?sequence=1
10. Sanai, M. (2001). Politicheskaia mysl v islamskom obshchestve. *Iran: islam i vlast*, № 2, p. 6–7 (in Russian).
11. The Sunni-Shia Divide Council on Foreign Relations. URL: <http://israelreport.ru/context/7741/shiity-i-sunnity>

Матеріал надійшов до редакції 01.05.2022 р.

РОЗДІЛ V. РЕЦЕНЗІЇ

УДК 316.776:32 (477)

Сергій Дерев'янку,

доктор політичних наук, професор

кафедри політичних інститутів та процесів,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

ORCID ID: 0000-0003-3848-7072

serhii.derevianko@pnu.edu.ua

Василь Марчук,

доктор історичних наук, професор,

завідувач кафедри політичних інститутів та процесів,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

ORCID ID: 0000-0002-3992-8530

vasyl.marchuk@pnu.edu.ua

DOI

Рецензія

**на монографію Матвієнків С. М. «Регіональні ЗМІ:
функціональні особливості та вплив на інформаційний
простір держави (досвід Івано-Франківщини)»¹**

Демократична держава повинна забезпечити свободу слова та засобів масової інформації. Це передбачає не лише зміну відносин між владними інституціями й медіа, а й забезпечення сприятливих умов для розвитку свободи слова як суспільного феномену. Регіональні мас-медіа завжди були незмінною складовою частиною всеукраїнських і на сьогодні є одними з важливих чинників формування інформаційної сфери держави. Вивчення історії розвитку регіональних українських ЗМІ має значення не лише для розуміння тих історичних передумов, які спричинили становлення сучасних медіа, а й для формування напрямів і тенденцій їх подальшого розвитку як невіддільного компонента цілісного медіапростору України.

¹Матвієнків С. М. Регіональні ЗМІ: функціональні особливості та вплив на інформаційний простір держави (досвід Івано-Франківщини): монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2022. 270 с. ISBN 978-966-286-236-2

Регіональні ЗМІ є тим механізмом, який актуалізує національну самосвідомість і є потужним поштовхом до розвитку регіону як території зі своїми традиціями, соціальними, суспільними законами, творить потужний політичний та економічний потенціали. Регіональні ЗМІ працюють у межах певної географічної території, мають свої культурні, мовні, релігійні, політичні, економічні особливості. Українські місцеві видання в багатьох випадках залишаються єдиним документальним супроводом важливих подій у регіоні. Також вони важливе джерело інформації про історичні події міста чи регіону. Саме тому демократична держава або така, яка прагне до демократії, повинна забезпечити свободу слова та засобів масової інформації.

Саме регіональні ЗМІ відповідальні за світогляд значної частини українців, були й залишаються важливим джерелом інформування громадян, є істотним в умовах новітньої інформаційної війни. З огляду на це привертає увагу рецензована монографія Матвієнків С. М., котра, вважаємо, є вдалою спробою цілісного політологічного осмислення ролі регіональних ЗМІ в інформаційному просторі через узагальнення досвіду прикарпатських мас-медіа.

Монографія є логічним продовженням наукових досліджень її автора – Матвієнків Світлани Миколаївни, кандидата політичних наук, доцента кафедри політичних інститутів та процесів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, співавтора розділів монографій «Засоби масової комунікації в політичній системі України», «Інформаційний простір сучасної України як складова національної безпеки і суверенітету держави» «Wpływ nowych mediów na proces wyborczy we współczesnej Ukrainie» і багатьох наукових статей на тему функціонування ЗМІ у фахових українських та зарубіжних журналах із політичних наук.

Монографія складається з восьми розділів, у яких обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження регіональних засобів масової інформації; інформаційний простір сучасної України: зовнішні й внутрішні чинники, законодавчий аспект; регіональні ЗМІ Прикарпаття в контексті політичних трансформацій суспільства; регіональні ЗМІ як інструмент формування локальної ідентичності, їх переваги та недоліки, функціональні особливості; організація та методи комунікації органів державної влади з регіональними ЗМІ; медіа національних меншин Прикарпаття; інформаційна діяльність як невіддільна складова частина формування іміджу сучасного закладу вищої освіти; сучасні засоби масової інформації Івано-Франківщини.

Автор змістовно аналізує концептуальні засади дослідження феномену «регіональні ЗМІ», усебічно розкриваючи змістовну сутність не лише самого поняття як інституту, а й можливі підходи до розв'язання поліаспектних проблем їх практичного використання. Чималий інтерес викликають наведені в монографії міркування щодо ролі регіональних ЗМІ як інструменту формування локальної ідентичності, аналіз їхніх функціональних особливостей, переваг і недоліків, умов якісної роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій ґрунтується, по-перше, на достатньому використанні джерел та літератури, які розкривають місце регіональних ЗМІ в новітніх суспільно-політичних процесах; по-друге, на науково обґрунтованому використанні й проведеному на цій основі аналізі емпіричних даних, які наочно підтверджують висновки та положення, зроблені автором у монографії; по-третє, на обґрунтованому з погляду окреслених у монографії мети й завдань аналізі теоретичних положень, понять і категорій, які стосуються заявленої теми. Цінність роботи додає широке використання численних праць дослідників зарубіжних країн із цієї проблематики, що свідчить про фаховість автора й дає підстави говорити про достатню обґрунтованість його висновків. Інформативністю відзначаються також численні додатки рукопису.

Потрібно погодитися також із висновком Матвієнків С. М., який полягає в тому, що «регіональна преса є тим механізмом, який актуалізує національну самосвідомість і є потужним поштовхом до розвитку регіону як території зі своїми традиціями, духовними коренями, соціальними, суспільними законами, створить потужний політичний та економічний потенціал».

Дослідження є оригінальною спробою осмислення особливостей сучасних регіональних ЗМІ на основі аналізу генези становлення й функціональних особливостей ЗМІ Прикарпаття, зокрема історії розвитку провідних медіа м. Івано-Франківська, їх місця та ролі в контексті політичних трансформацій суспільства. До того ж (що також заслуговує на увагу), С. М. Матвієнків використовує власний досвід причетності до медійної сфери, що уможлиблює змістовне з'ясування недоліків і проблем, із якими стикаються регіональні медіа, та пропонує способи їх розв'язання.

Багаторічне системне вивчення генези медіапростору й особиста практична діяльність у цій сфері дали змогу автору запропонувати власне розуміння та виокремити істотні риси становлення й розвитку ЗМІ Івано-Франківщини. Саме прикарпатські ЗМІ впливають на процес формування української національної ідентичності та культури

громади, характеризуються відсутністю проросійських меседжів, фейкового контенту, пропаганди, переформатували традиційні моделі в інноваційні медійні проєкти. Позитивними є зміни у форматах діяльності та спрямованість на актуалізацію мультимедійних проєктів, власних сторінок у соціальних мережах, сіті-гайдів, урбаністичних онлайн-радіостанцій як побічних проєктів громадської ініціативи (напр. Urban Space Radio в м. Івано-Франківськ), створення конвергентних платформ для діалогу й дискусій громади та влади.

Водночас у монографії належно обґрунтовано численні конкретні пропозиції щодо вдосконалення інформаційно-комунікаційної діяльності органів державної влади й місцевого самоврядування, громадських організацій, що логічно впливають із широкого узагальнення досвіду комунікації органів державної влади Івано-Франківської області з регіональними медіа. Упровадження сформульованих автором пропозицій певною мірою дасть змогу, зокрема, подолати кризовий період, пов'язаний із реформою роздержавлення друкованих ЗМІ та загалом удосконалити діяльність регіональних медіа. Цінним є аналіз періодичних видань національних меншин. Заслугове на увагу також висвітлений в окремому розділі досвід інформаційно-комунікаційної діяльності Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника як невід'ємної складової частини формування іміджу закладу вищої освіти.

Підсумовуючи, зазначимо: рецензованій монографії властиві наукова новизна й практична цінність, що свідчить про глибоку обізнаність автора з теоретичними та практичними аспектами функціонування регіональних ЗМІ, їх дослідження із широким застосуванням політологічного інструментарію. Поява такої комплексної праці, яка висвітлює теоретичні й практичні аспекти функціонування засобів масової інформації, є своєчасною, науково та практично вагомою. Монографія С. М. Матвієнків – цілісна наукова праця, що водночас вирізняється належною доступністю в сприйнятті значного фактологічного матеріалу, оригінальними узагальненнями й висновками її автора, котрі заслуговують на увагу не лише науковців-політологів. Видання буде корисним також і для фахівців у галузі соціальних комунікацій, журналістів місцевих і загальноукраїнських засобів масової інформації, викладачів та студентів і читацького загалу.

ДЛЯ ПОТАТОК

ДЛЯ ПОТАТОК

ДЛЯ ПОТАТОК

Наукове видання

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ,
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ

№ 1 (12)
2022

Редактор і коректор: Г. О. Дробот
Технічний редактор: О. А. Фесик

Формат 60×84^{1/16}. Обсяг 23,48 ум. друк. арк., 22,83 обл.-вид. арк. Наклад 100 пр.
Зам. ____.

Виготовлювач – Вежа-Друк (м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. 29-90-65).

Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України

ДК № 4607 від 30.08.2013 р.